

Daniel Jover. Entrevista a Anna Morjo • Jordi Mari. Sobre la situació actual de les finances ètiques a Catalunya • Mª José Ortega. Les clàusules socials: dispositiu innovador vers la inserció sociolaboral de persones en risc d'exclusió social • Jordi Garcia. La cama adormida de l'economia solidària • Daniel Jover. Emprendre en l'economia social i solidària • Héctor Galvany. Criteris de sostenibilitat • Josep Parcerisa. Les seccions de crèdit i el crèdit cooperatiu a Catalunya • Diversos ponents. Fira d'experiències de la IV Jornada d'Economia Solidària • Matte Darceles. Enraonant amb Marcos Arruda i Alfonso Vázquez: és possible un món millor? • OCEAS. Manifest de l'Observatori de la Crisi Energètica i les Alternatives de Societat • Diversos autors. Tres casos d'innovació mediambiental en l'economia social • Henryane de Chaponay i Patrick Viveret. Sobre "Praxis de la esperanza" • Daniel Jover. Sobre "L'or de l'empresa social"

Les fotos que il·lustren aquest número 20 són d'Albert Saludes.

Consell de redacció:

David Pérez, Héctor Galvany, Jordi Garcia, Jordi Panyella, Josep Parcerisa, Jordi Via, Ester Vidal, Mercè Fluvià, Josep M. Gasch, Mireia Franch, Verònica Platas, Daniel Jover.

Coordinació:

Jordi Garcia - L'apòstrof, SCCL

Maquetació, traducció i revisió lingüística:

L'apòstrof, SCCL

Impressió i enquadernació:

Gramagraf, SCCL

Edita:

Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya

Redacció, publicitat i subscripcions:

Telèfon: 93 318 81 62

Carrer Premià, 15, 1r, 08014 Barcelona

federacio@cooperativest treball.coop

www.cooperativest treball.coop

Amb el suport de l'Institut per a la Promoció i la Formació Cooperatives

D.L. B - 29.642/97

Revista impresa en paper 100% reciclat

Í N D E X

Presentació 3

Entrevista

Anna Monjo i l'Editorial Icaria
Daniel Jover Torregrossa 7

Textos

Sobre la situació actual de les finances
ètiques a Catalunya
Jordi Marí 17

Les clàusules socials
Mª José Ortega 27

La cama adormida de l'economia solidària
Jordi Garcia Jané 47

Emprendre en l'economia social i
solidària
Daniel Jover Torregrossa 59

Pre-textos

Criteris de sostenibilitat
Hèctor Galvany 73

Les seccions de crèdit i el crèdit
cooperatiu a Catalunya
Josep Parcerisa 77

Contextos

Fira d'experiències de la IV Jornada
d'Economia Solidària
Diversos ponents 81

Enraonant amb Marcos Arruda
i Alfonso Vázquez
Maite Darceles Tife 89

Manifest de l'Observatori de la Crisi
Energètica i les Alternatives de Societat
OCEAS 97

Tres casos d'innovació mediambiental
en l'economia social
Diversos autors 101

Ressenyes

Praxis de la esperanza
Henryane de Chaponay i Patrick Viveret . 111

L'or de l'economia social
Daniel Jover Torregrossa 115

Recomanacions

Libres i webs varis 123

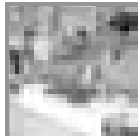
Dibuixos

Ferdinand
Martí Pey 58, 88, 114

Col·lectiu Ronda

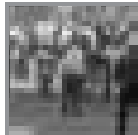
ASSESSORIA JURÍDICA LABORAL ECONÒMICA SOCIAL

DEFENSA DELS TREBALLADORS I TREBALLADORES

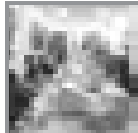
- Assessorament laboral
- Dret sindical
- Acomiadaments i sancions
- Reclamacions de quantitat
- Seguretat social
- Prevenció de riscos laborals
- Pensions
- Accidents
- Regulació d'ocupació
- Negociació col·lectiva
- Reclamacions en l'àmbit de les administracions públiques

PROTECCIÓ DE DRETS INDIVIDUALS I COL·LECTIUS

- Accidents de circulació
- Arrendaments urbans
- Comunitats de veïns
- Contractes de compavenda i arres
- Dret administratiu
- Medi ambient
- Estrangeria
- Herències
- Dret civil
- Dret fiscal
- Dret penal
- Negligències professionals
- Reclamació de danys i perjudicis
- Separacions i divorci
- Tuteles i incapacitacions
- Urbanisme

ASSESSORAMENT A COOPERATIVES I ENTITATS D'ECONOMIA SOCIAL

- Assessorament especialitzat a cooperatives, associacions, fundacions i altres entitats d'economia social: jurídic, fiscal, laboral, econòmic, comptable, financer.
- Autoocupació i plans d'empresa.
- Consultoria en gestió, recursos humans i organització.
- Mediació en conflictes societaris interns i externs.

ALTRES SERVEIS DEL COL·LECTIU RONDA consulteu la web: www.cronda.coop

- L'abonament
- La Circular
- Aula Ronda
- Serveis de documentació i Biblioteca
- Els auditors socials
- Can Fulló

Ronda Sant Pere, 56, pral.
Tel. 93 268 21 99
Fax 93 268 12 30
08010 - Barcelona

Palmarola, 12, 2n.
Tel. 93 798 28 04
Fax 93 757 21 66
08302 - Mataró

Sant Francesc, 18, 3er pis
Tel. 93 594 20 86
Fax 93 594 21 88
08290 - Cerdanyola del Vallès

Rambla Nova, 26, 1r.
Tel. 93 593 33 46
Fax 93 570 33 44
08100 - Mollet del Vallès

Costa Brava, 7, baixos.
Tel. 93 377 49 50
Fax 93 377 9354
08940 - Cornellà de Llobregat

Historiador J. Serra, 15, 1r. 4a.
Tel. 93 699 97 61
Fax 93 699 81 63
08191 - Rubí

Carrer Corró, 21
Tel. 93 870 87 42
Fax 93 860 01 66
08401 - Granollers

Despatxos associats:

Girona, Lleida, Tarragona
Tortosa, Vilafranca del Penedès

e-mail: cr@cronda.coop

Presentació

Anna Monjo i l'Editorial Icaria

Anna Monjo és directora d'Icaria, una editorial que destaca per publicar llibres fronterers i compromesos sobre globalització, feminisme, antropologia i, també, economia solidària, entre altres camps de les ciències socials. Daniel Jover l'entrevista per conèixer millor aquesta editorial que, a punt d'arribar als vint anys d'existència, constitueix un dels principals focus de difusió de pensament crític a l'Estat espanyol.

Sobre la situació actual de les finances ètiques a Catalunya

Aquest article repassa la situació actual de les finances ètiques a Catalunya. Segons el seu autor, Jordi Marí, director de FETS, s'ha avançat molt des de fa uns anys; la prova és que cada vegada neixen noves propostes en el sector. Una de les més destacades és construir a l'any 2010 una banca ètica a Catalunya, impulsada per l'Associació Projecte FIARE.

Les clàusules socials

Les clàusules socials són una eina per a la inserció de persones en risc d'exclusió social, avalada per un seguit d'experiències tant a casa nostra com a diversos països europeus. Maria José Ortega ens fa una descripció molt acurada de la seva tipologia i hi inclou diversos exemples d'aplicació.

La cama adormida de l'economia solidària

Jordi Garcia proposa una estratègia per desenvolupar l'economia social i solidària que avanci amb les dues cames i remarca la importància de *bellugar* la cama adormida, que és la que podria permetre a l'economia solidària contribuir al procés de canvi cap a una altra societat on sigui hegemònica.

Emprendre en l'economia social i solidària

A partir de l'experiència pròpia acumulada en el món de l'educació, la creació d'ocupació i l'economia social, Daniel Jover aposta per una educació que ens faci aprenents emprenent, per un treball que equivalgui a tota activitat socialment útil i per una economia que situï la persona en el centre i relegui els diners a un simple mitjà.

Criteris de sostenibilitat

Promoure la sostenibilitat ecològica és un imperatiu de coherència per a l'economia solidària. Hèctor Galvany sintetitza en aquest treball els diferents àmbits empresarials on cal aplicar-la, des de les instal·lacions fins al tipus de producte.

Les seccions de crèdit i el crèdit cooperatiu a Catalunya

Josep Parcerisa analitza la situació actual i les perspectives de futur de les seccions de crèdit que, ens adverteix l'autor, no hem de confondre amb les entitats financeres de crèdit cooperatiu.

Fira d'experiències de la IV Jornada d'Economia Solidària

El passat 19 de maig, la Xarxa d'Economia Solidària va organitzar les IV Jornades, enguany amb el lema "Problemes globals, respostes locals. Creant comunitat des de l'economia social". Reproduïm les principals intervencions que van tenir lloc durant la Fira d'experiències.

Enraonant amb Marcos Arruda i Alfonso Vázquez

A principis de febrer, algunes persones van assistir a una trobada informal entre Marcos Arruda i Alfonso Vázquez al despatx del Col·lectiu Ronda de Barcelona per intercanviar punts de vista sobre com es pot contribuir des de l'economia al canvi de societat. Maite Darceles, un d'aquests testimonis privilegiats, sintetitza per a tots nosaltres aquella suggeridora conversa.

Manifest de l'Observatori de la Crisi Energètica i les Alternatives de Societat

L'esgotament del petroli i el canvi climàtic plantegen la urgència de canviar de model energètic i de consum. Aquest és l'argument central del manifest d'OCEAS, al qual s'han adherit una vintena d'entitats, entre elles la Xarxa d'Economia Solidària.

Tres casos d'innovació mediambiental en l'economia social

La millora mediambiental és un important àmbit d'innovació per a l'economia social. Tomàs Llompart, Carme Ollé i Jordi Garcia analitzen els casos d'Ecotècnia, Trèvol i El Tinter i n'extreuen algunes conclusions.

Fotos

El cooperativisme català de final de segle XIX i primer terç de segle XX ha deixat un patrimoni arquitectònic esplèndid. I si trobem aquesta afirmació exagerada, només cal que mirem les fotos d'Albert Saludes que obren els articles d'aquest número.

Dibuixos

En Miquel Martí i Pol va publicar el seu primer recull de poemes *El Poble* el 1966. Un dels poemes del recull era "Inventari de Poble", inspirat directament d'un altre poema-inventari, concretament escrit pel poeta francès Jacques Prévert, a qui ret un homenatge amb la citació: "et plusieurs ratons laveurs".

El poeta va *contractar* en Martí Pey per fer dibuixos per a la revista *Oriflama* que aquell codirigia, a finals dels anys seixanta. D'ençà varen col·laborar junts en diversos projectes. L'últim havia de ser una exposició conjunta on, entre d'altres, havien de presentar el dibuix que, en tres parts, trobareu en aquest nexa.

Fe d'errates

Al número anterior, el 19, corresponent al gener de 2007, l'article d'Ester Vidal va aparèixer amb el títol "De la gestió cooperativa a la cooperació en la gestió i l'autoorganització" quan havia de ser "De la gestió participativa a la cooperació en la gestió i l'autoorganització", una diferència important, ja que justament l'autora proposa avançar cap a una gestió que sigui autènticament cooperativa. En nom del follet d'impremta, sempre tan entremaliat, demanem disculpes per l'error.

Assegurances per a Cooperativistes

UN PROJECTE SOCIAL EUROPEU

ATLANTIS pertany a tres entitats rellevants de l'Economia Social europea: les mútues franceses MAIF i MACIF i el grup assegurador italià UNIPOL, amb més de 10 milions de socis assegurats.

L'ASSEGURANÇA A PREU DE COST

Solidaritat, benefici social, confiança i transparència, per sobre d'interessos mercantilistes, defineixen la nostra altra manera de viure l'assegurança a la qual, cada dia, s'afegeixen més col·lectius de l'Economia Social.

Llar Total
Automòbil
Accidents Personals
Pla d'Estalvi
Vida

MÀXIMA PROTECCIÓ AL MILLOR PREU

Perquè sempre busquem el benefici dels nostres consumidors, oferim les màximes garanties i el millor servei per respondre eficaçment en el pitjor dels moments: el del sinistre.

ATLANTIS

ASSEGURADORS EUROPEUS D'ECONOMIA SOCIAL

Tel. 901 500 300

www.atlantis-seguros.es

JUNTS TENIM MÉS FORÇA

Tel. 93 425 06 88

www.arccoop.com

Les fotos que il·lustren aquest número 20 són d'Albert Saludes.

Consell de redacció:

David Pérez, Héctor Galvany, Jordi Garcia, Jordi Panyella, Josep Parcerisa, Jordi Via, Ester Vidal, Mercè Fluvià, Josep M. Gasch, Mireia Franch, Verònica Platas, Daniel Jover.

Coordinació:

Jordi Garcia - L'apòstrof, SCCL

Maquetació, traducció i revisió lingüística:

L'apòstrof, SCCL

Impressió i enquadernació:

Gramagraf, SCCL

Edita:

Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya

Redacció, publicitat i subscripcions:

Telèfon: 93 318 81 62

Carrer Premià, 15, 1r, 08014 Barcelona

federacio@cooperativest treball.coop

www.cooperativest treball.coop

Amb el suport de l'Institut per a la Promoció i la Formació Cooperatives

D.L. B - 29.642/97

Revista impresa en paper 100% reciclat

Í N D E X

Presentació 3

Entrevista

Anna Monjo i l'Editorial Icaria
Daniel Jover Torregrossa 7

Textos

Sobre la situació actual de les finances
ètiques a Catalunya
Jordi Marí 17

Les clàusules socials
Mª José Ortega 27

La cama adormida de l'economia solidària
Jordi Garcia Jané 47

Emprendre en l'economia social i
solidària
Daniel Jover Torregrossa 59

Pre-textos

Criteris de sostenibilitat
Hèctor Galvany 73

Les seccions de crèdit i el crèdit
cooperatiu a Catalunya
Josep Parcerisa 77

Contextos

Fira d'experiències de la IV Jornada
d'Economia Solidària
Diversos ponents 81

Enraonant amb Marcos Arruda
i Alfonso Vázquez
Maite Darceles Tife 89

Manifest de l'Observatori de la Crisi
Energètica i les Alternatives de Societat
OCEAS 97

Tres casos d'innovació mediambiental
en l'economia social
Diversos autors 101

Ressenyes

Praxis de la esperanza
Henryane de Chaponay i Patrick Viveret . 111

L'or de l'economia social
Daniel Jover Torregrossa 115

Recomanacions

Libres i webs varis 123

Dibuixos

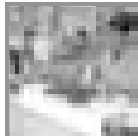
Ferdinand
Martí Pey 58, 88, 114

Col·lectiu Ronda

ASSESSORIA JURÍDICA LABORAL ECONÒMICA SOCIAL

DEFENSA DELS TREBALLADORS I TREBALLADORES

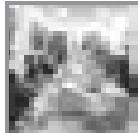
- Assessorament laboral
- Dret sindical
- Acomiadaments i sancions
- Reclamacions de quantitat
- Seguretat social
- Prevenció de riscos laborals
- Pensions
- Accidents
- Regulació d'ocupació
- Negociació col·lectiva
- Reclamacions en l'àmbit de les administracions públiques

PROTECCIÓ DE DRETS INDIVIDUALS I COL·LECTIUS

- Accidents de circulació
- Arrendaments urbans
- Comunitats de veïns
- Contractes de compavenda i arres
- Dret administratiu
- Medi ambient
- Estrangeria
- Herències
- Dret civil
- Dret fiscal
- Dret penal
- Negligències professionals
- Reclamació de danys i perjudicis
- Separacions i divorci
- Tuteles i incapacitacions
- Urbanisme

ASSESSORAMENT A COOPERATIVES I ENTITATS D'ECONOMIA SOCIAL

- Assessorament especialitzat a cooperatives, associacions, fundacions i altres entitats d'economia social: jurídic, fiscal, laboral, econòmic, comptable, financer.
- Autoocupació i plans d'empresa.
- Consultoria en gestió, recursos humans i organització.
- Mediació en conflictes societaris interns i externs.

ALTRES SERVEIS DEL COL·LECTIU RONDA consulteu la web: www.cronda.coop

- L'abonament
- La Circular
- Aula Ronda
- Serveis de documentació i Biblioteca
- Els auditors socials
- Can Fulló

Ronda Sant Pere, 56, pral.
Tel. 93 268 21 99
Fax 93 268 12 30
08010 - Barcelona

Palmarola, 12, 2n.
Tel. 93 798 28 04
Fax 93 757 21 66
08302 - Mataró

Sant Francesc, 18, 3er pis
Tel. 93 594 20 86
Fax 93 594 21 88
08290 - Cerdanyola del Vallès

Rambla Nova, 26, 1r.
Tel. 93 593 33 46
Fax 93 570 33 44
08100 - Mollet del Vallès

Costa Brava, 7, baixos.
Tel. 93 377 49 50
Fax 93 377 9354
08940 - Cornellà de Llobregat

Historiador J. Serra, 15, 1r. 4a.
Tel. 93 699 97 61
Fax 93 699 81 63
08191 - Rubí

Carrer Corró, 21
Tel. 93 870 87 42
Fax 93 860 01 66
08401 - Granollers

Despatxos associats:

Girona, Lleida, Tarragona
Tortosa, Vilafranca del Penedès

e-mail: cr@cronda.coop

Presentació

Anna Monjo i l'Editorial Icaria

Anna Monjo és directora d'Icaria, una editorial que destaca per publicar llibres fronterers i compromesos sobre globalització, feminisme, antropologia i, també, economia solidària, entre altres camps de les ciències socials. Daniel Jover l'entrevista per conèixer millor aquesta editorial que, a punt d'arribar als vint anys d'existència, constitueix un dels principals focus de difusió de pensament crític a l'Estat espanyol.

Sobre la situació actual de les finances ètiques a Catalunya

Aquest article repassa la situació actual de les finances ètiques a Catalunya. Segons el seu autor, Jordi Marí, director de FETS, s'ha avançat molt des de fa uns anys; la prova és que cada vegada neixen noves propostes en el sector. Una de les més destacades és construir a l'any 2010 una banca ètica a Catalunya, impulsada per l'Associació Projecte FIARE.

Les clàusules socials

Les clàusules socials són una eina per a la inserció de persones en risc d'exclusió social, avalada per un seguit d'experiències tant a casa nostra com a diversos països europeus. Maria José Ortega ens fa una descripció molt acurada de la seva tipologia i hi inclou diversos exemples d'aplicació.

La cama adormida de l'economia solidària

Jordi Garcia proposa una estratègia per desenvolupar l'economia social i solidària que avanci amb les dues cames i remarca la importància de *bellugar* la cama adormida, que és la que podria permetre a l'economia solidària contribuir al procés de canvi cap a una altra societat on sigui hegemònica.

Emprendre en l'economia social i solidària

A partir de l'experiència pròpia acumulada en el món de l'educació, la creació d'ocupació i l'economia social, Daniel Jover aposta per una educació que ens faci aprenents emprenent, per un treball que equivalgui a tota activitat socialment útil i per una economia que situï la persona en el centre i relegui els diners a un simple mitjà.

Criteris de sostenibilitat

Promoure la sostenibilitat ecològica és un imperatiu de coherència per a l'economia solidària. Hèctor Galvany sintetitza en aquest treball els diferents àmbits empresarials on cal aplicar-la, des de les instal·lacions fins al tipus de producte.

Les seccions de crèdit i el crèdit cooperatiu a Catalunya

Josep Parcerisa analitza la situació actual i les perspectives de futur de les seccions de crèdit que, ens adverteix l'autor, no hem de confondre amb les entitats financeres de crèdit cooperatiu.

Fira d'experiències de la IV Jornada d'Economia Solidària

El passat 19 de maig, la Xarxa d'Economia Solidària va organitzar les IV Jornades, enguany amb el lema "Problemes globals, respostes locals. Creant comunitat des de l'economia social". Reproduïm les principals intervencions que van tenir lloc durant la Fira d'experiències.

Enraonant amb Marcos Arruda i Alfonso Vázquez

A principis de febrer, algunes persones van assistir a una trobada informal entre Marcos Arruda i Alfonso Vázquez al despatx del Col·lectiu Ronda de Barcelona per intercanviar punts de vista sobre com es pot contribuir des de l'economia al canvi de societat. Maite Darceles, un d'aquests testimonis privilegiats, sintetitza per a tots nosaltres aquella suggeridora conversa.

Manifest de l'Observatori de la Crisi Energètica i les Alternatives de Societat

L'esgotament del petroli i el canvi climàtic plantegen la urgència de canviar de model energètic i de consum. Aquest és l'argument central del manifest d'OCE-AS, al qual s'han adherit una vintena d'entitats, entre elles la Xarxa d'Economia Solidària.

Tres casos d'innovació mediambiental en l'economia social

La millora mediambiental és un important àmbit d'innovació per a l'economia social. Tomàs Llompart, Carme Ollé i Jordi Garcia analitzen els casos d'Ecotècnia, Trèvol i El Tinter i n'extreuen algunes conclusions.

Fotos

El cooperativisme català de final de segle XIX i primer terç de segle XX ha deixat un patrimoni arquitectònic esplèndid. I si trobem aquesta afirmació exagerada, només cal que mirem les fotos d'Albert Saludes que obren els articles d'aquest número.

Dibuixos

En Miquel Martí i Pol va publicar el seu primer recull de poemes *El Poble* el 1966. Un dels poemes del recull era "Inventari de Poble", inspirat directament d'un altre poema-inventari, concretament escrit pel poeta francès Jacques Prévert, a qui ret un homenatge amb la citació: "et plusieurs ratons laveurs".

El poeta va *contractar* en Martí Pey per fer dibuixos per a la revista *Oriflama* que aquell codirigia, a finals dels anys seixanta. D'ençà varen col·laborar junts en diversos projectes. L'últim havia de ser una exposició conjunta on, entre d'altres, havien de presentar el dibuix que, en tres parts, trobareu en aquest nexa.

Fe d'errates

Al número anterior, el 19, corresponent al gener de 2007, l'article d'Ester Vidal va aparèixer amb el títol "De la gestió cooperativa a la cooperació en la gestió i l'autoorganització" quan havia de ser "De la gestió participativa a la cooperació en la gestió i l'autoorganització", una diferència important, ja que justament l'autora proposa avançar cap a una gestió que sigui autènticament cooperativa. En nom del follet d'impremta, sempre tan entremaliat, demanem disculpes per l'error.

Assegurances per a Cooperativistes

UN PROJECTE SOCIAL EUROPEU

ATLANTIS pertany a tres entitats rellevants de l'Economia Social europea: les mútues franceses MAIF i MACIF i el grup assegurador italià UNIPOL, amb més de 10 milions de socis assegurats.

L'ASSEGURANÇA A PREU DE COST

Solidaritat, benefici social, confiança i transparència, per sobre d'interessos mercantilistes, defineixen la nostra altra manera de viure l'assegurança a la qual, cada dia, s'afegeixen més col·lectius de l'Economia Social.

Llar Total
Automòbil
Accidents Personals
Pla d'Estalvi
Vida

MÀXIMA PROTECCIÓ AL MILLOR PREU

Perquè sempre busquem el benefici dels nostres consumidors, oferim les màximes garanties i el millor servei per respondre eficaçment en el pitjor dels moments: el del sinistre.

ATLANTIS

ASSEGURADORS EUROPEUS D'ECONOMIA SOCIAL

Tel. 901 500 300

www.atlantis-seguros.es

JUNTS TENIM MÉS FORÇA

Tel. 93 425 06 88

www.arccoop.com

La mirada d'una dona compromesa
amb l'economia solidària:

Anna Monjo i l'Editorial Icaria

Daniel Jover

L'Anna Monjo és directora d'Icaria des de 1988. Cal dir que l'editorial ja venia funcionant des de l'any 1975. Creada a finals del franquisme, publicava temes de feminisme, filosofia, política, etc. Als anys 80, els ambients culturals associats a la "movidà" i el "desencanto" polític no són favorables per a reflexions massa profundes. S'imposava el pensament "dèbil" i l'"ètica mínima", tan mínima que sovint es difuminava.

Amb l'impuls d'Anna Monjo, l'editorial agafa un estil original i creatiu. Avui podem dir que Icaria és singular per la seva pluralitat de pensaments crítics que s'anticipen als nous temps. És coneguda, sobretot, per editar llibres fronterers i compromesos

que donen veu a pensadors i moviments alternatius a la globalització neoliberal i als seus impactes socials, ecològics i culturals.

En efecte, Icaria publica assaigs lúcids i heterodoxos respecte al pensament establert. Si tenim en compte que, de tots els lectors, únicament el 7% llegeix assaig, comprendrem el mèrit de portar endavant una editorial independent que funciona, capaç de publicar uns 70 títols anuals i que es venen. A més a més, Icaria també publica dues revistes de prestigi: *Ecologia política* i *Mientras tanto*.

Estan especialitzats en l'àmbit de les ciències socials: llibres que analitzen els efectes culturals de la globalització, economia solidària, antropologia. Alguns títols i noms parlen per si mateixos: Susan George i el seu *Informe Lugano*, els brasilers Marcos Arruda i Chico Wtaker, Ignacio Ramonet, Patrick Viveret, Vandana Shiva, Hilary Waiwgha, Boaventura de Sousa, Serge Latuche o François Hutard, entre altres, són els autors il·lustratius d'un estil editorial marcat pel "savoir faire" i l'empatia personal de l'Anna.

Icaria és una experiència d'empresa d'economia solidària i amb responsabilitat social que equilibra resultats econòmics i és solvent tècnicament. Actualment la componen 7 persones, excel·lents professionals, i ocupen un espai diàfan i preciós al costat del mercat de Santa Caterina.

L'Anna també és historiadora. La seva tesi doctoral va consistir en una anàlisi sobre el funcionament del sindicat CNT als anys trenta i la cultura obrera i llibertària, va ser publicat a

l'any 2003 sota el nom de "Militants" i va guanyar el premi Ciutat de Barcelona d'Assaig sobre les col·lectivitza-

cions...

L'Anna té una mirada neta que veu més enllà de l'immediat. La seva intuïció i empatia li facilita la complexa missió de dirigir una editorial de referència i prestigi. D'aspecte jovial i emprenedor, no perd l'humor per assumir el risc que comporta tota aventura empresarial, especialment

en sectors de "perillositat alta" com és el món dels llibres de pensament crític. Barcelonina de 52 anys ens acull receptiva i amable per compartir la seva experiència i visió. Amb un interès manifest per l'antropologia i la història oral, ja va estudiar el moviment cooperatiu i l'associacionisme. L'encanta viatjar i estar present als principals espais mundials de debat pels diàlegs d'humanitats on ella fa de nexa. Pot veure i escoltar en primera línia paraules i testimonis portadors dels canvis. També li serveix per promocionar llibres, relacionar-se amb gent i idees noves, tal com fa participant als fòrums socials iniciats a Porto Alegre.

Pertot arreu on viatja i participa estableix xarxes i vincles amb els principals pensadors i teòrics compromesos amb un altre món possible.

Volem conversar amb l'Anna Monjo sobre la seva experiència de comprensió, divulgació i reflexió de les idees que ajuden a fer un món millor.

En una societat complexa on la gent tenim moltes més preguntes que respostes, ella intenta ajudar –amb els llibres que publiquen– a construir-ne de

A Icaria tenim passió per la recerca i per comprendre que tot està interrelacionat, desentranyant els problemes, els conflictes i les seves causes.

noves, a rescatar sabers populars i capacitats d'autoorganització i autogestió eliminats per la hipermodernitat de cultura "líquida" que també líquida la promesa d'una utopia de fraternitat, justícia i llibertat. Una mirada de dona compromesa amb perspectiva d'empresa d'economia solidària.

Què significa per a tu Icaria i la vostra aposta per estar presents allà on es genera coneixement i debat. Quina és la filosofia i el projecte de l'editorial?

En primer lloc, la voluntat d'anar més enllà de la simple divulgació. No volem contribuir a banalitzar idees i somnis que porten a molta gent al compromís i al risc.

Icaria està centrada en les ciències socials de caràcter general. No fem temes tècnics, per exemple. I sí tenim ànim d'aprofundir en d'altres que no estan ben analitzats ni ben resolts i que han anat prenent actualitat.

Per exemple, sobre la globalització ja vam publicar alguna cosa l'any 1990. Després ha augmentat la demanda per la importància que ha anat agafant arran de l'FSM de Porto Alegre. Sobre pau i conflictes també. O sobre l'islam i el món àrab.

A Icaria tenim passió per la recerca i per comprendre que tot està interrelacionat, desentranyant els problemes, els conflictes i les seves causes. Cal ajudar a construir respostes amb la força de la intel·ligència combinada amb la voluntat de transformació. Conèixer ens ajuda a viure millor perquè ens permet cooperar, ser crítics i desenvolupar la intel·ligència col·lectiva.

Conèixer ens ajuda a viure millor perquè ens permet cooperar, ser crítics i desenvolupar la intel·ligència col·lectiva.

Les característiques i l'orientació de l'editorial t'han portat a viatjar i conèixer molta gent de llocs diversos del planeta configurant xarxes i espais de debat, reflexió i propostes. Com valoreu la cooperació i les interrelacions vinculades als fòrums socials en un món globalitzat?

Necessitem entendre millor el món on vivim. Estem en un planeta massa complex.

L'excés d'informació provoca desinformació. Publiquem llibres de pensament crític que ajuden a entendre el que passa al món i a aportar altres visions diferents de les dominants. Em preocupa molt la poca confiança en les possibilitats que tenim d'ampliar horitzons.

Estem vivint un canvi molt important. Hi ha un període històric de trànsit equivalent al que es va viure del feudalisme al capitalisme i això s'expressa per la complexitat. L'actual globalització econòmica provoca múltiples canvis. Vivim simultàniament transformacions que alteren les nostres certeses i les nostres organitzacions.

No tenim prou coneixement de les causes que generen els principals problemes. Ignorem que hi ha altres maneres d'actuar. La por i la sensació d'insseguretat paralitza la imaginació i la voluntat de molts.

El fet de viatjar i participar als Fòrums Socials Mundials ens permet conèixer noves pràctiques emergents de moviments socials que proposen fórmules de ciutadania activa. Cal estar presents on es debat sobre el futur. Allà veus la gent que treballa en xarxes i els nous eixos de relacions per comunicar-se que es generen entre les comunitats

més diverses. Cal superar una pràctica col·lectiva deficient.

Moltes elits que tenen poder a la societat i controlen els mitjans de comunicació i producció de significats tendeixen a imposar un model de pensament únic i a uniformitzar valors i cultures. S'han generalitzat formes sofisticades de dominació flexible basades en el consentiment?

Hi ha espais diferents. Ens fixem sols en les desgràcies que ens consolen en el fatalisme, però no es potencien bones pràctiques i bones idees mobilitzadores. Volen imposar-nos com a model societats hipermodernes amb abundància material i manca de valors. En aquest context hi ha el nostre compromís editorial per oferir idees i referències que, al mateix temps que són ètiques, siguin didàctiques. Constatem que hi ha espais i fòrums amb debats de pensament crític, però tenen poca difusió en els grans mitjans de comunicació.

Quina vinculació tens amb el Fòrum Social Mundial?

Justament els intercanvis de coneixement i la construcció col·lectiva de sabers és un dels efectes millors que tenen els espais que propiciem des d'Ícaria. Permet l'ampliació de perspectives i la integració de diferents mirades. Això provoca obertura i noves visions.

Ens costa adaptar-nos als canvis...Per la pròpia acceleració dels processos històrics.

Constato que hi ha un malestar i una por al futur evident entre els joves,

entre altres raons, a causa de la precarietat laboral i la manca de perspectives professionals de qualitat i estables.

Sembla que tot ha entrat en la inestabilitat i la fragilitat. Detecto molta intranquil·litat. No veuen el seu futur amb molta alegria, sinó amb un pessimisme que sovint esdevé fatalitat. Això fa que no es pugui aprofundir ni reflexionar críticament sobre les causes del malestar, i provoca desànim i pèrdua de la noció de futur.

Una característica de la nostra societat és que està malalta de complexitat. S'ha imposat la cultura de la hipermodernitat que, amb la pretensió d'acumular la màxima informació, està erosionant la capacitat crítica de pensar lliurement...

Per la teva activitat professional has de viatjar molt i estar en contacte amb els principals intel·lectuals. Publiques els seus llibres... Com veus i què et semblen les veus crítiques de referència mundial? Quines característiques comunes tenen aquests pensadors que has conegut?

Pels que conec, crec que són gent amb una gran curiositat per entendre la realitat. Gent molt generosa, molt apassionada. Aquesta característica sempre m'ha admirat: la seva generositat i el seu gust per la vida. És gent poc superba i amb poc "ego" en general. No tots, és clar. Sobretot penso en les persones compromeses en moviments ciutadans i xarxes socials. Els fa estar dins de les idees, però implicats en la millora del món, assumint riscos. Vull

Constato un malestar i una por al futur evident entre els joves a causa de la precarietat laboral i la manca de perspectives professionals de qualitat i estables, entre altres raons.

destacar que no són pensadors individuals. Estableixen sinergies amb altres pensadors i organitzacions que s'aglutinen entorn dels temes que preocupen.

Hi tenen una característica comuna, que és la vinculació entre reflexió i acció. Estan compromesos amb la justícia social i ambiental i sovint treballen en cooperació connectant les seves teories a moviments socials.

Estas d'acord que, sense sentiments, no hi ha creació humana de cap tipus? És suficient la raó per moure a l'acció o a l'esperança?

Certament la força de la passió i la generositat d'aquestes persones és admirable. És gent molt entusiasta i apassionada amb el que fan. Tenen una convicció molt allunyada de l'academicisme. Practiquen la coherència entre el que pensen i el que fan. Una altra característica seva és que no són dogmàtics, creuen i practiquen molt el diàleg, saben escoltar amb humilitat, confronten els seus punts de vista en fòrums i debats. Jo n'aprenc molt. Tenen molta qualitat humana.

Sempre he estat sensible a les desigualtats i crec en les relacions col·lectives. La meva experiència em diu que sumar esforços millora les coses. Sé també que res d'aquest mon ens és aliè i que som del tot interdependents, siguem on siguem si actuem amb esperança i sinceritat com la dels autors que et comentava. Això impulsa molts moviments ciutadans i intel·lectuals compromesos amb un canvi global per un món millor.

Quins serien alguns dels principals pensadors i intel·lectuals que has conegut com a autors i que aporten la seva reflexió crítica amb el llibres d'Icaria?

Per exemple, Boaventura de Sousa, sociòleg portuguès; Chico Witaker, brasiler, un dels fundadors de l'FSM, Vandana Shiva... Tots ells i elles treballen en temes que preocupen i molt la gent que pateix les conseqüències d'una globalització malaltissa, temes que generen inquietud: la pau i els conflictes, el canvi climàtic

i el deteriorament ambiental, la justícia social, l'economia solidària, els moviments migratoris i la interculturalitat necessària, la Mediterrània.... Tots aquests intel·lectuals, i d'altres més, confirmen la reflexió que una persona, una societat, sobretot, és qui està disposada a aprendre, a compartir, a generar reflexió crítica i fecunda, a implicar-se.

Per altra banda, des dels mitjans de comunicació hegemònics i el pensament dominant acusen les propostes alternatives d'ingenuïtat i utopia...

Aquesta sempre ha estat la crítica fàcil. Per què diuen que és ingenu o utòpic aquest pensament? La causa és que proposen models i alternatives que no existeixen en l'actualitat? En realitat és més utòpic i ingenu creure que el sistema actual funcioni i pugui mantenir-se... Pensar que hi ha coses millorables no és ingenu. És creure que tenim capacitat per imaginar quelcom de nou i millor.

Hem creat una col·lecció específica per fomentar l'economia solidària perquè no ens donem per satisfets amb un sol model econòmic que es basa en l'acumulació financera del capital i el culte als diners.

Ara fa un parell d'anys es va crear la Col·lecció d'Economia Solidària, conjuntament amb la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya i l'Editorial Norda de l'Uruguai. Què us va motivar a impulsar-la?

Era la millor fórmula per arribar a més persones i grups interessats per la qüestió. Jo ja havia estudiat el cooperativisme a Gràcia i a Mataró. Sempre m'he sentit vinculada amb aquests temes d'associacionisme econòmic i el cooperativisme i això va facilitar la col·laboració i els acords amb els grups promotors de la Xarxa d'Economia Solidària: oferir una col·lecció seriosa de llibres.

Em preocupa que no es pensi amb una visió global i que no s'actui de manera intel·ligent, com si no fos possible preveure certs problemes: les velles i noves formes de desigualtat, l'abastiment d'aigua potable, per exemple, o la manca d'energia, o la necessitat que tenim de sobirania alimentària: els drets dels pobles a conrear i produir els seus aliments sans i segurs, o la mateixa necessitat d'una economia solidària. Per això hem creat una col·lecció específica: per fomentar l'economia solidària. Perquè no ens donem per satisfets amb un sol model econòmic que es basa en l'acumulació financera del capital i el culte als diners. L'acumulació fa perdre el sentit de la cooperació, habitual en les cultures tradicionals, i desplaça l'ésser humà del centre de l'interès col·lectiu. Per això publiquem estudis i propostes entorn d'un nou paradigma econòmic on les persones siguin el principal. La gent, les preocupacions socials, ètiques i ambientals han d'estar al

centre mentre que l'economia s'ha de subordinar a aquestes finalitats humanes, no a l'inrevés.

L'acumulació fa perdre el sentit de la cooperació, habitual en les cultures tradicionals i desplaça l'ésser humà del centre de l'interès col·lectiu.

Quin futur veus a aquesta línia d'economia cooperativa i solidària, tenint en compte que a tot el panorama editorial d'Espanya no hi ha cap col·lecció similar?

El que passa sobre aquests temes d'economia solidària i altres d'alternatives a la globalització neoliberal és que

no interessa a les grans editorials i la resta de mitjans, que únicament busquen temes *mediàtics* perquè així asseguren la venda.

Nosaltres, en canvi, ja al 1990 vam publicar un primer llibre sobre mundialització, de Vidal Villa, abans que es generalitzés el concepte de globalització. De Susan George vam publicar *L'Informe Lugano* el 2001, però fins que el tema no entra en els circuits de difusió massiva dels mitjans de comunicació a causa dels debats del Fòrum Econòmic Mundial de Davos i l'alternatiu de Porto Alegre, amb les grans mobilitzacions i manifestacions que són "televisades" i convertides en fenomen mediàtic, no tenen ressò. Naturalment que també s'ha de fer un esforç per difondre i promoure els llibres entre el sector d'economia solidària. Si tots els llibres d'assaig es llegeixen poc (ja hem dit abans que representa un 7% de tots els lectors), imagineu quants lectors tenen els que són específics de cooperativisme o economia social!

Estaries d'acord que el nostre sistema cultural genera una contradicció: el risc de banalització dels

temes associats a l'altermundialització i que els grans mitjans de comunicació ho transformin en moda efímera?

Nosaltres volem tractar aquest tema amb seriositat, no d'una manera insubstancial. Alguns temes molt importants no estan en el centre d'interès mediàtic i, per tant, tampoc se'ls deixa entrar en l'agenda política prioritària: la sobirania alimentària i la crítica a l'agroindústria; el model de generació i redistribució de la riquesa i l'ocupació exclusivament associada al PIB; la participació ciutadana i la democràcia participativa; la Mediterrània entesa com un ecosistema cultural, ambiental, polític, i no com a espai de confrontació... Avui encara no són notícia, però sí ho seran en el futur. I el nostre repte editorial és avançar-nos i contribuir a generar idees i debat.

Per exemple, no es pot entendre el canvi climàtic sense criticar el model de creixement il·limitat e insostenible. O no es pot, per superar la crisi energètica, fomentar els "biocombustibles" sense eradicar la fam i fomentar l'agricultura ecològica, etc. Tots aquests són aspectes complementaris i interrelacionats del canvi de paradigma que defineix la nostra època.

Creus que la trajectòria i el projecte editorial d'Icaria està influït pel fet de ser dones totes les professionals que hi treballeu? La mirada i la perspectiva femenina és un factor clau en la vostra experiència?

Quan jo entro a Icaria, l'assaig i els temes polítics o filosòfics estan de davallada. És una època de "postmo-

dernitat" en què no preocupa "pensar". Sembla que tot està inventat i fet. Els polítics han de governar i el model econòmic-cultural és indiscutible. No es venen llibres d'assaig entorn d'aquestes qüestions.

Aleshores a mi m'interessen els temes de pau i conflicte, qüestions de feminisme, ecologisme, i començo a relacionar-me amb diversos grups, centres d'investigació i col·lectius que impulsen idees i projectes. Aquesta dinàmica d'inter-

canvis va generar un procés de confiança i complicitats durant molts anys. Va fer que l'editorial fos una referència per a molts d'aquests grups i autors, perquè no hi havia gaires més interessats a publicar temes com aquests. De manera que es va crear unes aliances o col·laboracions entre món universitari, centres d'investigació, moviments socials i col·lectius preocupats pels temes clau de la qualitat de vida i la justícia que feia més factible la publicació de llibres "desitjats" i elaborats en aquest clima de responsabilitat social on la interrelació generava un pensament conjunt i associat d'intel·lectuals, autors, lectors, militants, consumidors pel comerç just, ONG sensibles al canvi.... Crec que tot això hi ha contribuït.

No sé si això és feminisme, però la meua manera de ser i el meu estil de treballar en xarxa poden haver facilitat l'èxit d'Icaria. *A mi m'agraden els intercanvis entre iguals.* El fet de ser dones, de donar-se suport les unes a les altres, d'evitar autoritarismes... Les dones, efectivament, estem acostumades a compaginar molts àmbits, a simultanejar activitats diferents, a gestionar

La gent, les preocupacions socials, ètiques i ambientals han d'estar al centre, i l'economia s'ha de subordinar a aquestes finalitats humanes, no a l'inrevés.

diversitats, complexitats, a no tenir tants “egos” com els homes. De vegades semblen mes insegures però no ens fa por reconèixer-ho; no sempre pensem que aconseguirem els nostres objectius; creiem que les altres opinions s’han de respectar i les hem de tenir en compte; no compta exclusivament la nostra raó o punt de vista. La dona no ha ocupat ni s’ha preocupat per ocupar espais de projecció pública; no ha tingut necessitat imperiosa de ser “trionfadora”....

Crec, doncs, que el fet de ser dona ens ha influït, i molt, a donar un estil original i propi a l’editorial. Però això no vol dir, ni molt menys, que totes les dones siguin cooperatives o generoses per definició. N’hi ha moltes que tenen també molt “ego”, són autoritàries, etc.

Icaria no deixa de ser un “conductor” d’energies i idees que vénen d’altres llocs i persones. Jo, el que faig, és actuar com a “catalitzador” d’aquesta energia i posar-la en circulació, però el mèrit és el de tot l’equip que aporta coses i dels autors que elaboren materials i pensament, reflexions i coneixements.

Com ho feu per sobreviure i no fracassar en un entorn hostil i mantenir la suficient rendibilitat i equilibri en el resultat?

L’esforç d’una editorial petita, independent, heterodoxa, que està en la frontera anticipant-se al futur, que no es limita als estudis de diagnosi sinó que avança en les propostes i els pronòstics, ha de conciliar la filosofia que la inspiren i els principis ètics

que la guien amb la rendibilitat i l’eficàcia econòmica. En un mercat i en un sector tan dur on hi ha molta competència hem fet de la qualitat, la cooperació i la innovació un factor de competitivitat.

Una de les claus per mantenir-nos en el mercat és tot aquest món de complicitats que ens vincula estretament als autors, als lectors i als moviments que fan campanyes de promoció. Molts col·lectius, centres i pensadors que impulsen o escriuen lli-

bres també es comprometen en la seva promoció a través de xerrades, conferències, actes de debat. Això és molt important perquè és com si tinguéssim més punts de venda directa a gent interessada per cada tema concret que van més enllà de les vendes en llibreries convencionals. De manera que, a través d’aquestes xarxes directes, s’arriba a molta més gent. Però no ha estat premeditat, no ha respost a cap estratègia de màrqueting prèviament dissenyada. És un sistema que s’ha anat teixint progressivament a base de confiança mútua. Hem anat articulant una sinergia col·laborativa d’efectes multiplicadors. Ho comprovem en els llibres de la col·lecció d’economia solidària on els grups interessats es comprometen a comprar un nombre determinat de llibres.

Amb el pas dels anys, el nostre catàleg de llibres es configura amb tot un conjunt d’autors i temes que no únicament s’han venut i han funcionat bé, sinó que també formen part de les nostres inquietuds socials i culturals.

Les dones estem acostumades a compaginar molts àmbits, a simultanejar activitats diferents, a gestionar diversitats, complexitats, a no tenir tant “ego” com els homes.

De l'organització d'Icaria com a empresa, què ens pots dir?

Som una empresa petita: la componem 7 professionals. Amb una estructura flexible i adaptable. Amb ritmes de treball i horaris flexibles. Abans de la llei de 35 hores a França (que ja ningú en parla, si no és per criticarla), ja teníem nosaltres sistemes similars. Tenim també una cultura organitzativa d'anar fent amb agilitat. Poques reunions de treball i ser resolutius sobre la marxa. Molta comunicació interna. Molta eficàcia i qualitat per anar compassant els ritmes i terminis que, en l'edició, són molt ajustats. Globalment en fem un balanç positiu.

Quin aspecte negatiu o contradictori teniu?

Justament pel fet d'haver mantingut unes col·leccions potents que s'han difós molt amb un catàleg d'autors i llibres que interessin a molta gent, ens hem convertit en editorial de referència i això ha fet que s'incrementi el volum de producció, nous títols sense baixar l'exigència ètica de continguts i la qualitat.

En incidir i arribar al món universitari, ONG i centres d'investigació, la demanda per publicar es més alta. Això suposa una pressió. És clar que és una paradoxa i un reflex del que en ha passat. Ha estat bo perquè recollim fruits, que és la constatació que ens coneixen a molts cercles i els nostres llibres circulen per molts cercles de pensament i moviments socials. Però, per altra banda, ens crea uns ritmes i objectius de creixement i de treball accelerat que, en

el fons, és contradictori amb el que hem parlat.

L'esforç d'una editorial petita, independent, heterodoxa, que està en la frontera anticipant-se al futur, ha de conciliar la filosofia que la inspira i els principis ètics que la guien amb la rendibilitat i l'eficàcia econòmica.

Vols dir que no podem sobrepassar determinats límits?

Vivim en un món capitalista on costa molt trobar el límit del que ja considerem suficient, el "fins aquí i prou". La tecnologia de l'edició i la producció del llibre –estem al centre de la revolució del coneixement i la societat de la informació– va molt ràpid. Teòricament amb les tecnologies que són avançades podríem treballar a altres ritmes millors i disposar d'una

vida més "lenta" i tranquil·la. Però la realitat és que tot ho ha accelerat. Ha augmentat la velocitat de produir i ens imposa ritmes forts.

Publicar 60 llibres aproximadament a l'any i quatre revistes és complex. I, és clar, en el nostre context, si no ho fem, quedem despenjats de les dinàmiques globals. La pressió de les distribuïdores, llibreries, autors, etc., obliga a seguir publicant i estar presents en els circuits. Però els nostres llibres no perden vigència encara que passin tres anys. Hem de mantenir la promoció i la difusió permanents. A cadascú de nosaltres l'obliga a fer més coses com a persona de les que podem fer i ens satura. Tot el nostre món vol les coses d'una manera immediata. El nostre criteri és l'interès per la varietat de temes i no exclusivament la rendibilitat a curt termini. Assegurar l'equilibri és el repte. Per això fem aliances i acords de col·laboració. És una aposta per la cooperació en xarxes, tan pròpia de l'economia solidària.

MOL MATRIC, VALLÈS

MOTLLES
MATRIUS
I UTILLATGES

Can Magí, 14-16
Tel.: 937 19 27 10
Fax: 937 19 27 12
08210 Barberà del Vallès
a.e.: molmatri@arrakis.es

SePrA

SEMPRE DE MATEIXA
SEMPRE D'OPORTUNITAT

LA PALETA

l'olivera

COOPERATIVA DE PRODUCCIÓ
D'OLIVERA DE BARCELONA

COOPERATIVA
LA PALETA
S.C.O.L.

LA CERA NOVA
REHABILITACIÓ
RECERQUES
PRODUCCIÓ

LA PALETA S.C.O.L.
C/DE LA PALETA, 11-13
08002 BARCELONA
TEL. 932 001 000
FAX. 932 001 002
WWW.LAPALETA.COOP.CAT

Sobre la situació actual de les finances ètiques a Catalunya

Jordi Mari

Introducció

He aprofitat la setmana santa d'enguany per llegir tranquil·lament *Desarrollo a escala humana* de Manfred Max Neef i no he fet més que refermar-me en la necessitat cada vegada més urgent que tenim de canviar la direcció en què l'economia mena el món. És urgent començar a actuar en una altra direcció més sostenible.

Ens ha costat molts anys fer cas a la comunitat científica que ens alertava, ja fa temps, del canvi climàtic que estàvem provocant amb les nostres pràctiques productives i consu-

mistes. Avui sembla que el consens en aquest sentit comença a ser ampli i generalitzat, encara que, a jutjar per la gravetat de la diagnosi, potser seria d'esperar una resposta força més contundent. Potser ens cal esperar uns quants anys més i patir-ne una mica més les conseqüències.

Un procés similar tinc la sensació –i l'esperança– que acabarà seguint la nostra economia i el nostre sistema financer. A la insostenibilitat plantejada pel nostre medi ambient ja fa massa temps que hi hem de sumar la situació insostenible que viuen moltes persones en aquest món. Les desigualtats i les injustícies creixents que pateixen massa persones, del sud i del nord, acabaran per situar en primer terme la necessitat de canviar el model econòmic que dirigeix aquest planeta, ja que qualsevol sistema insostenible té les hores comptades, sigui quina sigui la seva fi.

Començo fent aquesta reflexió perquè és des del convenciment que ens cal una economia més ecològica i més humana que començo a escriure unes ratlles sobre com veig la situació actual de les finances ètiques en el nostre entorn més immediat.

Inversió socialment responsable, finances ètiques i banca ètica

A tall d'introducció i per anar mostrant la meva idea d'una evolució positiva de les finances ètiques, m'agradaria començar apuntant que avui és possible trobar les finances ètiques a l'agenda de debat d'institucions de govern europees, on es reconeix el paper de les finances ètiques en el desenvolupament del consum responsable, en la lluita contra la pobresa i l'exclusió social i, en definitiva, com a element de cohesió social. La seva presència als diàlegs del Consell d'Europa¹ és una realitat interpretable com una mostra més de la consolidació de les finances ètiques en l'àmbit europeu.

Val a dir que sota el paraigua de les finances ètiques cada vegada hi trobem més propostes i, com que una de les urgències que comença a tenir aquest sector emergent, és la seva ordenació, miraré d'estructurar la reflexió per grups d'iniciatives. Com a mostra d'aquesta urgència cito un dels darrers actes on FETS ha estat convidat a assistir, una xerrada sobre banca ètica en què les entitats convidades a intervenir eren gairebé exclusivament caixes d'estalvi i on es va parlar bastant dels fons d'inversió ètics. L'únic representant de la banca ètica era el Triodos Bank.

Les institucions de govern europees reconeixen el paper de les finances ètiques en el desenvolupament del consum responsable, en la lluita contra la pobresa i l'exclusió social i, en definitiva, com a element de cohesió social.

1: *Strategy for social cohesion*. Plataforma de diàleg del Consell d'Europa.

En la mateixa direcció apunta alguna de les recomanacions de l'Observatori de la Inversió Socialment Responsable (ISR), que recomana la creació d'algun fòrum de promoció i impuls de la ISR, com un dels elements que han ajudat al desenvolupament de la inversió sostenible en els països on existeix. Com també perseguim aquest objectiu des de FETS, amb el projecte de creació d'un Observatori de les Finances Ètiques.

La inversió socialment responsable

Crec que a hores d'ara no podem plantejar-nos quina és la situació de les finances ètiques a Catalunya sense parlar de la Inversió Socialment Responsable (ISR).

Com el seu nom ja permet intuir, aquest és un concepte que neix de bracet de la Responsabilitat Social Empresarial (RSE) i, de manera molt genèrica, potser podem definir una ISR com aquella inversió que incorpora criteris socials, mediambientals i ètics a l'hora de prendre decisions sobre la seva col·locació. En la pràctica, gairebé sempre acabem fent atenció exclusiva a l'actuació dels fons d'inversió o Institucions d'Inversió Col·lectiva (IIC) quan parlem d'ISR.

En matèria d'ISR una de les millors fonts que podem consultar són els informes periòdics que publica l'Observatori de la ISR de l'IPES-ESADE. La seva darrera edició correspon al 2006 i apunta algunes reflexions clau.

Estancament de la ISR

Sis anys d'informes anuals de l'Observatori permeten plantejar, amb una certa perspectiva històrica, la situació de quasi estancament que viu la ISR, a l'estat, malgrat el creixent interès i desenvolupament viscut per la RSE. I aquesta és una perspectiva que pot resultar encara més desoladora si la contrastem amb la resta d'Europa o amb els Estats Units. La millor notícia en aquest sentit seria l'aparició d'alguns nous fons ètics en el mercat malgrat aquesta situació d'estancament.

Efectivament, el món de la ISR a Europa encara va força per darrere dels Estats Units en matèria de volums d'inversió. Segons l'Observatori², al conjunt de l'Estat, la inversió feta amb criteris d'ISR tan sols representava el 0,49 % del patrimoni total invertit en fons d'inversió mobiliaris al final del 2005, mentre que als Estats Units un de cada deu dòlars invertits ho fa seguint criteris d'ISR.

Sis anys d'informes anuals de l'Observatori de les Finances Ètiques permeten plantejar la situació de quasi estancament que viu la Inversió Socialment Responsable, a l'Estat, malgrat el creixent interès i desenvolupament viscut per la responsabilitat social empresarial.

2: Segons dades de la CNMV.

Com sempre, la millor lectura d'una situació d'aquest estil és pensar que encara estem en un punt de sortida i que tenim molt de camp per córrer. De fet, països com Holanda, Alemanya o Gran Bretanya compten amb legislacions fiscals que donen suport a la inversió feta amb criteris de sostenibilitat i segur que mesures d'aquesta naturalesa, el dia que es posin en marxa a casa nostra, ajudaran a situar els nostres nivells d'ISR més a prop del europeus.

Tendències actuals

L'informe apunta dues tendències clarament diferenciades en el panorama actual de la ISR. Per un costat, la tendència “nínxol”, consistent a augmentar el nombre d'inversors i el patrimoni dels fons que incorporen criteris socials, mediambientals i ètics en la preselecció de les seves carteres. Per l'altre, la tendència de “corrent principal” o *mainstreaming*, consistent a impulsar la incorporació de criteris socials, ètics i mediambientals als fons d'inversió convencionals.

Si bé la primera tendència apunta a una necessitat evident, la segona no la podem oblidar mai, perquè, encara que el seu avanç sigui molt més feixuc, el seu abast potencial és tan ampli que val la pena treballar-hi. Dit d'una altra manera, la segona tendència –o estratègia de creixement– incorpora una voluntat d'influir en el comportament de les empreses que no és directament factible des de la primera tendència. I en aquest sentit, també, l'informe fa esment de “l'activisme accionarial” o *shareholder activism*, principalment d'alguns fons de pensions, com a via d'incidència en la gestió empresarial.³

Necessitats i recomanacions

En aquest sentit, l'Observatori fa molt d'èmfasi en la necessitat d'un bon govern corporatiu o *corporate governance*, a les empreses (SA) que faciliti el paper actiu del accionistes i, per tant, l'activisme accionarial. Recomanació que de ben segur podem fer extensiva a tot el món empresarial facilitant processos de decisió més participatius.

També apunta la recomanació a crear organismes que agrupin i impulsin la ISR de manera decidida, una recomanació que compartim plenament des de FETS. I un dels sentits d'aquesta recomanació és l'estímul de l'oferta i la demanda de productes d'inversió que segueixin criteris ètics, socials i mediambientals. Perquè si bé és veritat que les enti-

***L'Observatori
encoratja tant les
pròpies entitats
del tercer sector o
de l'economia
social, com les
empreses
socialment
responsables, a
fer una aposta
decidida per la
introducció de
criteris ètics i de
sostenibilitat en
les seves
inversions o la
col·locació dels
seus estalvis.***

3: Algunes ONG, com SETEM, també compten amb l'activisme accionarial com una forma d'incidir en la política empresarial.

tats financeres responen a les demandes dels inversors i aquests encara demanen principalment rendibilitat en funció del risc assumit, no és menys veritat que en un mercat com el nostre l'oferta sovint crea la demanda i que davant de la manca de diversitat en l'oferta tampoc no es pot esperar que la demanda ho faci tot. I en aquest sentit, com també s'apunta a l'informe, l'administració pública té un paper molt important a jugar, amb el desenvolupament d'una legislació que ho faciliti.

Finalment, una de les recomanacions o observacions que fa l'Observatori és la d'encoratjar tant les pròpies entitats del tercer sector o de l'economia social, com les empreses socialment responsables, a fer una aposta decidida per la introducció de criteris ètics i de sostenibilitat a l'hora de plantejar-se les seves inversions o la col·locació dels seus estalvis. Una recomanació que des de FETS fem extensiva a l'administració pública perquè pensem que som les entitats que fins avui hem estat més implicades en el desenvolupament de les finances ètiques a Catalunya les que ara hem de fer la primera passa cap a la inversió real en la banca ètica i facilitar així que es desenvolupin oferta i demanda en aquest camp.

I perquè el prisma de FETS ens fa observar el món de la ISR des d'un punt particular, jo potser hi afegiria una darra recomanació: la necessitat o responsabilitat d'oferir la màxima transparència possible, sobretot quan parlem de productes que s'etiqueten com a ètics. Evidentment cadascú és lliure de triar en quin camp es troben les seves decisions ètiques a l'hora de decidir on vol invertir els seus diners, tothom és lliure de valorar si l'actuació de certs grups financers o empresarials que cotitzen a borsa s'ajusta als seus criteris de responsabilitat social o no, però per tal de poder exercir aquesta llibertat ens cal seguir l'esforç perquè els criteris utilitzats per incloure o excloure una empresa d'una cartera d'inversió siguin públics i fàcilment accessibles, així com conegudes les persones o empreses que fan aquest tipus de valoració. Aquesta és l'única manera de decidir lliurement si la nostra inversió ètica volem que es canalitzi cap a la majoria de valors que formen part de l'IBEX 35 o cap a iniciatives empresarials diferents, potser, que no cotitzen a borsa.

En aquest sentit, el paper tant dels gestors i analistes d'inversions, com de les empreses de *rating* serà clau i iniciatives com "Analistas Internacionales en Responsabilidad" (AIS)⁴ ens mostren camins interessants per desenvolupar altres formes de "valoració empresarial".

Per a aquells que volen anar més enllà en l'impuls d'una altra economia mitjançant els seus estalvis, centrant la seva inversió en l'activitat econòmica que queda fora dels mercats borsaris, l'evolució dels darrers anys és més positiva i les perspectives són encara millors.

4: AIS és la primera agència de *rating* de sostenibilitat creada a l'Estat per iniciativa de la Fundació ECODES i el Triodos Bank. Apliquen la metodologia de SiRi Co., una de les agències líders en aquest tipus de valoració en l'àmbit europeu.

Finances ètiques

Per a aquells que volen anar més enllà en l'impuls d'una altra economia mitjançant els seus estalvis, centrant la seva inversió en l'activitat econòmica que queda fora dels mercats borsaris, l'evolució dels darrers anys és més positiva i les perspectives són encara millors. Val a dir que parlem d'iniciatives i evolucions que s'han de valorar de manera proporcional al pes que tenen en el mercat financer, però que exerceixen una influència directa en el nostre entorn més immediat i en els àmbits més necessitats d'una inversió ètica, arreu del món.

A Catalunya, si parlem d'opcions per canalitzar els nostres estalvis cap a una inversió de caràcter ètic no canalitzada per una entitat financera tradicional ens trobem amb dues experiències principals, totes dues immerses en una trajectòria de creixement i focalitzant la seva actuació en direccions complementàries.

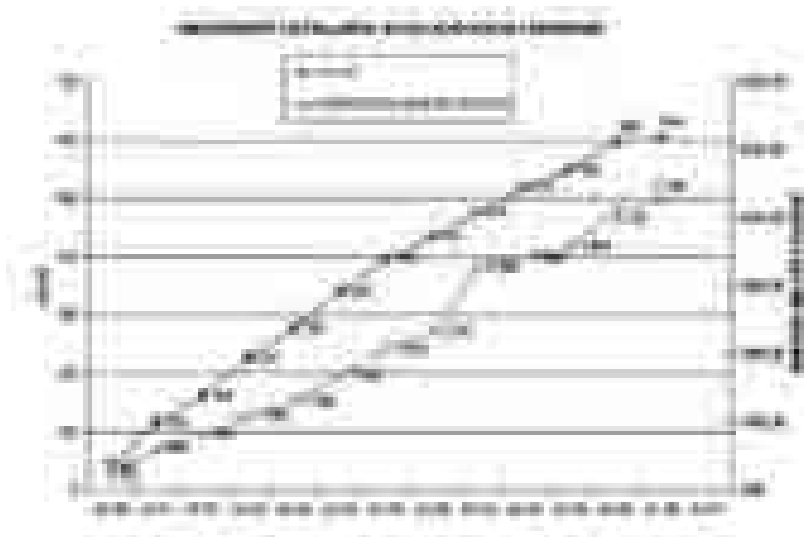
Per un costat trobem el **Coop 57**, una cooperativa de serveis financers que aviat farà deu anys, que no ha parat de créixer en número de socis i en volum d'estalvis captats. Si ens fixem en l'evolució dels seus socis, fa tres anys, el Coop 57 comptava amb 60 socis i uns 150 socis col·laboradors, mentre que avui són més de 150 entitats i més de 450 persones físiques. I si ens fixem en l'estalvi captat, els 981.761 euros del 2003 s'acosten avui als 3.000.000 d'euros.

Per altra banda, el Coop 57 també ha experimentat un creixement en la diversificació dels seus productes i en la seva extensió territorial. Avals compartits, avançament de subvencions, captació de recursos per a un projecte concret i les darreres iniciatives com els títols en participació o els crèdits participatius són la mostra del desenvolupament de nous productes i les obertures del Coop 57 a Saragossa (desembre 2005) i a Madrid (2007), una mostra de la seva expansió. Demostrant dues característiques clau d'aquest projecte: d'una banda, el seu dinamisme i la seva proximitat a les entitats de l'economia social a l'hora de desenvolupar plegats nous instruments financers i, de l'altra, la seva gran capacitat d'atractiu com a projecte, que ha permès obrir-se a la resta de l'estat.

Per un altre costat, si el que volem és canalitzar els nostres estalvis cap al finançament de projectes al sud, l'opció que tenim a Catalunya és **Oikocrèdit**. I l'experiència d'Oikocrèdit Catalunya també és una experiència que es consolida, creixent en nombre de socis i en volums d'estalvi recollits. Avui,

Des del naixement de FETS el 1999, una banca ètica europea ha obert oficina a Barcelona i el primer projecte de construcció d'una banca ètica i ciutadana pròpia ha començat a prendre forma.

Oikocrèdit compta amb més de 600 socis i supera els 4.000.000 d'euros d'estalvis captats.

**Coop 57,
Oikocrèdit i FETS,
entre d'altres,
formen part
activa d'un
projecte
integrador de les
realitats existents
que pretén anar
cap a la formació
d'un sistema de
finances ètiques a
Catalunya que ens
permeti construir
la nostra primera
banca ètica.**

Per tant, més enllà de la valoració que es faci del pes total d'aquestes iniciatives en la mobilització de l'estalvi a Catalunya, crec que hem de dir que es tracta de dues experiències amb una clara progressió positiva, de les quals no podem extreure cap altra conclusió que no sigui el creixent interès d'algunes persones i entitats per donar un ús clarament ètic i transformador als seus estalvis.

Banca ètica

I finalment arribem al camp que crec que més s'ha desenvolupat a Catalunya en els darrers anys, el de la banca ètica pròpiament dita. I faig servir un concepte tan ampli i/o tan restrictiu de banca ètica com el d'una entitat financera que treballa com a tal, sota la supervisió del Banc d'Espanya i que aplica en la totalitat de la seva labor d'intermediació financera una sèrie de criteris ètics de caràcter negatiu i positiu, clarament orientats a la potenciació d'una economia més humana i sostenible.

Crec que és l'àmbit on podem dir que en els darrers anys hi ha hagut un canvi més contundent, ja que, des del naixement de FETS el 1999, per posar una data que ens permeti tenir certa perspectiva històrica, una banca ètica europea ha obert oficina a Barcelona i el primer projecte de construcció d'una banca ètica i ciutadana pròpia ha començat a prendre forma.

De fet, el **Triodos Bank** va iniciar la seva activitat l'any 2004 a Madrid, oferint ja els seus serveis també a Catalunya, coneixedors de la sensibilitat existent en aquestes terres. El creixement de la seva activitat a Catalunya, potser entre d'altres elements encoratjadors, els va fer decidir a obrir, el maig del 2006, la primera oficina que una entitat de banca ètica ha obert a Barcelona. Des d'aleshores, el Triodos Bank ha augmentat en clients, estalvis captats i productes oferts tant a Catalunya com a la resta de l'Estat.

Avui, tenir el Triodos Bank a Barcelona suposa disposar d'una opció pràctica de banca ètica, amb una llarga tradició europea a l'esquena. Un projecte que espera arribar als 20.000.000 milions d'estalvis captats a Catalunya a la fi del 2007 i fer una emissió d'accions entre els seus clients, com a vies per consolidar el seu projecte.

Potser esperonats per l'aparició del Triodos Bank, però principalment per la proposta de la Fundació FIARE, d'Euskadi, i després de molts anys de buscar un projecte que ens permetés construir la nostra pròpia banca ètica a Catalunya, el 2007 també ha estat l'any en què ha començat a caminar l'Associació **Projecte FIARE** a Catalunya, que té previst obrir una oficina a Barcelona abans de finals del 2007.

Constituïda durant la primavera del 2007 per una trentena d'entitats, aquesta associació representa la culminació de molts anys de feina de totes les persones i entitats que, en un moment o altre, han treballat per les finances ètiques, bé sigui des de FETS o des de cadascuna de les seves cases. I significa, també, la posada en marxa del primer projecte per construir una banca ètica i ciutadana pròpia a Catalunya, participant en un projecte d'àmbit estatal impulsat inicialment per la Fundació FIARE.

Coop 57, Oikocrèdit i FETS, entre d'altres⁵ formen part activa d'un projecte integrador de les realitats existents que pretén anar molt més enllà, cap a la formació d'un sistema de finances ètiques a Catalunya que ens permeti construir la nostra primera banca ètica.

Amb aquesta iniciativa, ens sumem a un projecte que vol comptar amb tots els que hi vulguin participar, a l'hora de definir la seva estratègia i desenvolupament, que vol que en siguem actors, perquè cadascú de nosaltres té molt a dir a l'hora de definir quina és la millor manera de finançar la transformació social i econòmica que portem a terme, cadascú des del seu àmbit. Per això, mira d'arrelar en les xarxes d'entitats ja existents i convidar-les que se'l facin seu.

5: A data d'avui les entitats que donen suport al projecte són: AIRES, Alternativa 3, ARÇ Cooperativa, CCOO Catalunya, Col·lectiu Ronda, Consell Nacional de la Joventut de Catalunya, Coop 57, EAS, Federació de Cooperatives de Treball a Catalunya, FETS, finançament ètic i solidari, Fundació Acció Solidària Contra l'Atur, Fundació Catalana de l'Esplai, Fundació Jaume Bofill, Grup Aqueni, Grup Cultura 03, IAC, Institut Erich Fromm, Justícia i Pau, L'Olivera, Medicus Mundi, Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi, Mol·matriu, Oikocrèdit Catalunya, SETEM i Xarxa d'Economia Solidària.

Es tracta d'un projecte cooperatiu que situa en primer terme la importància de l'estructura de propietat, en coherència amb el model de societat i d'economia que volem construir. No podem tenir un model de societat democràtic i just sense estructures que ho possibilitin i en un món on l'economia té tant de pes, les empreses són clau. Clau, també, per assegurar que no hi haurà canvis d'estratègia o deslocalitzacions perseguint rendiments superiors invertint els diners en un altre indret i, clau, finalment, entre moltes altres coses, per garantir que els canvis d'estratègia de l'entitat requereixen un ampli consens.

Per tant, en el camp de la banca ètica no podem fer més que destacar com a molt positiva l'evolució d'aquests darrers anys a Catalunya, amb la incorporació al nostre sistema bancari de dos projectes de banca ètica: el Triodos Bank i el Projecte FIARE, dos projectes que de ben segur ajudaran a desenvolupar el món de les finances ètiques a Catalunya, sumant-se a les persones i entitats que ja porten molts anys i esforços esmerçats en aquesta direcció, sobretot si troben les fórmules adequades per col·laborar en aquesta empresa no gens fàcil que és fer créixer l'ús crític dels diners.

Encara que la rendibilitat estrictament econòmica pugui no ser la mateixa, la inversió ètica hi suma una rendibilitat social que sempre acaba resultant en una major rendibilitat total de les inversions de caràcter ètic.

Decàleg de conclusions i breu reflexió final

1. S'observa un cert estancament de la ISR.
2. Tenim camí per córrer, la ISR a l'Estat espanyol encara està molt lluny dels nivells de la resta d'Europa i dels Estats Units.
3. Un desenvolupament legal adequat pot ajudar al desenvolupament de les finances ètiques.
4. Un Observatori de les Finances Ètiques seria una eina que ajudaria a impulsar les finances ètiques.
5. Les finances ètiques a Catalunya evolucionen de manera positiva.
6. La banca ètica ha iniciat la seva activitat a Catalunya per partida doble.
7. Ens cal insistir i exigir transparència en tots els productes etiquetats com a ètics.
8. Entitats del sector, assessors d'inversions, empreses de *rating*, clients i administracions públiques podem fer molt per desenvolupar les finances ètiques.
9. Les entitats del tercer sector i l'economia social hauríem de ser les primeres de fer una aposta decidida per la banca ètica.

10. Posem a treballar els nostres diners per una economia més humana i ecològica, ja tenim opcions per fer-ho.

Un darrer element interessant que destaca l'informe de l'Observatori de l'IPES és la negació que els fons que segueixen criteris ètics a l'hora de decidir les seves carteres d'inversió són menys rendibles que els que no ho fan. L'informe argumenta que la rendibilitat depèn de la gestió dels fons i no dels criteris utilitzats. Jo hi afegiria que, per tant, la rendibilitat de la inversió ètica realment és molt superior a la que es fa sense seguir aquests criteris. I això és així, perquè encara que la rendibilitat estrictament econòmica pugui no ser la mateixa, la inversió ètica hi suma una rendibilitat social que, es valori com es valori, sempre acaba resultant en una major rendibilitat total de les inversions de caràcter ètic.

Nota: No entro a valorar les noves i no tan noves iniciatives de microcrèdit perquè he volgut centrar aquest article en les opcions que permeten canalitzar directament l'estalvi cap a finalitats ètiques.

Bibliografia

Albareda, L. i Balaguer, M. R. - *Observatorio de la Inversión Socialmente Responsable en España 2006*, IPES-ESADE

Economistas sin fronteras - *La inversión socialmente responsable en Europa*, SETEM, 2006

Cristina de la Cruz i Peru Sasia - *Amb els meus diners, no. Banca ètica i responsabilitat ciutadana*, Crisitanisme i Justícia, 2006

De la Cuesta, M., Fernández, B., Vázquez, O.- *Razón de ser de la banca ética. Experiencias internacionales y nacionales*. Ensayos FUNCAS, 2006

Les clàusules socials: dispositiu innovador vers la inserció sociolaboral de persones en risc d'exclusió social

Mª José Ortega Ratia*
(3e consultors)

El desenvolupament d'aquest article neix amb la finalitat de descriure les clàusules socials com una eina i dispositiu útil i vàlid per la inserció de persones en risc d'exclusió social. El seu contingut s'ha estructurat en els següents apartats:

–El punt de partida contextualitza la figura de les empreses d’inserció.

–Definició del concepte de clàusula social.

–Models de clàusules socials: Un breu dibuix sobre el marc legal de referència de les clàusules socials en els àmbits europeu, estatal, autonòmic i local.

–Anàlisi i exposició de les diferents possibilitats d’aplicació de clàusules socials en les diferents fases dels processos de licitació pública.

–En les conclusions finals es realitzen unes breus reflexions sobre les clàusules socials i la seva possibilitat d’aplicació.

No es tracta, per tant, de fer una anàlisi jurídica de les clàusules socials,¹ però sí d’exemplificar la seva utilitat per fomentar la corresponsabilitat entre l’administració i les entitats d’inserció sociolaboral, fomentar polítiques actives, donar suport a la sostenibilitat de les polítiques socials, estendre el concepte de responsabilitat social a les empreses mercantils i sensibilitzar a la societat civil.

Punt de partida

La globalització, com a fet contemporani, a desgrat dels potencialment positius que comporta, ha fet que moltes persones es vegin perdudes dins uns mecanismes que els són determinants: aquestes persones són instruments del sistema i, per contra, no tenen força real d’influència. Com suggereix Danièle Linhart: *“Aquests homes i dones, no només perden la seva ocupació, els seus projectes, els seus punts de referència, la confiança de portar el control de les seves vides; es troben així mateix desposseïts de la seva dignitat com a treballadors, d’autoestima, de la sensació de ser útils i de gaudir d’un lloc propi en la societat”*

Així, hi ha determinats perfils que no seran acollits pel mercat ordinari. Aquestes són les masses crítiques que fan emergents les iniciatives que es materialitzen en les empreses d’inserció i que les fan prendre entitat real com un grup dins l’economia social i solidària. Les empreses d’inserció són, de forma majoritària, resultat d’iniciatives privades: normalment mogudes per la consciència social de col·lectius de diferents orígens, que treballen des del seu territori afavorint la cohesió social, mitjançant la inserció sociolaboral d’aquells col·lectius en situació o risc d’exclusió social.

L’enfocament que suggerim se centra en el fet que la contractació pública comporti i persegueixi, a més, un benefici

1: Recomanable per analitzar aquesta qüestió: *Cláusulas Sociales: contratación pública e inserción social*. Santiago Lesmes. Asociación BERRIZTAPEN. Projecte Lamegi 2006: http://www.lamegi.org/cast/clasulas_sociales/index.html

social, mitjançant mesures específiques de lluita contra l'exclusió: promovent ocupació en persones en risc d'exclusió social. És a dir, introduir l'aspecte social en polítiques no socials concreta el principi que la intervenció pública té responsabilitats socials amb independència del seu àmbit i propugna la consecució d'objectius socials de manera transversal en el marc de les seves actuacions.

Clàusula social. Definició

Les clàusules socials es poden definir com **la inclusió de criteris de política social en els processos de contractació pública, concretament afavorir la inserció sociolaboral de persones en situació o risc d'exclusió social.**

En suma, és la inclusió d'un requisit social en els plecs de clàusules del conjunt dels contractes públics, en virtut dels quals s'incorporen *al contracte aspectes de política social com requeriment previ (criteri d'admissió) com element de valoració (puntuació) o com obligació (exigència d'execució).*²

Models de clàusules socials

Àmbit europeu

La política de la Comissió Europea, destaca la conveniència d'utilitzar la contractació pública com a eina per a lluitar contra l'exclusió social. La directiva 2004/18/CE regula els criteris social de contractació pública. L'existència d'experiències satisfactòries, d'inclusió de clàusules socials en els contractes públics de les administracions de diferents països és una realitat.

La Comissió Europea

La Comissió Europea destaca la importància de lluitar contra l'exclusió social, utilitzant com una de les eines la contractació pública. Són diversos els antecedents que corroboren aquest fet:

–les sentències 128/1987 sobre la no vulnerabilitat del principi d'igualtat,

–la possibilitat d'incloure els objectius socials en la contractació pública es planteja en la Comunicació de la Comissió de la Unió Europea “Contractació Pública. Aspectes regionals i socials”³, que data de l'any 1989,

–el “*Libro Blanco de la Política Social Europea. Un paso adelante para la Unión*” (27 de juliol de 1994) obre l'oportunitat

Les empreses d'inserció són, majoritàriament, resultat d'iniciatives privades.

2: Santiago Lesmes, *Manual de Cláusulas sociales La adjudicación de contratos de las Administraciones Públicas como herramienta de inserción sociolaboral para personas en situación o riesgo de exclusión social.*

3: Comunicació de la Comissió, de 22 de setembre de 1989 sobre los “aspectos sociales y regionales de la contratación pública”, COM(89) 400 final, DO C 311 de 12/12/1989.

d'iniciar una acció més gran per la integració de les persones excloses del mercat laboral,

—*“El Libro Verde. La Contratación pública en la Unión Europea. Reflexiones para el futuro”*⁴ de la Comissió Europea admet la possibilitat de condicionar l'atorgament de contractes públics al respecte d'obligacions socials, com per exemple fomentar l'ocupació de determinats col·lectius desfavorits, sempre que aquestes condicions no tinguin efectes discriminatoris,

—la comunicació de la Comissió Europea (març 1998) sobre *“La contractación Pública en la Unión Europea”*⁵, i la Comissió reitera la seva voluntat d'abordar els aspectes socials dels procediments de concurs públic, publicant el 2001 la Comunicació Interpretativa sobre *“la legislació comunitària de contractes públics i les possibilitats d'integrar aspectes socials en els esmentats contractes”*⁶. La seva finalitat és aclarir i precisar *“el ventall de possibilitats que ofereix el marc jurídic comunitari actual per integrar aspectes socials en la contractació pública.*

I és, finalment, en la directiva 2004/18/CE del Parlament Europeu i del Consell de 31 de març de 2004, sobre coordinació dels procediments d'adjudicació dels contractes públics d'obres, subministraments i de serveis, on es regula expressament la introducció de criteris socials en la contractació pública. És una norma de màxim rang, a la qual s'ha d'adaptar la legislació de contractes dels estats membres de la Unió Europea: *“El poder adjudicador podrà regir-se per criteris destinats a satisfer exigències socials que, en particular, responguin a necessitats —definides en les especificacions del contracte— pròpies de les categories de població especialment desfavorides.”*

*Experiències europees*⁷

A Alemanya, la implicació del sector públic en les empreses d'inserció es fa, fins i tot, formant societats de capital mixt, mitjançant fórmules jurídiques amb participació del capital públic.

A Bèlgica, la major part dels mercats públics contractats per les empreses d'inserció, es realitzen mitjançant procediment negociats, per això existeix la figura de societats amb finalitat social (SFS), molts de les quals adopten la fórmula jurídica cooperativa (ABSL). Els motius de la utilització d'aquest procediment són, per un costat, són contractes relatius a quanties pressupostàries més reduïdes que els concursos en general, adaptant-se a la mida de les empreses

4: Llibre verd de 27 de novembre de 1996, “La contractación pública en la Unión Europea: reflexiones para el futuro” COM (1996) 5: Comunicació de la Comissió d'11 de març de 1998 sobre la “Contractación Pública en la Unión Europea” (COM, 1998)
6: Comunicació Interpretativa de la Comissió, de 15 d'octubre de 2001, sobre “la legislación comunitaria de contratos públicos y las posibilidades de integrar aspectos sociales en dichos contratos”

d'inserció (petita o mitjana empresa), i per l'altre, és un procediment que permet una major discrecionalitat, menor burocràcia i capacitat de negociació i adaptació al objectiu d'inserció laboral pretès i a capacitat de les empreses interessades.

A França, existeix un clàusula de “mieux disant social” (traduït en el context com el millor postor social) regulada mitjançant la Circular TEF 14/93, de 29 de desembre de 1993, i la Circular 95/94, de 14 de desembre de 1995, per mitjà de la qual es facilita i es preveu la contractació de persones en situació d'exclusió social, sota el títol de “Relació de criteris addicionals relatius a l'ocupació en l'atribució de mercats públics”.

Una altra circular interministerial de 1993 es coneix com el Quart Sobre, ja que juntament amb els tres que es presenten a les licitacions públiques (documentació general, proposició tècnica i proposició econòmica), s'acompanya un altre relatiu al projecte d'inserció laboral complementari. Aquesta fórmula es basa a considerar l'interès públic i el benefici social que aquestes empreses produeixen, autoritzant a tenir en compte criteris socials en l'adjudicació de mercats públics.

A Itàlia, es va aprovar la Llei 8 de novembre de 1991, que reconeix dos tipus de cooperatives, una és la regulada com a tipus “B” o Cooperatives de Solidaritat Social, per les quals s'estableix la possibilitat de fer convenis amb l'administració pública, amb la condició que es reservi un percentatge de treballadors/es a persones en situació o risc d'exclusió. Com a prova de l'eficàcia del model, convé ressenyar que l'existència actual d'unes quatre mil cooperatives que ocupen al voltant de setze mil treballadors/es d'inserció.

Existeix, a més, una prescripció específica establerta mitjançant l'article 5 de la Llei 381, establint l'existència de contractes reservats a les cooperatives socials o a aquelles empreses que, per a la seva execució, contractin un percentatge de treballadors/es amb dificultats idèntic a l'exigit per les cooperatives.

Ambit estatal

El dret comunitari ja ha regulat expressament la introducció dels criteris socials en la contractació mitjançant la directiva 2004/18/CE i els estats membres han d'adaptar la seva legislació de contractació pública. És encoratjadora l'existència d'un seguit d'experiències pioneres a nivell estatal en l'aplicació de diferents formules de clàusules socials.

La Comissió Europea destaca la conveniència d'utilitzar la contractació pública per lluitar contra l'exclusió social.

7: Santiago Lesmes, *Manual de Cláusulas sociales La adjudicación de contratos de las Administraciones Públicas como herramienta de inserción sociolaboral para personas en situación o riesgo de exclusión social.*

Marc legal de les clàusules socials

El Reial decret 2/2000, de 16 de juny, sobre contractes de les administracions públiques, pel qual s'aproven el Text Refós de la Llei de contractes de les administracions públiques (TRLCAP, d'ara endavant) conté clàusules socials de caràcter indirecte, quan prohibeix contractar en determinats supòsits o circumstàncies, per exemple, en el cas d'empreses que han comès una infracció molt greu en matèria social (art. 20 TRLCAP). I quan prohibeix contractar amb empreses de treball temporal, en el cas dels contractes de serveis (art. 196.3 TRLCAP).

A més, estableix un segon tipus de clàusula social, en concret dues preferències aplicables en cas d'empat en l'adjudicació del contracte (vegeu apartat 4.3. Fase d'adjudicació. Els criteris de preferència o desempat).

El IV Plan Nacional de Acción para la Inclusión Social del Reino de España 2006-2008 reitera com a línia prioritària incorporar a l'ocupació els col·lectius en risc d'exclusió, constituint, a més, l'Objectiu 2.1 del Pla "Foment a l'accés de l'ocupació: promoure la participació en el mercat laboral i lluita contra la pobresa i l'exclusió social, com a part de les actuacions previstes per assolir aquest objectiu: promoure programes integrals d'ocupació destinats a la inserció sociolaboral de persones en situació o risc d'exclusió social, promoció de la regulació legal de les empreses d'inserció."

En la data d'elaboració d'aquest article, es troba en fase d'esmenes l'adaptació de la normativa nacional de contractes a la Directiva Comunitària 2004/18/CE, malgrat que no es pot afirmar que sigui el text definitiu, és interessant fer esment a la redacció provisional de l'avantprojecte de llei que reforma el TRLCAP.

Article 102. Condicions especials d'execució del contracte.

1. Els òrgans de contractació podran establir condicions especials en relació amb l'execució del contracte, sempre que no siguin discriminatòries i s'indiquin a l'anunci de licitació i al plec o al contracte. Aquestes condicions d'execució podran referir-se, en especial, a consideracions de tipus mediambiental o a consideracions de tipus social, a fi de promoure l'ocupació de persones amb dificultats especials d'inserció al mercat laboral, eliminar les desigualtats entre l'home i la dona en l'esmentat mercat, combatre l'atur, afavorir la formació en el lloc de treball o altres finalitats que s'estableixin amb referència a l'estratègia coordinada per a l'ocupació, definida a l'article 125 del Tractat Constitutiu de la Comunitat Europea.

Article 134. Criteris de valoració de les ofertes.

1. Per a la valoració de les proposicions i determinació de l'oferta econòmicament més avantatjosa s'haurà d'atendre a criteris objectius vinculats amb la finalitat del contracte, com són la qualitat, el preu i, en el seu cas, la fórmula de revisió del mateix, el termini d'execució o lliurament de la prestació, el cost d'utilització, característiques mediambientals o socials, la rendibilitat, el valor tècnic, les característiques estètiques o funcionals, la disponibilitat i cost dels recanvis, el manteniment, l'assistència tècnica, el servei postvenda o altres de semblants. Quan només s'utilitzi un criteri, aquest ha de ser, necessàriament, el del preu.

Disposició addicional sisena. Contractació amb empreses que tinguin en la seva plantilla persones amb discapacitat i amb entitats sense ànim de lucre.

2. Igualment s'assenyalarà la preferència en l'adjudicació de contractes per a les proposicions presentades per aquelles empreses dedicades específicament a la promoció i inserció laboral de persones en situació d'exclusió social, regulades en la Disposició Addicional Novena de la Llei 12/2001 de 9 de juliol, valorant-se el compromís formal del licitador de contractar no menys del 30% dels seus llocs de treball a persones pertanyents als següents col·lectius, la situació dels quals serà acreditada pels serveis socials públics competents.

Experiències pràctiques i experiències locals

Les experiències han estat diverses i es van iniciar ja el 1998 en la Mancomunitat de Serveis de la Comarca de Pamplona, on en el concurs públic del servei de recollida de vidre en establiments de restauració es valora a les empreses concursants que tinguessin en plantilla persones pertanyents a col·lectius desfavorits i a les empreses de caràcter social, a entitats sense ànim de lucre amb finalitats d'inserció social o empreses d'economia social. Va obtenir l'adjudicació la Fundación Traperos de Emaús.

En aquest mateix any, 1998, l'Ajuntament de Pamplona, aprova el plec de clàusules administratives que regia l'adjudicació en concurs públic del servei d'atenció a domicili, considera en els seus criteris d'adjudicació que integressin un mínim del 30% de personal amb col·lectius desfavorits. Finalment, adjudicat a la Fundació Gaztelan, creant l'empresa Miluce.

Ja en el 1999, l'Ajuntament de Getxo (Bizkaia) aprova l'Acord 541 a proposta de la Comissió de Benestar Social i Salut Pública, pel qual "es comunica a la Unitat de contractació i Compres, la necessitat d'introduir en els Plecs de Condicions

La contractació pública es basa actualment en uns criteris objectius (condicions tècniques i preus) i la salvaguarda d'uns principis (lliure concurrència i publicitat), i no es prenen en consideració principis ètics, socials i solidaris.

de les Subhastes i Concursos per a la contractació d'obres i serveis, els criteris de valoració dels compromisos de contractació de persones integrants de col·lectius amb dificultats per accedir al mercat laboral”.

També en aquest mateix any, l'Ajuntament de Granada aprova en el Ple celebrat el Pla Municipal d'empreses d'inserció. Aquest indica la necessitat de “donar una resposta, que a partir de la fórmula del mercat tutelat i l'establiment de clàusules socials en la contractació pública, permeti articular i integrar de forma coherent i tenint en consideració les necessitats dels participants en els projectes, mesures de formació, d'ocupació i protecció social.”

L'Ajuntament de Bilbao aprova la modificació dels plecs tipus de clàusules administratives particulars per a la contractació de subministres, obres i serveis per procediments de subhasta o concurs, en la qual aquelles empreses que contractin persones desocupades amb especials dificultats d'accés al mercat de treball laboral, amb percentatges de puntuació entre 10% i 15%, quan almenys el 20% de la plantilla pertany a col·lectius especificats.

Altres experiències més recents d'aplicació de clàusules socials en les seves diferents modalitats són l'Ajuntament de Burlada (2001), per a l'adjudicació en concurs públic del servei d'assistència a domicili, l'Ajuntament d'Olite (2001), contractació d'obres menors a Artelan Albañileria y Mantenimiento SL (centre d'inserció), el Consell Insular de Mallorca, en el Servei de Recollida de Residus a l'Illa de Mallorca, la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, s'han realitzat diverses licitacions per procediment negociat dirigides a empreses sense ànim de lucre, per exemple, “contracte per l'assessorament i formació de professionals que havien de treballar en el programa de prevenció i abordatge de les situacions de conflictes juvenils.(març 2002)”.

Ambit autonòmic

L'existència d'experiències també força satisfactòries, tant des del punt de vista de qualitat dels serveis i obres com del nivell d'inserció de col·lectius en situació d'exclusió, d'inclusió de clàusules socials a nivell de municipis catalans: Barcelona, Castellbisbal, Sant Cugat del Vallès, Sant Boi de Llobregat, Girona, Montcada i Reixac, etc.

Situació normativa

La Llei 27/2002, de 20 de desembre, sobre mesures legislatives per regular les empreses d'inserció sociolaboral de

Catalunya, afavoreix l'aplicació de les clàusules socials en la Segona Disposició Addicional.

En la Llei 7/2004, de 16 de juliol, de mesures fiscals i administratives (DOGC 4179, 21 de juliol de 2004) en l'article 19 sobre mesures en matèria de contractació, es va preveure que els departaments, els organismes autònoms i les empreses públiques de la Generalitat reservessin determinats contractes administratius d'obres, subministraments o serveis a centres d'inserció laboral de disminuïts, empreses d'inserció sociolaboral o a entitats sense ànim de lucre que tinguin com a finalitat la integració de persones amb risc d'exclusió social.

En concret, els contractes susceptibles de reserva són les obres i els serveis de conservació i manteniment de béns immobles; els serveis de missatgeria, correspondència i distribució, d'arts gràfiques, de neteja i bugaderia, de restauració i de recollida i transport de residus, i els serveis i els subministraments auxiliars per al funcionament de l'Administració.

Aquest percentatge de reserva, que l'ha de fixar el Govern a l'inici de cada exercici, per al 2006, va ser fixat en 7.000.024 d'euros. Cal tenir present que aquesta xifra suposa un increment del 16,6% en relació amb la fixada per a l'any 2005, que va ser de 6.000.000 euros, i situa el percentatge de reserva en el 13,9%. Amb tot, però, l'import real assolit per l'Administració de la Generalitat al llarg de 2005 en la contractació reservada al foment dels objectius socials va ser de 6.816.390 d'euros.

Experiències des l'Administració autonòmica a l'Administració Local

Són diversos els exemples que es poden esmentar; una de les iniciatives precursors prové de l'Ajuntament de Montcada i Reixac, que va utilitzar la fórmula del concert i va aprovar el 22 de desembre de 1997, per al servei de recollida de residus, un conveni amb l'Associació Andròmines, que posteriorment es va convertir en un concurs amb clàusules socials.

Posteriorment altres ajuntaments han incorporat clàusules socials en alguns dels seus contractes públics: l'Ajuntament d'Argentona (2001), en el concurs i pel procediment obert, de la gestió i explotació de la deixalleria d'Argentona; l'Ajuntament de Badalona, la prestació del servei públic per empreses externes per a la realització dels treballs de conservació, manteniment i neteja de diverses zones verdes de

Consolidar i assegurar la viabilitat d'una empresa d'inserció en el mercat no resulta gens fàcil.

la ciutat de Badalona; l'Ajuntament de Barcelona, en el contracte de gestió del servei d'emmagatzematge i custòdia de béns procedents de desnonaments judicials, servei de cafeteria Biblioteca Francesc Candel (2006); l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat va aplicar el programa "Posa't a Punt" per l'obra de rehabilitació del barri de Camps Blancs; l'Ajuntament de Castellbisbal, en el plec de servei de recollida; també l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, en la seva licitació del servei de recollida, aplica criteris socials; l'Ajuntament de Sabadell, en el concurs públic de les obres d'urbanització del Carrer de Can Júlia Ferrer.

L'Ajuntament de Girona potser ha estat un dels ajuntaments que més ha aprofundit en el tema. Mitjançant l'acord plenari de 17 de desembre de 1999, va acordar incloure una clàusula social en part dels contractes d'obra de l'Ajuntament. Per aquesta raó, estableix com requeriment en la contractació a manera de prescripció tècnica aplicar en el desenvolupament de determinades obres un percentatge a concretar de treballadors que formaran la plantilla que executarà el contracte, que siguin escollits per l'empresa adjudicatària entre aquells que formen part del programa d'incorporació sociolaboral municipal. En el període 2000-2005 s'han executat 30 obres amb clàusules socials i hi han participat 14 empreses diferents, la qual cosa suposa un total de 48 contractes de treball per a persones amb dificultats d'accés al mercat laboral.

ADIGSA, empresa pública de la Generalitat de Catalunya, aprova en juliol de 1999 un Plec de Bases Complementari per a la incorporació de Projectes d'Inserció Sociolaboral per a col·lectius desfavorits, regulant detalladament els requeriments de les empreses licitadores i el contingut del projecte d'inserció sociolaboral (<http://www.adigsa.org/cat/index.htm>).

Es coneix amb el nom de Programa "Posa't a Punt" i fou una iniciativa interdepartamental dels Departaments de Benestar Social i el de Treball, mitjançant la Direcció General de Serveis Comunitaris, la Direcció General d'Ocupació i ADIGSA, i es basava en la fórmula del mercat tutelat mitjançant clàusules socials obligatòries. El Plec permet que les empreses d'economia social o empreses d'inserció puguin concursar per si soles amb empreses ordinàries mitjançant diferents acords. Aquesta fórmula d'aliances garanteix la lliure concurrència i no fa del mercat tutelat un mercat tancat.

Anàlisi sobre l'aplicació de les clàusules socials a les diferents fases del procés de licitació pública

Les clàusules poden actuar com a criteri pel qual s'exclouen determinades empreses del procés de licitació, com a requisit en la fase de selecció dels contractistes admesos o convidats a participar en la licitació, com a element de valoració en la fase d'adjudicació del contracte, com a criteri addicional per a resoldre una situació d'empat i com a condició obligatòria en la fase d'execució del contracte.

Fase preparatòria

En aquesta fase prèvia a la licitació, s'elegeix i es defineix l'objecte del contracte, es detallen les seves especificacions tècniques i es determina el procediment pel qual s'adjudicarà.

—Elecció de l'objecte del contracte i definició de les especificacions tècniques

Analitzem primer una qüestió: l'objecte del contracte. Pot consistir un contracte administratiu en l'execució d'un projecte d'inserció sociolaboral? Pot obligar-se a executar de forma complementària un projecte d'inserció laboral en un contracte administratiu?

La definició de l'objecte del contracte és fonamental i condiciona els criteris que posteriorment s'utilitzaran per seleccionar els candidats i també els criteris a partir dels quals serà atorgat el contracte.

En aquesta etapa, a nivell general, es poden tenir en compte aspectes i objectius de tipus socials que responguin a les necessitats i a les polítiques públiques dels poders adjudicadors. Amb aquest propòsit, es pot definir l'objecte del contracte tenint en compte més d'una finalitat contractual: la realització de l'obra, la prestació del servei, l'adquisició de subministres i la contractació de col·lectius en exclusió o amb risc de patir-la, amb la definició dels itineraris d'inserció.

Aquesta circumstància delimita que el contracte incorpora una segona prestació (contracte de serveis), competència de l'Administració que en l'àmbit de la contractació administrativa i que respon a una finalitat pública. La seva inclusió atorga una naturalesa mixta al contracte.

En les consideracions referides a l'objecte del contracte ja s'ha evidenciat que l'administració pot realitzar d'acord amb el principi de llibertat de pactes, els contractes que satisfacin finalitats públiques de la seva competència (art. 13 TRLCAP). Així, tindrà plena validesa el contracte administratiu que tin-

Primar les empreses o entitats dedicades a la inserció sociolaboral no suposa competència deslleial ni vulnera la lliure concurrència.

gui per objecte la contractació de persones en situació d'exclusió o l'execució d'un projecte d'inserció sociolaboral, sempre que així es determini de manera explícita i es justifiqui correctament en l'expedient.

-Determinació del procediment d'adjudicació

La legislació pública contractual distingeix bàsicament quatre formes d'adjudicació:

-La **subhasta** adjudica el contracte al postor que oferta el preu més baix (art. 82 TRLCAP).

-El **concurs** (procediment obert o restringit): l'adjudicació recau en el licitador que, en el seu conjunt, realitza la proposta més avantatjosa, tenint en compte els criteris que s'hagin establert en els plecs, sense atendre exclusivament al preu d'aquesta. Una de les circumstàncies en les quals es té en compte l'aplicació de concurs és quan l'òrgan de contractació considera que la definició de l'objecte del contracte és susceptible de ser millorada, mitjançant la presentació de "variants" per part dels licitadors (art. 85-87 TRLCAP).

L'admissió de variants ha de constar en l'anunci de licitació del contracte. Els elements i les condicions en els quals s'autoritzen les variants s'han d'indicar en el plec de clàusules administratives. En els plecs de clàusules, les variants o millores, com a criteri d'adjudicació, tenen assignada una puntuació.

Les variants són un mecanisme que s'adequa perfectament a l'ús de clàusules socials. Una millora pot ser la contractació de determinades persones en situació de risc d'exclusió social, fet que implica establir una reserva de llocs de treball a l'empresa, de cara a la realització del objecte del contracte, i realitzar el seguiment dels itineraris d'inserció sociolaboral de les persones contractades.

-El **procediment negociat** com a excepció i en determinades circumstàncies (art. 141, 159, 182 i 210 TRLCAP). El contracte serà adjudicat a l'empresari justificadament elegit per l'Administració, prèvia consulta i negociació dels termes del contracte amb un o diversos empresaris (art. 73. TRLCAP). Amb aquest fi, l'òrgan adjudicador ha de sol·licitar l'oferta com a mínim a tres empreses capacitades per a la realització de l'objecte del contracte, sempre que sigui possible. Entre d'altres circumstàncies, el procediment negociat sense publicitat es pot celebrar:

-En els contractes d'obres amb un pressupost inferior a 60.101,21 euros i, en el cas dels contractes de subministra-

ment, consultoria i assistència i serveis, quan el pressupost és inferior a 30.050 euros. En les entitats locals, quan l'import no excedeixi el 10% dels recursos ordinaris del seu pressupost.

—Quant a causa de la seva especificitat tècnica, artística, etc., només pugui encomanar-se a un determinat empresari (en els contractes d'obres, serveis, consultoria i assistència tècnica).

—Aquells en els quals no sigui possible promoure la concurrència (en els contractes de gestió de serveis públics).

Aquests supòsits tenen plena aplicació i, per tant, justificarien l'ús del procediment negociat en contractes que tinguin en compte la contractació de persones en situació d'exclusió, com a recurs en el marc dels seus processos d'inserció. Ateses les circumstàncies esmentades i considerant tots els requisits de publicitat establerts, implicaria que l'Administració, basant-se en criteris de discriminació positiva, pot crear espais de mercat tutelat i reservar una part de la despesa pública en contractació per desenvolupar projectes que garanteixin l'accés al treball a aquells col·lectius que presenten més dificultats.

A més, independentment de les característiques de les empreses, en tots els contractes per procediment negociat, es pot negociar que, per a l'execució del contracte, efectuïn una reserva de determinats llocs de treball per a col·lectius en risc d'exclusió.

Aquesta possibilitat es basa en el fet que el plec de clàusules administratives, a diferència de la resta de procediments, no s'aprova a l'inici del procés de contractació, sinó que es valida i adquireix caràcter definitiu quan finalitza la negociació, és a dir, en el moment de la resolució de l'adjudicació. Tenim com a exemple el Govern de les Illes Balears, Conselleria de Benestar Social, amb el contracte per fer efectives les mesures judicials imposades pel Jutjat de Menors (nov. 2001):

“1. Objecte del contracte. Fer efectives les mesures judicials d'assistència a un centre de dia i tasques socioeducatives imposades per Jutjat de Menors a menors/joves infractors...”

2. Especificacions. L'entitat sense ànim de lucre amb la que es contracti ha de posar a disposició de la Conselleria de Benestar Social, un total de 10 places distribuïdes entre les Illes Mallorca i Menorca...”

Ja és un fet consumat l'existència d'un seguit d'experiències pioneres a nivell europeu en l'aplicació de les clàusules socials.

Contracte menor: considerat com una fórmula referida a petites quanties pressupostaries (contractes d'obres que no sobrepassen la quantitat de 30.050,61 euros i els contractes de subministraments, consultoria i serveis amb un import inferior a 12.020,24 euros). No és pròpiament un procediment d'adjudicació, sinó una fórmula més senzilla i ràpida. La constitució d'un contracte menor només requereix que la despesa sigui aprovada i posteriorment que la factura s'adjunti a l'expedient. Implica que es pot adjudicar directament un contracte menor a una empresa sense ànim de lucre o d'economia social.

L'Ajuntament d'Olite, per exemple, mitjançant conveni amb una empresa d'inserció, es compromet a contractar-la per a la realització d'un volum de contractes menors d'obres suficient per al desenvolupament de processos d'inserció sociolaboral (4 d'abril de 2001).

Fase de selecció dels licitadors o candidats

La finalitat d'aquesta fase és la selecció dels candidats que seran admesos a participar en el procés de licitació. Es plantegen dos tipologies de criteris: d'exclusió (prohibició de contractar en determinats supòsits) i de selecció i admissió dels contractistes (comprovació de l'aptitud dels candidats: capacitat econòmica, financera i tècnica).

Els criteris d'exclusió

Aquests criteris estableixen la prohibició que l'Administració contracti els licitadors en els quals concorri alguna de les circumstàncies previstes en l'art. 20 del TRLCAP, per infraccions greus en matèria d'integració laboral de persones amb minusvalies, en matèria social i en matèria de seguretat i salut laboral. Així, la prohibició de contractar actua com a clàusula social indirecta.

Un altre tipus de prohibició de contractar està present en l'article 196.3 del TRLCAP, aplicable només als contractes de serveis, segons el qual "no podran celebrar-se contractes de serveis amb empreses de treball temporal..." i respon a la voluntat de fomentar l'estabilitat de l'ocupació.

Els criteris de selecció i admissió de contractistes

Aquests criteris verifiquen l'aptitud o solvència dels licitadors per participar en el contracte o per presentar una oferta, és a dir, es comprova la seva capacitat econòmica, financera

o tècnica per realitzar l'objecte del contracte i es poden requerir proves que avalin l'experiència i els coneixements dels licitadors respecte a l'objecte del contracte.

En el supòsit que el contracte requereixi aptituds específiques en matèria social, és possible exigir una experiència concreta i avalada, així com els coneixements tècnics en aquest àmbit. La importància d'algun dels requisits a l'hora de dur a terme el contracte pot justificar que es limiti la concurrència a les empreses que poden demostrar el seu acompliment.

En conseqüència, l'experiència i els coneixements en matèria social i d'inserció sociolaboral poden ser elements que limitin la participació a aquelles empreses que poden acreditar-los⁸. D'aquesta manera, les referències permeten tenir en compte la "solvència social" de l'empresa, també considerada o denominada "responsabilitat social corporativa".

Per tal que la introducció de clàusules socials, basant-se en l'exigència d'experiència, sigui vàlida o a fi que el raonament pel qual s'invita determinades empreses en els procediments negociats o restringit sigui acceptat, s'han d'introduir les referències a la inserció laboral de persones en situació d'exclusió social en els Plecs de Clàusules Particulars o al mateix expedient de contractació i les clàusules han d'estar vinculades amb l'objecte del contracte i justificades a l'expedient.

La limitació de la concurrència, (tant en el procediment restringit com en el negociat), suposa la realització d'una acció positiva en benefici dels col·lectius en risc d'exclusió social. A més, considerant l'article 198 de TRLCAP, que destaca que en els contractes de serveis i de consultoria i assistència: "les empreses adjudicatàries hauran ser persones físiques o jurídiques, la seva finalitat o activitat ha de tenir relació directa amb l'objecte del contracte, segons resulti dels seus respectius estatuts o regles fundacionals..."

Així, l'aplicació d'aquest precepte en els contractes que contenen serveis relacionats amb l'àmbit social (inserció sociolaboral, assistència social...) implica que un criteri de selecció pot ser que la lluita contra l'exclusió social o el foment de la inserció laboral siguin objectius estatutaris de l'empresa, com a criteris de selecció.

L'Ajuntament de Getxo, per exemple, va contractar mitjançant procediment negociat les obres de rehabilitació d'un habitatge municipal, al carrer Luís López Osés n°3, mitjançant la realització de processos d'inserció sociolaboral. La redacció deia així:

Els licitadors hauran d'acreditar:

S'haurien d'establir mecanismes que permetin potenciar totes aquelles iniciatives que impregnin la contractació pública dels valors socials.

8: Informe 13/1998, de 30 de juny de 1998, de la Junta Consultiva Estatal de Contractació Administrativa

- tenir entre els seus objectius estatutaris l'afavoriment de la inserció laboral de qualsevol persona que, per raons econòmiques, socials, personals, o de qualsevol altra índole es trobi en situacions socials desfavorides....”

Fase d'adjudicació

En aquesta fase, per resoldre l'adjudicació del contracte, es poden usar dos tipus de criteris: l'oferta econòmicament més avantatjosa (concurso) o el preu més baix (subhasta).

Criteris d'adjudicació en el concurs

L'administració no està obligada a acceptar el millor preu, sinó l'oferta més beneficiosa, la més favorable a l'interès públic. Amb aquesta finalitat, l'article 86 de TRLCAP enumera els criteris que poden servir de base per a l'adjudicació dels concursos.

S'ha de tenir present que aquests criteris es refereixen a la naturalesa de la prestació objecte del contracte o a les seves condicions d'execució. La seva funció és que els poders adjudicadors puguin comparar les ofertes de manera objectiva, per tal de determinar la que respon millor a les seves necessitats. Per tant, tots els criteris han de permetre valorar les qualitats intrínseques del producte/servei o de les condicions en els quals es prestarà.

Així, la possibilitat d'utilitzar clàusules socials com a criteris d'adjudicació no planteja cap dubte quan estan relacionades amb l'objecte del contracte o amb les seves condicions d'execució.

Els criteris de preferència o desempat

Aquests criteris de preferència només s'activen i són aplicables quan és dona una situació d'igualtat, és a dir, un cop s'han considerat els criteris objectius que serveixen de base per l'adjudicació i les autoritats adjudicatòries tenen davant dues o més ofertes econòmicament iguals o equivalents.

En cas d'empat, el contracte s'hauria d'adjudicar a aquestes entitats, segons la disposició addicional 8ª TRLCAP, que estableix dos tipologies de preferències:

–Ofertes presentades per aquelles empreses que tinguin en la seva plantilla un nombre de treballadors/es amb minusvalies no inferior al 2 per 100.

–I l'altre, per les proposicions presentades per entitats sense ànim de lucre en els contractes sobre prestacions de caràcter social o assistencial.

Fase d'execució del contracte

En aquesta fase, els òrgans adjudicadors defineixen les clàusules contractuals que determinen la forma d'execució del contracte. Aquesta obligació és part integrant del contracte, no un sistema de selecció o valoració.

En tots els tipus de contracte i procediments d'adjudicació, aquestes clàusules poden incloure obligacions de caire social que el contractista ha de complir a l'hora de dur a terme l'objecte del contracte.

Vinculat a les clàusules socials, significa que la condició de realitzar un projecte d'inserció sociolaboral o l'obligació de contractació de persones en risc d'exclusió social es pot incorporar a la licitació com a clàusula contractual, és a dir, com una obligació que ha de ser acceptada per l'adjudicatari perquè és part integrant del contracte. Evidentment, l'obligació que s'introdueix no pot ser mai discriminatòria i s'han de respectar les normes procedimentals de publicitat anunciant-la a l'anunci i al plec de clàusules corresponent.

La legalitat d'aquesta fórmula està avalada per la llibertat de pactes establerta en l'article 4 de la llei TRLCAP i introdueix en el seu règim en els Plecs de Clàusules Administratives Particulars i inclòs en els Plecs de Prescripcions Tècniques (49.1 de la TRLCAP).

Per desenvolupar aquest mecanisme, una opció és introduir en la licitació un annex al plec de clàusules administratives particulars, és a dir, un plec complementari en el qual estableix l'obligació d'executar un projecte d'inserció sociolaboral (definició dels itineraris personalitzats): els objectius generals i específics del projecte d'inserció, les accions de suport i recolzament, als col·lectius als quals va destinat, les accions de formació, el seguiment del procés, mecanismes posteriors d'accés al mercat ordinari, els mecanismes d'avaluació.

Conclusions

Les clàusules socials són, sens dubte, una eina molt vàlida per a l'objectiu: inserció sociolaboral de persones en risc d'exclusió social, senzilla en la seva aplicació, de plena validesa legal, complementària i sinèrgica amb les polítiques públiques actives i d'indubtable rendibilitat econòmica i social.

La contractació pública es basa actualment en uns criteris objectius (condicions tècniques i preus) i la salvaguarda d'uns principis (lliure concurrència i publicitat), i no es prenen en

L'administració pública de Catalunya ja ha aplicat en diverses circumstàncies clàusules socials.

consideració principis més importants objectivament de caràcter ètic, social i solidari com, en aquest cas, l'atenció a persones i col·lectius desfavorits.

Conjugar uns i altres seria una opció raonable, eficaç, i rendible econòmicament si es considera que, mitjançant l'aplicació de la clàusula social, s'aconsegueix a més de la realització d'obres, prestació de serveis i adquisició de subministraments, una rendibilitat social que facilita un procés d'inserció i des del financer representa disminuir part del cost destinat a les polítiques socials, com programes socials, rendes mínimes, subsidis d'atur...

Una de les dificultats que es pressuposen en l'aplicació de clàusules socials és l'acusació de vulnerar la igualtat i la lliure concurrència, principis bàsics de la contractació pública. Des del prisma jurídic, valorant la legislació i jurisprudència que assenyalen la seva plena validesa, destacant l'interès públic, convé reiterar que les empreses d'inserció suporten un superior sobrecost (5.261,85 euros anuals per treballador/a d'inserció)⁹ i una menor productivitat enfront de les empreses ordinàries, ens trobem, doncs, amb la paradoxa de ser acusades de vulnerar el lliure mercat, quan en la realitat demostra que ni es lliure, ni existeix la competència.

Consolidar i assegurar la viabilitat d'una empresa d'inserció en el mercat no resulta en absolut fàcil. En canvi, si considerem els beneficis que les entitats d'inserció sociolaboral aporten al conjunt de la societat, comprovem que implantar condicions que facilitin la seva creació i sostenibilitat mitjançant la contractació pública aportarà una nova perspectiva, no mitjançant una política de subvenció sinó de contraprestació o contractació.

Primar, per tant, les empreses o entitats dedicades a la inserció sociolaboral no suposa competència deslleial, ni vulnera la lliure concurrència, ni atenta contra els principis bàsics de la contractació, sinó que la discriminació positiva troba el seu sentit quan determinades persones o col·lectius precisen d'una especial protecció i es justifica, a més, per diferenciar-se de les empreses convencionals en la seva finalitat i resultats.

Les seves potencialitats com a eina que afavoreix la inclusió social del col·lectius en risc d'exclusió social, així com corroborant que el fenomen d'aplicació de les clàusules socials és un fet real i contrastat per diferents administracions públiques, podem concloure que:

1. El Dret comunitari ja ha regulat expressament la introducció dels criteris socials en la contractació mitjançant la

9: *El treball en xarxa: una estratègia contra l'exclusió social*. AIREs. 2006

directiva 2004/18/CE i els estats membres han d'adaptar la seva legislació de contractació pública. Ja és un fet consumat l'existència d'un seguit d'experiències pioneres a nivell europeu en l'aplicació de diferents formules d'aplicació de les clàusules socials.

La radiografia sobre la situació d'aplicació de les clàusules socials a nivell estatal descriu un conjunt d'experiències satisfactòries d'inclusió de clàusules socials en els contractes públics de les administracions. En concret, l'administració pública de Catalunya ja ha aplicat en diverses circumstàncies clàusules socials, i és una realitat incipient. El Programa Posa't a Punt de l'empresa pública Adigsa ha estat precursor en la seva aplicació.

2. Les propostes que es poden aplicar són diverses segons la situació, i per tant, en el procés de decisió d'aplicació de les clàusules socials s'hauria de considerar l'escenari on es planteja aquesta aplicació i decidir la seva adequació, considerant que les clàusules poden actuar com a criteri pel qual s'exclouen determinades empreses del procés de licitació, com a requisit en la fase de selecció dels contractistes admesos o convidats a participar en la licitació, com a element de valoració en la fase d'adjudicació del contracte, com a criteri addicional per a resoldre una situació d'empat i com a condició obligatòria en la fase d'execució del contracte.

3. La promoció i l'estabilitat de l'ocupació, la contractació amb empreses d'economia social o les mesures de seguretat en el treball són factors que cal tenir en compte per avaluar les ofertes que es presenten. En determinats contractes públics, la consideració d'aquests valors s'ha de percebre no com un element aliè a l'objecte del contracte i que pot perjudicar-ne l'execució, sinó com una aportació més que pot influir, de forma positiva, en l'elecció més avantatjosa.

4. S'haurien d'establir els mecanismes que permetin potenciar totes aquelles iniciatives que impregnin la contractació pública dels valors socials. La incorporació de les clàusules socials és un d'aquests mecanismes.

La promoció i l'estabilitat en l'ocupació, la contractació amb empreses d'economia social o les mesures de seguretat en el treball són factors que cal tenir en compte per avaluar les ofertes.

*(mariajose@3econsultors.net)

aposta

Assessorament econòmic i legal
al centre de les persones,
cooperatives i organitzacions
d'interès general i altres
Cooperatives

Assessorament de les cooperatives
i organitzacions

gestcoop

CENTRE DE FORMACIÓ I GESTIÓ A
COOPERATIVES I SOCIETATS ANÒNIMES
LABORALS DEL VALLÈS OCCIDENTAL

- CONSTITUCIÓ DE SOCIETATS
- COMPTABILITAT MECANITZADA
- ASSESSORAMENT LABORAL I FISCAL
- CAPITALITZACIONS DE L'ATUR
- ASSEGURANCES
- ESTUDIS DE VIABILITAT
- GESTIÓ SOCIAL

(assessorament en actes, assemblees, reglaments, etc.)

Adreça: c/ Torrent, 146, baixos · 08225 Terrassa

Tel. 93 780 28 88 - 93 780 29 44

Tel. directo laboral i fax: 93 780 81 85

a.e.: gestcoop@tiservinet.es

ARC
cooperativa

Serveis integrals d'assegurances

per a l'economia social i solidària

Tamarit, 119 - escala B entresòl 2a - 08015 Barcelona
Tel. 93 423 46 02 - Fax 93 424 99 14
arccoop@arccoop.coop - www.arccoop.coop

La cama adormida de l'economia solidària

Jordi Garcia Jané

En els propers decennis, la humanitat està obligada a afrontar els reptes més formidables que s'hagi trobat mai davant seu: l'exhauriment de la principal font d'energia (el petroli), les devastadores conseqüències del canvi climàtic i la necessitat d'acollir 2.500 milions de persones més (dels 6.500 milions actuals als 9.000 en què pot estabilitzar-se la població cap al 2050). Aquests reptes ineludibles tenen lloc, a més, en un període de crisi del sistema-món modern, caracteritzat perquè declina la potència hegemònica mundial (els EUA) i altres volen reemplaçar-la (la Xina i altres estats asiàtics), a les portes d'una nova crisi econòmica que pot esclatar per múltiples

causes (la insostenibilitat del dèficit de la balança comercial nord-americana, l'explosió de noves bombolles financeres i/o immobiliàries, l'encariment del preu del petroli, etc.) i en un context afegit d'extensió dels conflictes bèl·lics i de la misèria als països del Sud, que desencadenen poblacions supèrflues i grans fluxos migratoris, i de generalització de la precarietat i creixement de la polarització social als països del Nord.

Tenint present que bona part d'aquests problemes tenen a veure amb el sistema econòmic imperant, quin paper ha de jugar el cooperativisme en particular i l'economia social o solidària en general? Podem pensar el seu futur, ignorant l'escenari que col·lectivament ens amenaça i la necessitat de contribuir a capgirar-lo? Podem, certament. És més fàcil mirar només a un pam del nas i treballar pensant tan sols en el curt termini. Esdevindrem, així, part del problema i probablement les nostres empreses s'acabaren dissolent com un terròs de sucre dins el món empresarial capitalista. Però aquest autisme no seria propi del sector, que no ha amagat mai el cap sota l'ala davant els problemes socials, ben al contrari, fa quasi dos-cents anys que impulsa l'autoorganització popular per satisfer necessitats desateses tant per l'empresa capitalista com per l'Estat. Per això alguns apostem per procurar ser part de la solució...

Una mirada postcapitalista

No hi ha cap anàlisi que sigui innocent. Sempre que elaborem un diagnòstic, descrivim un escenari o enunciem uns objectius estem projectant un determinat punt de vista, que és una barreja de conviccions i desitjos, els explicitem o no. Per tant, abans de suggerir algunes propostes d'actuació per al sector cooperatiu i, en general, de l'economia social o solidària, és just que desveli el punt de vista des d'on parlaré.

Si les propostes procedissin d'algú neoliberal, aquest consideraria que les amenaces abans anunciades les resoldrà la tecnologia i el mercat, o bé simplement les ignoraria. Aquest mateix neoliberal, invocant les teories econòmiques neoclàssiques, titllaria l'economia social de subeconomia pal·liativa i, decretant el seu caràcter provisional, restaria a l'espera que el totpoderós mercat, una vegada alliberat de les rigideses imposades per l'Estat intervencionista, tornés a proporcionar una feina assalariada a tothom en les empreses capitalistes, les úniques eficients segons ell. Una espera que, en la meua opinió, es faria eterna.

Considero factible una mena de socialisme participatiu, basat en la propietat social dels grans mitjans de producció i el seu usdefruit per col·lectius de treballadors organitzats democràticament, en la combinació de mercat i planificació democràtica per a l'assignació dels recursos, i en la limitació al creixement.

Algú socialdemòcrata, en canvi, confiaria en la capacitat del sector per reparar els desajustos provocats pel capitalisme, sobretot l'atur, i per seguir oferint a un cost inferior els serveis de l'Estat del benestar contractant les empreses del sector. A més, somiaria que l'economia social esdevindrà un possible aliat de l'Estat davant el sector privat capitalista el sempre ajornat dia que aquell s'atreveixi a treure-li una mica de poder per reequilibrar Estat, mercat i economia social i, així, obtenir una economia més plural i un desenvolupament més sostenible. Vana il·lusió també, al meu entendre.

Personalment m'adscric a una tercera posició que podríem anomenar postcapitalista. El postcapitalisme és, en primer lloc, un anticapitalisme i, com a tal, no confia que el capitalisme sigui capaç de satisfer les necessitats bàsiques de totes les persones i de preservar les condicions biofísiques de supervivència de l'espècie humana sobre la Terra. En segon lloc, el postcapitalisme pensa que és viable organitzar la societat d'una manera més justa i sostenible. Per tant, de totes dues conviccions extreu la seva voluntat de reemplaçar el capitalisme per una nova organització social, abans no es generalitzi la barbàrie.

Encara que les etiquetes polítiques estan molt gastades de tant com els humans les hem defraudades en posar-les a la pràctica, em sentiria còmode si em denominessin, per exemple, ecosocialista. Considero desitjable i, en la meua modesta opinió, factible, que pogués funcionar un sistema econòmic que proporcionés millors resultats que el capitalista, una mena de socialisme participatiu, basat en la propietat social dels grans mitjans de producció i el seu usdefruit per col·lectius de treballadors organitzats democràticament, un socialisme que, per assignar recursos, combinés mercat i planificació democràtica a diferents nivells territorials, i que, molt important, aturés això que erròniament anomenem creixement econòmic, per portar l'economia cap a un estat globalment estacionari, amb béns immaterials que creixen i béns materials que decreixen.¹ Sembla que una economia socialista com aquesta podria funcionar; només ens faltaria la ferma determinació de la majoria de la societat per imposar-la a una minoria privilegiada que al menor moviment en aquesta direcció reaccionaria, reacciona, amb una fortíssima hostilitat. Només!

Capacitats emancipatòries de l'economia solidària

Doncs bé, en la recerca d'alternatives a l'economia capitalista, de subjectes interessats en una altra societat i de pràc-

**Alguns
postcapitalistes
ens fixem en les
cooperatives,
perquè hi
detectem una
sèrie de
capacitats
emancipatòries
que les fan
valuoses per al
canvi social.**

1: Sobre models teòrics de socialisme participatiu que incorporen les cooperatives i, en general, l'autogestió de les empreses, podeu llegir Schweickart, David. *Más allá del capitalismo*. Ed. Sal Terrae. 1997, i Diversos autors, *Derecho a decidir*, El Viejo Topo, 2006.

tiques que ens hi apropin, alguns postcapitalistes ens fixem en les cooperatives, ja que hi detectem una sèrie de potències o capacitats emancipatòries que les fan valuoses per al canvi social. Per resumir-les direm que l'economia social o solidària compleix els papers d'embrió, escola, creador de subjecte, laboratori i aparador d'una economia postcapitalista. Analitzem-ho amb més cura.

En primer lloc, moltes pràctiques del sector podrien constituir l'**embrió** d'una futura economia postcapitalista. Els principis, valors i formes de funcionament de moltes cooperatives prefiguren com podrien ser la majoria d'empreses d'una hipotètica societat socialista. I això per tres raons: perquè la cooperativa és una empresa democràtica, perquè és ecològicament més sostenible que la capitalista (es troba més vinculada a l'entorn local, no pot deslocalitzar-se, almenys del tot, i no és expansiva *per se*) i perquè és tan eficaç o més que les empreses capitalistes, tal com demostren la majoria d'estudis que les han comparat.

En segon lloc, l'economia social fa d'**escola** de ciutadania activa i crea comunitat. Moltes cooperatives són espais d'aprenentatge transformador, on s'aprèn a produir, consumir i organitzar-se de forma no capitalista. Amb la seva pràctica diària, les cooperatives difonen molts dels valors que haurien d'animar les persones i les institucions de la futura societat socialista, com són la democràcia, la igualtat, l'autoorganització, la responsabilitat i la solidaritat.

En tercer lloc, i relacionat amb l'anterior, l'activitat del sector, en produir valors contrahegemònics, ajuda a conformar un nou **subjecte** que podem anomenar, seguint Orlando Núñez, treballador-productor², un subjecte interessat en el canvi social. La vivència de noves relacions de treball, sumada a les altres vivències alliberadores gestades en múltiples espais de vida (el moviment social, el barri en lluita...), estan resocialitzant centenars de milers de persones de les classes populars. De moment, pel que sabem, en alguns territoris d'Amèrica Llatina mig autonomitzats dels estats (Chiapas, El Alto bolivià, els assentaments de l'MST, alguns *empresarios piqueteros* argentins...) s'està conformant ja aquest nou subjecte emancipatori.³

En quart lloc, les empreses del sector fan de **laboratori** riquíssim on assajar respostes als problemes que la nova societat haurà de resoldre: el dilema eficàcia-democràcia, el paper dels incentius individuals en els projectes col·lectius, la reconversió ecològica de les empreses, etc.

L'economia social o solidària compleix els papers d'embrió, escola, creador de subjecte, laboratori i aparador d'una economia postcapitalista.

2: Núñez, Orlando, "Cap a una economia popular, associativa i autogestionària a Nicaragua", entrevista d'Hèctor Graviña a *nexe*, 1, gener de 1998.

3: Vegeu Zibechi, Raúl, *Genealogía de la revuelta*, especialment el capítol 4, Ed. Nordan, Montevideo, 2003, i *Dispersar el poder. Los movimientos como poderes antiestatales*. Ed. Virus, 2007.

En cinquè lloc, la mera existència de cooperatives i altres empreses democràtiques i socials esdevé un bon **aparador** de l'economia que volem: demostra que una altra economia és, a més de necessària, possible. En efecte, si les cooperatives són tan eficients o més que les empreses capitalistes i, a sobre, són més ecològiques i, clarament, més democràtiques, quina raó ens impedeix de cooperativitzar la majoria d'empreses? Sobre-tot una que no és ben bé una raó: la raó de la força.

Finalment, totes aquestes virtuts reposen en una altra, que n'és la base: la millora de les condicions de vida de les classes populars que diàriament el sector fa possible proporcionant aliments a baix preu, creant llocs de treball i sovint de més qualitat, atorgant crèdits als sectors populars que, altrament, no obtindrien, contribuint al desenvolupament local, facilitant habitatges a un preu més assequible, etc. Tinc la convicció que la generació d'aquests beneficis topa amb un límit infranquejable dins l'actual sistema econòmic. En el capitalisme, la capacitat que l'economia social creixi i que germinin totes les seves potencialitats s'estavella inevitablement contra els límits estructurals generats per la dinàmica del mercat capitalista i el paper de l'Estat. En aquesta societat, el sector sempre serà minoritari i minoritzat, sense que això serveixi d'excusa per no desenvolupar-lo tant com ens deixin. Però, igualment, no podem oblidar que l'economia solidària és funcional a un altre tipus de societat i d'economia i que, per tant, si no volem un sector bonsai, si realment aspirem a ser més que un sector econòmic solidari dintre una economia capitalista, a crear, de debò, una economia que sigui solidària, llavors la nostra estratègia general haurà d'incorporar línies d'actuació que contribueixin al procés de transformació social.

Una estratègia d'avanç amb les dues cames

Partint, doncs, d'aquest enfocament postcapitalista vull proposar algunes línies d'actuació que, al meu entendre, ajudarien a desplegar millor les capacitats emancipatòries de l'economia solidària i que caldria incorporar a qualsevol programa més general de desenvolupament del sector.

Es tractaria de dissenyar una estratègia que no es quedi ancorada en la societat capitalista, com passa ara, sinó que ens permeti migrar progressivament cap a la societat postcapitalista que el sector mateix, juntament amb altres agents, ja està construint embrionàriament en les esclatxes de l'actual. Per utilitzar un altre símil, el sector hauria de caminar amb les dues cames, cada una de les quals avançaria des d'una vora

Els principis, valors i formes de funcionament de les cooperatives prefiguren com podrien ser la majoria d'empreses d'una hipotètica societat socialista.

diferent de la línia que separa l'economia capitalista d'allò que ja és una altra cosa. És a dir, una cama movent-se dins la societat actual on el sector no té més remei que estar, ara com ara; mentre que activem l'altra cama, avui adormida, i avancem també per l'altra vora, contribuint a crear societat post-capitalista, l'única que permetrà al sector esdevenir hegemònic el dia de demà. I totes dues cames movent-se de forma harmònica, de manera que no es facin la traveta mútuament.

Per descomptat que, en la realitat, el sector de l'economia social o solidària –en el fons una abstracció per designar una constel·lació d'empreses heterogènies cada una autònoma de les altres– adopti aquesta estratègia de dues cames o segueixi mantenint adormida la cama més inquieta, més transformadora, dependrà de la influència que els postcapitalistes siguem capaços d'exercir-hi des de la pròpia participació en les seves empreses i els seus àmbits de representació, interrelació i suport (federacions i coordinacions vàries, administracions, publicacions, activitats formatives...), a més d'altres circumstàncies impossibles de preveure.

Com no podia ser altrament, es tracta d'una possibilitat més, com ho és també que tingui lloc un canvi social global. Hi ha altres forces que empenyen el sector cap a la completa assimilació a l'empresa capitalista, com n'hi ha moltes que porten l'espècie humana a l'autodestrucció, tal com es pot deduir de l'escenari descrit a l'inici d'aquest article. Però suposo que, bé perquè m'aferro a aquella sentència d'Heràclit que diu que "Si no s'espera allò inesperat, no es trobarà", bé perquè confio en les possibilitats de transformació que s'obren en els moments de bifurcació propis de les grans crisis, o bé, simplement, perquè sento la necessitat vital de complementar el pessimisme de la intel·ligència amb un cert optimisme de la voluntat, vull creure que encara som a temps de pitjar fins al fons els frens d'emergència de la locomotora capitalista (parafraçant Benjamin) abans no ens estimbem amb ella per l'abisme, i penso que l'economia solidària pot ajudar-nos a aconseguir-ho.

Tinc també la impressió que les línies d'actuació que plantejaré interessaran igualment als qui parteixin d'enfocaments de tipus socialdemòcrata, ja que els pot ajudar a contrapesar les pressions dels enfocaments neoliberals. Comparteixo amb Villasante⁴ la seva apreciació que les estratègies per superar el capitalisme no s'han de tancar en el dilema clàssic de reforma o revolució, sinó construir àmplies aliances que desbordin en cada moment el poder instituït, i afegeixo que ajuntar esforços amb sectors diferents però no contraposats per aconseguir determinats objectius ens pot permetre, en una situació com

**Quantes persones
sòcies d'una
cooperativa són
veritablement
cooperativistes?**

4: Villasante, Tomás R., *Desbordes creativos. Estilos y estrategias para la transformación social*, Los libros de la catarata, Madrid, 2006, pàg. 171 i 419.

l'actual en què no comptem amb prou força per canviar el rumb d'aquesta locomotora desbocada anomenada capitalisme, de reduir almenys la velocitat de la màquina mentre els postcapitalistes seguim intentant desviar-la, al mateix temps que, com diu Recio, dotem d'experiència, realisme i capacitat d'autocrítica les propotes de transformació radical.⁵

Tot seguit passo, doncs, a proposar set línies d'actuació per enfortir la potència emancipatòria del sector.

1. Aprofundir en la cultura de gestió pròpia

Cap fórmula jurídica pot garantir del tot la democràcia, l'autonomia de gestió o l'absència o limitació de lucre pròpies de la figura cooperativa en particular i de l'economia social o solidària en general. La Llei de cooperatives o la Llei d'associacions, com qualsevol normativa, sempre deixen esclertes i qui s'ho proposi podrà mal aprofitar-les. Si a aquesta possibilitat hi afegim la tendència intrínseca dels mitjans (les organitzacions són mitjans) a supplantar les finalitats per les quals foren concebudes (l'objecte social) per tal d'esdevenir elles mateixes finalitats, i que les cooperatives són petites illes d'autogestió en un oceà capitalista, immerses en un sistema socioeconòmic advers i integrades per persones socialitzades en els valors dominants, conclourem que només aplicant-hi constantment no sols voluntat sinó també molt de coneixement transformador aconseguirem que la cooperativa, la societat laboral o l'associació amb finalitat econòmica no acabin assimilades a l'empresa capitalista.

Necessitem crear un model de gestió propi del sector, que estigui arrelat en les finalitats del cooperativisme, sàpiga operativitzar els seus valors i principis, i aprofiti tant les bones pràctiques del sector⁶ com les aportacions organitzatives dels moviments socials i les que es desprenen del paradigma de la complexitat.⁷

En un article anterior a *nexe*⁸ ja vaig indicar quines eren, al meu parer, les principals patologies que poden afectar el sector (economicisme, tecnocràcia i egoisme de grup), així com alguns dels principals aspectes de la gestió estratègica encara poc resolts des de l'òptica cooperativa (per exemple, l'escala òptima empresarial, la re-creació permanent del projecte perquè segueixi sent compartit o la configuració de llocs de treball enriquidors). Ara només insistiré en un factor que em sembla clau per resistir a l'assimilació, que és tenir molt clares quines són les finalitats de les empreses del sector. Aquestes finalitats es poden deduir, per exemple, de la Declaració sobre la identitat

Les cooperatives difonen molts dels valors que haurien d'animar les persones i les institucions de la futura societat, com són la democràcia, la igualtat, l'autoorganització, la responsabilitat i la solidaritat.

5. Recio, Albert. "Trabajo, ecología y sociedad" a *Industria como naturaleza: hacia la producción limpia*. Diversos autors. Los Libros de la Catarata, Madrid, 2003.

6: En aquests moments hi ha escampades dins el sector més bones pràctiques de les que aparentment hom pugui imaginar, per exemple en un tema tan crític com els canals per estimular la participació. Falta, però, que siguin recollides, sistematitzades i divulgades perquè tot el sector les pugui aprofitar.

7: Sobre el particular, podeu llegir Capra, Fritjof, *La*

cooperativa aprovada per l'ACI el 1995 i serien, concretant-les en una cooperativa de treball, oferir a la societat rica, en forma de béns i serveis útils i de qualitat, i a través d'altres aportacions; satisfer les necessitats materials i immaterials dels socis i dels grups d'interès més propers (col·laboradors, proveïdors, comunitat local...), com també assolir aquestes dues finalitats garantint que tant el bé o servei com el procés necessari per produir-lo siguin ecològicament sostenibles.

2. Multiplicar les experiències

El naixement constant de nous projectes d'economia solidària ajuda a innovar en la gestió cooperativa i esperona les experiències ja veteranes a renovar-se. Més que la gran dimensió d'algunes, és la diversitat d'experiències i els vincles que s'estableixin entre elles allò que farà el sector més innovador i resistent a les amenaces, tal com passa amb els ecosistemes naturals.

Avui el sector, a Catalunya i a l'Estat espanyol, és fruit de l'amalgama de projectes parits en tres onades diferents. La primera arrenca amb la crisi econòmica de finals dels 70 i fa néixer un cooperativisme bàsicament industrial, sovint de reconversió, que aportarà saba nova a un sector cooperatiu històric, molt envellit i marginal, que havia aconseguit sobreviure al llarg de la dictadura franquista. La segona onada arribarà cap als anys 80 en forma de noves famílies dins del sector –societats laborals, associacions dedicades a gestionar serveis socials, empreses d'inserció...– i de cooperatives vinculades també a la gestió de serveis socials. Per últim –de moment–, d'ençà de mitjan anys 90 arriba una tercera onada on destacaran les iniciatives vinculades als nous moviments socials transformadors (moviment alterglobalitzador, ecologista, okupa...) i que dona lloc a grups de compra i cooperatives de consum agroecològic, a botigues de comerç just, a instruments de banca ètica, etc.

Cal que les empreses d'aquestes tres onades es relacionin per enriquir-se mútuament. Per sort, ara com ara al nostre país, a diferència d'altres com França o Argentina, no s'ha registrat un trencament entre les diferents generacions de l'economia social. En canvi, en aquells països, les noves iniciatives no volen saber res de les antigues, a les quals retreuen estar anquilosades i funcionar pràcticament igual que les empreses capitalistes. Hem d'evitar repetir aquesta ruptura entre nosaltres.

Les empreses del sector fan de laboratori on assajar respostes als problemes que la nova societat haurà de resoldre.

trama de la vida, Ed. Anagrama, Barcelona, 1998, també *Las conexiones ocultas*, Ed. Anagrama, 2003, Barcelona, o sobre una aplicació del paradigma a la gestió empresarial, Vázquez, Alfonso, *La imaginación estratégica*, Ed. Granica, Barcelona, 2000. 8: Garcia Jané, Jordi, "Cooperativisme: regeneració o assimilació", *nexe*, 18, juny de 2006.

3. Practicar la intercooperació fins a crear mercats socials

Les iniciatives d'economia social necessiten intercooperar per consolidar-se i desenvolupar-se. Intercooperar vol dir promoure nous projectes socioeconòmics compartint els excedents mitjançant cooperatives de segon grau i grups cooperatius. Però, abans que res, significa una cosa tan bàsica com comprar-se, vendre's i prestar-se mútuament dins el sector, unes activitats que no són sempre practicades per les empreses que el formen i, menys encara, pels seus membres. És a dir, ¿quantes persones sòcies d'una cooperativa són veritablement cooperativistes, en el sentit, no sols que practiquin la cooperació dintre la seva cooperativa (una cosa que no es pot donar tampoc per descomptada), sinó que la practiquin també en els altres àmbits de la seva vida, per exemple procurant consumir béns i serveis fets per altres cooperatives i empreses de l'economia social?

A mesura que aquestes pràctiques d'intercooperació, des de les cooperatives i des dels cooperativistes, es multipliquin i esdevinguin un gran eixam, s'aniran creant el que anomenem mercats socials. Un mercat social és una xarxa d'intercanvis regulars de béns i serveis en un territori determinat, produïts amb criteris democràtics, igualitaris, ecològics i solidaris, que permeten cobrir una part significativa de les necessitats de les persones, entitats i empreses que participen en aquest mercat, bé com a consumidores, o com a consumidores i productores al mateix temps.⁹ Construir mercats socials en el si de la societat capitalista podria equivaler al que va representar crear ciutats en el si del món feudal.

4. Desenvolupar la vessant sociopolítica i cultural del sector

Hi ha moltes cooperatives però poc moviment cooperatiu. Complementar la vessant empresarial de l'economia social amb una vessant sociopolítica i cultural constitueix un altre objectiu clau, si es vol esdevenir avui referent i demà alternativa. Cal teixir vincles estratègics amb altres agents com ara els intel·lectuals d'esquerres o els moviments socials transformadors, fent projectes comuns, atraient els activistes com a consumidors, participant recíprocament en les activitats de l'altre, dirigint-hi el compromís solidari de les organitzacions d'economia social, etc. El contacte permanent de les empreses del sector amb col·lectius socials (compartint espais o activi-

L'economia social hauria de seguir una estratègia que no restés ancorada en la societat capitalista, com passa ara, sinó que li permetés migrar progressivament cap a una altra societat.

9: Sobre el particular podeu llegir Garcia Jané, Jordi, "Objectiu: mercat social", *nexe*, 9, gener de 2002, i sobre l'experiència històrica de configuració d'un mercat social a Catalunya cap als anys 1932-36, Plana i Gabernet, Gabriel, *El cooperativisme català o l'economia de la fraternitat*, Universitat de Barcelona. Barcelona, 1998, pàg. 490.

tats) ajudaria a contrarestar la seva deriva gradual cap a posicions economicistes i corporativistes (egoisme de grup).

5. Atreure activistes, emprenedors socials i creatius culturals

Per tal de fer créixer el sector, hi ha grups socials que fóra especialment estratègic d'atreure cap a l'economia solidària. Pensem, per exemple, en els activistes dels nous moviments socials transformadors, en la línia d'estrènyer els vincles amb aquests moviments i d'incorporar persones amb una cultura organitzativa i uns valors similars als del sector.

A més, la fórmula cooperativa hauria de ser el tipus d'empresa triat per aquells que David Bornstein ha batejat com a emprenedors socials. Per Bornstein, els emprenedors socials són persones amb noves idees que, amb iniciativa i perseverança, transformen l'entorn que els envolta.¹⁰ La millora de les condicions de vida, l'ecologia, l'educació, la salut o la cultura són alguns dels seus àmbits d'intervenció. Si aquestes persones utilitzessin les eines de l'economia solidària a l'hora de construir la dimensió empresarial dels seus projectes —les eines més congruents amb els seus objectius—, prestigiarien i popularitzarien el sector. Valgui com a exemple el cas de Muhammad Yunus; el fundador del Grameen Bank de Bangla Desh —que respon al perfil de l'emprenedor social— segurament deu ser la persona que, volent-ho o no, més ha difós el concepte de banca ètica al món amb el seu invent dels microcrèdits.

Finalment, un altre grup humà altament estratègic per a l'economia social el constitueixen els professionals de sectors emergents que es mouen per valors que alguns sociòlegs anomenen postmaterialistes. Són persones que busquen un treball creatiu, que estan més preocupades per gaudir de la feina que fan que per l'estatus o els diners, i que fugen dels valors materialistes i hedonistes dominants. Després de trenta anys d'investigació sobre els valors de la societat nord-americana, Paul Ray i Sherry Anderson han constatat l'existència d'una subcultura integrada per milers de científics, educadors, advocats, periodistes, etc., una subcultura emergent que d'altres bategen com a creatius culturals i, fins i tot, com a classe creativa. Segons diuen, aquest sector representa entre un 25 i un 30% dels treballadors dels països centrals.¹¹ La seva incorporació enfortiria el sector, el prestigiaria i l'ajudaria a aprofundir en la dimensió emancipatòria del treball cooperatiu.

Tota política pública que promogui l'autoorganització de la societat, tot el que doni poder a les persones i les comunitats adobarà el terreny perquè després, espontàniament, sorgeixin nous projectes d'economia solidària.

10: Bornstein, David, *Cómo cambiar el mundo*, Barcelona, Ed. Debate, 2005.

11: Florida, Richard, *The Rise of Creative Class*, Basic Books, EUA, 2002.

11: O dit d'una altra manera, l'economia social necessita sobretot polítiques públiques que afavoreixin la generació de capital social.

6. Mostrar a la societat la superioritat de l'empresa cooperativa respecte a l'empresa capitalista

L'economia social és poc coneguda i encara menys reconeguda. Tot i que al món hi ha més persones treballant en cooperatives que en transnacionals (100 milions en comparació de 86 milions, respectivament), no ja el poder d'aquestes últimes sinó també el seu reconeixement és molt superior. Cal desterrar la impressió social que el cooperativisme és una romanalla. Hem d'aconseguir que la societat s'adoni que la cooperativa representa també avui el millor tipus d'empresa, tant per consumir-hi com per treballar-hi; per això cal que el sector enforteixi la seva identitat, abandoni les pràctiques de responsabilitat social externa (producció neta, suport a iniciatives comunitàries) i interna (bones condicions laborals per a socis i treballadors), implanti instruments per verificar-les (balanç, etiqueta i auditoria ecosocials) i incorpori una política activa de comunicació que, dintre les limitacions derivades dels filtres de la informació en el sistema actual, doni prestigi al sector.

7. Aconseguir polítiques públiques més favorables

Els diferents departaments de les administracions també poden ajudar a desenvolupar el sector; més ben dit, tenen l'obligació de fer-ho en virtut del mandat constitucional i estatutari. A més de les actuacions clàssiques però imprescindibles d'ajuda econòmica a les seves empreses, sobretot en els primers anys d'activitat i davant noves inversions, és igualment important que estableixin clàusules socials en els concursos públics afavoridores d'aquelles empreses que siguin democràtiques i actuïn amb responsabilitat social, que incloguin en els programes educatius el coneixement del sector, que el promoguin també en els mitjans de comunicació públics, etc. Però, en el fons, el tipus de mesures possiblement més eficaç sigui aplicar les polítiques econòmiques, socials, educatives, urbanístiques, culturals, etc., que contribueixin a fomentar l'associacionisme, la capacitat d'iniciativa tant de les persones com dels grups, i a teixir comunitat.¹¹ Tota política que generi proximitat i confiança entre els ciutadans, tot allò que promogui l'autoorganització col·lectiva, tot el que doni poder a les persones i les comunitats estarà adobant el terreny perquè després, *espontàniament*, sorgeixin nous projectes d'economia solidària.

Si les cooperatives són tan eficients o més que les empreses capitalistes i, a sobre, són més ecològiques i, clarament, més democràtiques, quina raó ens impedeix de cooperativitzar totes les empreses, si no és la raó de la força?

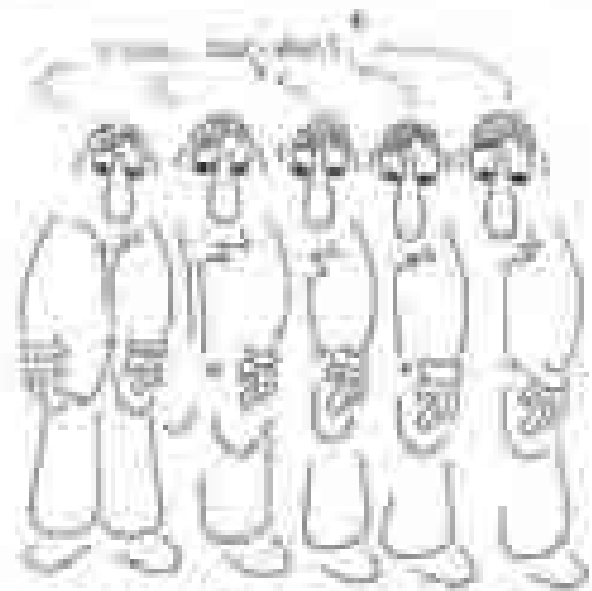
Sobre el particular val la pena llegir l'entrevista de Guio-mar Morales a Carmina Marcuello, "El Capital Social como bien público", a *Y el Sur*, n. 58, primavera de 2007, Acció Solidària Aragonesa.

INVENTARI DE POBLE

RICORSI, INVENTI I POC

"El poble és el que queda després de passar per la vida"

"El poble és el que queda després de passar per la vida"

Emprendre en l'economia social i solidària: Aprendre a gestionar la solidaritat des de la cooperació

Daniel Jover Torregrosa

*Si fuera objeto sería objetivo,
como soy sujeto, soy subjetivo*

José Bergamín

Ara fa 29 anys que el meu compromís professional es desenvolupa en l'àmbit de l'educació, la creació d'ocupació i l'economia social. Sóc una estranya combinació de “mestre-emprenedor social”: crear empresa, activitats i ocupació tenint com a millor patrimoni la solidaritat i la innovació. Aquest ha sigut l'ambient i el paisatge natural del meu quefer. Haguera sigut una missió impossible emprendre'l en soltat. Individualment estem limitats. Únicament amb companyies creatives i amb grups de treball cooperatius ha sigut possible aquesta aventura de “l'autoocupació i l'autoempresa”. Solitaris quasi no tenim oportunitats, tot són limitacions; solidaris, en canvi, no tenim fronteres, el món és al nostre abast. Fem possible allò que desitgem! Una part del que sóc i del que he fet ho dec a la companyia dels bons socis, als amics i als equips. Sense ells no haguera pogut emprendre amb èxit la creació i la consolidació de l'equip Promocions.

El col·lectiu i la interacció recíproca amb d'altres socis-companys (Emeteri Frago, Francesc Márquez, Victor Manuel López i Guillermo Mora) i d'altres sabers interdisciplinaris (dret, educació, economia, filosofia, psicologia, sociologia, etc.) ens ha permès ser especialistes, sense perdre la perspectiva global i holística del coneixement, és a dir, la matèria primera dels serveis avançats que prestem.

La complexitat i l'escolta de l'entorn constitueixen l'escenari habitual de les converses i les decisions permanents amb què assolim els acords que ens permetran d'avançar en equip i treballar des de la responsabilitat social i empresarial.

Per això, la meua visió està lluny de la neutralitat acadèmica que és temàtica i objectiva. La meua reflexió no és aliena a la meua passió. És la conseqüència de les meues vivències i convivències.

En aquell curs llunyà de 1978-79, quan em vaig incorporar a la Cooperativa d'Ensenyament Gregal, quasi no sabia que m'estava integrant en una filosofia de treball caracteritzada per l'autogestió i l'autonomia, dos conceptes clau que m'han acompanyat en tota la trajectòria posterior.

Vaig aprendre que es podia crear empresa i educar d'una altra manera. Tan important com el “contingut” del treball era el “continent” o l'organització des de la qual prestàvem el servei. L'esperit emprenedor, la cultura de la iniciativa cooperativa i el sentit del risc compartit eren els valors necessaris perquè la creativitat fertilitzara en forma de projectes i empreses que demostraren una altra manera de treballar i organitzar-se.

Així, les meues opcions personals i laborals han buscat sempre la màxima llibertat i han articulat les forces i les ini-

Solitaris quasi no tenim oportunitats, tot són limitacions; solidaris, en canvi, no tenim fronteres, el món és al nostre abast. Fem possible allò que desitgem!

ciatives per crear projectes i organitzacions amb aqueixa subtil combinació d'autonomia i responsabilitat. Han tractat de crear un espai col·lectiu d'autorealització socialment útil i viable en el mercat. Sense propietaris anònims, ni amos, ni caps.

He intentat viure aquest "viatge" com una aventura difícil però apassionant i extraordinària.

Actualment continuem treballant i emprenent iniciatives econòmiques, socials i educatives des del grup Promoció-xarxa de coneixements i serveis avançats per al desenvolupament. Donem treball a cent professionals de diferents especialitats. Amb les incerteses propies del mercat i la fragilitat de la condició humana. El futur sempre està per fer...

Com hem d'assumir la paradoxa de prestar un servei públic des d'una organització privada d'economia social? Quin potencial innovador tenen les noves necessitats socials com a jaciments d'ocupació i forjadors de noves solidaritats? Pot l'economia social i cooperativa ser el marc idoni per a crear riquesa social mitjançant noves relacions de ciutadania i producció entre usuaris-consumidors i treballadors-emprendors? Els serveis de proximitat no haurien de ser serveis de proximitat que, prestats per l'economia social, haurien d'inventar, de nou, el paper del consumidor en aqueixos serveis de qualitat de vida i no una altra oportunitat de negoci lucratiu? Per a intentar respondre a aquestes qüestions faig les reflexions següents:

El nostre entorn i context ha canviat profundament. Hem sigut testimonis directes, amb les seues il·lusions i decepcions, de com s'han implantat les reformes, contrareformes i microreformes.

La implantació tímida de l'estat de Benestar ha sigut paral·lela al procés de desprestigi d'allò públic i l'exaltació del mercat i la gestió privada de serveis. Els valors neoliberals han penetrat les lògiques de la gestió pública amb un pessimisme generalitzat entre la comunitat educativa i els gestors de polítiques socials, d'ocupació i desenvolupament local.

Les iniciatives que hem emprès al llarg d'aquests anys han posat de manifest no solament la dimensió de viabilitat econòmica sinó la voluntat de transformació social i compromís cívic. Han sigut la millor plataforma per a aprendre a gestionar col·lectivament la solidaritat. Les organitzacions que hem generat per desenvolupar els nostres projectes són "qualificants". Han sigut veritables espais de formació i d'oportunitats per a desenvolupar competències clau que foren solvents i competitives en el mercat.

***L'esperit
emprenedor, la
cultura de la
iniciativa
cooperativa i el
sentit del risc
compartit eren els
valors necessaris
perquè la
creativitat
fertilitzara en
forma de projectes
i empreses que
demostraren una
altra manera de
treballar i
organitzar-se.***

Per això ens agrada definir l'economia social i solidària com el conjunt d'activitats que contribueixen a la democratització de l'economia i de la vida i que, a més, generen aprenentatges i interaccions significatives en partir de la innovació del compromís ciutadà com a expressió de la seua creativitat col·lectiva.

La nostra conclusió és que, per a aprendre de debò, cal emprendre. Cal aplicar a la realitat el que sabem, amb iniciatives i risc. Practicar els coneixements. Evitar que queden tancats en una “torre d'Ivori”, aïllats de l'entorn sense connexió amb el mercat i les necessitats socials. Solament així s'aprehen allò significatiu i es provoca la interacció objectiu-subjectiu, solament així s'eviten divorcis entre allò que es fa i es coneix i entre els qui ho fan i ho coneixen.

Els dilemes entre formació, ocupació i ciutadania són diferents si es desenvolupen en el marc d'organitzacions de l'economia social o en empreses mercantils. El context i els entorns en què ocorren els debats són molt importants per a desemmascarar arguments ideològics camuflats de pseudo-eficiències.

De ciutadans a clients? Economia social per crear una empresa ciutadana

En tots els debats a l'entorn de la gestió de polítiques d'ocupació, formació i economia social per al desenvolupament local se cerquen respostes urgents com si existiren receptes, potser perquè hem oblidat les preguntes importants. Així, atensem tant a les diverses solucions abstractes, que sovint oblidem quins són els problemes concrets que cal resoldre. Problemes que sempre es presenten relacionats entre si i no compartimentats.

L'exemple per respondre de manera creativa i efectiva als problemes essencials plantejats el trobem en el potencial de l'economia social, en la manera creativa de ser emprenedors en la societat i de ser ciutadans en l'economia.

Ara que vivim en una època que ens indueix a deixar de ser subjectes amb drets i convertir-nos en “clients”, és necessari aturar-se i aclarir alguns aspectes que es creuen en el debat sobre l'educació, l'ocupació i l'economia social.

Existeixen uns béns comuns de la humanitat que, en ser bàsics i perquè totes les persones tinguen una vida digna, han de ser de propietat comuna i distribuir-se d'acord amb les necessitats de les persones i no amb el mercat. Analitzem l'exemple de l'aigua. Amb les paranoies de la salut i la segu-

Pot l'economia social i cooperativa ser el marc idoni per crear riquesa social mitjançant noves relacions de ciutadania i producció entre usuaris-consumidors i treballadors-emprenedors?

retat alimentària i la contaminació d'aqüífers, l'aigua embotellada s'ha convertit en un negoci lucratiu en mans de multinacionals. En comptes de l'aigua que té risc, és a dir, de la de pluja, de la dels pous, de la de les fonts, de la dels rius, etc, només considerem com a potable, “amb garanties”, amb el pagament previ del preu, és clar, la que està embotellada.

L'atenció a persones grans –els serveis de proximitat–, en comptes de ser fonts de solidaritat i ajuda mútua, també es converteixen en fonts de lucre i negocis.

No podem ignorar la pressió que vol convertir els serveis públics i les activitats humanes en un objecte de transacció comercial. Aquest procés iniciat per l'OMC amb l'Acord General del Comerç de Serveis (adoptat el 28 de maig de 2001), tracta d'assegurar a les empreses multinacionals o a les directives europees més ultraliberals el control dels serveis públics per buidar de contingut social la Unió Europea.

Aquesta estratègia que tracta de liberalitzar i transferir al sector privat la gestió dels béns públics com l'aigua, l'energia, el medi ambient, els residus, l'educació, la sanitat i convertir en un negoci lucratiu els serveis públics, també afebleix la sobirania dels governs locals, regionals, o erosiona la democràcia descafeïnada, influenciada i penetrada pels grups d'interessos corporativistes i pel domini dels grans mitjans d'incomunicació, tergiversació i persuasió social que fan digeribles les múltiples mentides o les mitges veritats com si foren rodes de molí que cal que engolim.

Per assolir aqueixos fins s'imposa un discurs ideològic i cultural convincent: ha de semblar natural el que és una construcció social i ideològica: “per triomfar en la vida i tindre èxit individual cal competir contra els altres”.

Aqueix discurs està enfocat a reconvertir les ideologies i reduir el neoliberalisme polític en un fet econòmic exclusivament. D'aquesta manera tots els sectors conservadors prediquen l'exigència de la responsabilitat individual i el despretigi de la responsabilitat pública. Assistim a l'ensorrament ineluctable de les ètiques solidàries i igualitàries, al declivi dels valors col·lectius i del sentit de cooperació.

Es produeix una interessada interpretació per la qual la irresponsabilitat política se supera i es justifica per la iniciativa responsable de l'heroic ciutadà-emprenedor i de la “societat civil” en el seu format S.A.

Per què aquesta cobdícia pels serveis públics i la seua mercantilització? A què devem aquesta obsessió de convertir les necessitats bàsiques en un negoci lucratiu dels sectors empresarials? Algunes raons:

Ens agrada definir l'economia social i solidària com el conjunt d'activitats que contribueixen a la democratització de l'economia i de la vida i que, a més, generen aprenentatges i interaccions significatives en partit de la innovació del compromís ciutadà com a expressió de la seua creativitat col·lectiva.

- a) Són molt rendibles: es transfereix a l'empresa el negoci, el benefici i la propietat. Els poders públics es queden les pèrdues o l'obligació de subvencionar els dèficits.
- b) Disminueixen les despeses de personal en reduir plantilles i en introduir prejubilacions i subsidis socials que aporta l'Estat.
- c) Les empreses no responen jurídicament davant el client que se sent impotent per les pràctiques abusives.
- d) El que abans funcionava amb l'Estat com a subjecte que garantia els drets dels ciutadans, ara (l'acció i els serveis) ho gestionen empreses molt vinculades a sectors financers i grups d'accionistes amb grans interessos. Aquests, evidentment, reclamen beneficis ràpids sense conèixer els impactes ambientals, socials o ètics.

Existeixen uns béns comuns de la humanitat que, en ser bàsics i perquè totes les persones tinguen una vida digna, han de ser de propietat comuna i distribuir-se d'acord amb les necessitats de les persones i no amb el mercat.

No obstant això, cal destacar la diferència fonamental entre els interessos que mouen els sectors públics i els privats: els serveis públics es financen i se subministren col·lectivament i són accessibles a tots els ciutadans, en canvi, els serveis privats no són més que productes que es venen a clients que, en pagar, priven la societat de la seua font principal d'integració ciutadana. Per convertir els "drets" en "mercaderies" cal fer un procés previ: "cosificar", és a dir, reduir-los a una "cosa-objecte" per convertir-los en "producte" mercantil al servei del creixement que el PIB expresse. Es pot cosificar, però, el món de la vida, allò genuïnament humà?

Açò també ho va dir Robert Kennedy: *"El PIB no mesura ni la salut dels nostres xiquets, ni la qualitat de la seua educació, ni l'alegria dels seus jocs. No mesura ni la bellesa de la nostra poesia, ni la fortalesa dels nostres matrimonis. És indiferent tant a la decència de les nostres fàbriques com a la seguretat dels nostres carrers. No mesura ni la nostra saviesa ni la nostra educació, ni el nostre talent ni el nostre coratge, ni la nostra compassió ni la nostra devoció pel nostre país. De fet, ho mesura tot excepte allò que fa que la vida valga la pena, i ens ho pot dir tot sobre el nostre país, excepte aquelles coses que ens fan sentir orgullosos de formar-ne part"*.

A continuació sintetitzarem algunes de les reflexions que hem anat treballant.

Característiques de l'economia social i solidària

Tots contenen la seua. Hi ha qui es traça metes teòriques perfectes i intenta arribar-hi amb la rigidesa del conserve. Superada els mitjans als fins. Normalment fracassen perquè no

accepten els errors, ni escolten ni apliquen el sentit comú. Molta gent viu frustrada per no aconseguir el model perfecte. Ja sabem que la insatisfacció permanent és el preu que paguen els perfeccionistes. En el nostre cas són les pràctiques concretes i les experiències imperfectes les que han traçat els trets significatius del pensament que hem generat al llarg de l'itinerari. Les dificultats i els conflictes són les parts que constitueixen qualsevol procés, no alguna cosa estranya o forana. Cal assumir-les i regular-les. Mai no desapareixen. Els problemes són els “pares” de les noves oportunitats. Les dificultats cal convertir-les en possibilitats. Sempre hi ha conflictes en la dinàmica creativa i humana.

L'economia social i solidària (EcoSol) va més enllà de l'anomenat tercer sector-tercer sistema, que és una simple classificació de l'àmbit ambivalent i que s'allunya tant del sector públic com del mercantil convencional. Aquest, a l'estil “hamletia”, es conforma amb el confortable dilema anglosaxó “Profit-no profit” (amb lucre o sense?) per a identificar i atorgar sentit a les organitzacions i a les entitats. Quantes barbaritats es fan sota la excusa de “no lucratiu”!

El tret essencial de l'EcoSol és considerar la persona com el centre i els diners com el mitjà. Així de simple. Les millors idees són les més senzilles. Aquelles que fàcilment són enteses per la majoria de la gent. Les idees i els principis de l'economia social contribueixen a crear empreses i a organitzar el treball i la producció d'una altra manera. Prioritzen i accentuen d'altres factors diferents dels de l'empresa capitalista. Creuen que una altra economia, alternativa a la dominant, és possible. Aquesta economia té, doncs, com a tret diferencial un valor solidari afegit. Gestionen aqueix factor -la solidaritat- i el de la participació democràtica dels membres implicats com el principal patrimoni societari.

No té vocació de ser marginal amb els marginats sinó de canviar de model. Per això diem que l'economia social i solidària és “genèticament” responsable. Respecta els drets i els deures de totes les persones involucrades. Genera confiança perquè té credibilitat. Opta per un model de desenvolupament sostenible i de qualitat total que comença per la qualitat de les persones i la transparència democràtica en els seus acords i decisions.

L'EcoSol té molt de sentit pel que fa a l'economia plural, que no queda reduïda al paradigma de la societat de capitals i al mercat com el regulador exclusiu dels preus, els béns i els serveis.

Assistim a l'ensorrament ineluctable de les ètiques solidàries i igualitàries, al declivi dels valors col·lectius i del sentit de cooperació.

La millor ambaixadora de l'economia social, però, és l'empresa social. Aquesta, es distingeix de les empreses que es basen en el capital privat pels valors socials i pels principis en què basa la seua gestió econòmica per a la producció de béns i serveis en el mercat. Aquests els podem resumir així: democràcia, participació i solidaritat.

Així, no s'afirma solament en negar el lucre com a objectiu, la dominació dels diners i el capital, sinó que garanteix l'existència de normes legals favorables a la democràcia i l'autogestió. Disposa de regles estatutàries que asseguruen la primacia dels valors cívics i socials per damunt dels monetaris. Prevalen les persones i la cobertura de les seues necessitats, tant la de les treballadores com la de les consumidores i usuàries dels serveis.

També assegura a la comunitat el retorn dels beneficis, potencia la ciutadania activa i el consum responsable i innova els principis cooperatius. Una gran part dels excedents es destinen a aconseguir els objectius d'un model de desenvolupament econòmic, ecològic i socialment responsable, també tracta d'assolir l'objectiu del bé comú a través del foment de la cohesió social i la millora de la democràcia local. Per a açò, incentiva la participació de clients, de consumidors.

Les empreses d'economia social són independents dels poders públics, tenen solvència i capacitat de gestió i assumeixen el risc inherent que provoca emprendre qualsevol activitat empresarial de caràcter col·lectiu. Estan presents en qualsevol dels sectors de l'activitat econòmica, sempre que aquests respecten els principis ètics i de justícia, no atempten contra els drets humans i no contribueixen ni a la indústria de la guerra ni a la deterioració ecològica. Des d'aquest punt de vista no és suficient el sentit de responsabilitat social d'empresa, també cal cobrir les necessitats i resoldre els problemes que comparteixen un grup de persones en prendre la iniciativa d'emprendre un projecte econòmic amb un impacte cívic i una nova cultura del consum responsable. Des de la intercooperació cal estimular la implicació i la responsabilitat amb l'entorn i el territori en què realitza les seues activitats, i convertir l'empresa que presta serveis de proximitat en empresa ciutadana.

L'EcoSol no és cap símptoma de la desregulació liberal privatitzadora que vol substituir l'acció pública i política per la caritat postmoderna. És una reinvençió de la participació cívica compromesa per una gestió solvent i ètica de l'economia cooperativa que integra en el procés la triple condició de

Per convertir els "drets" en "mercaderies" cal fer un procés previ: "cosificar", és a dir, reduir-los a una "cosa-objecte" per convertir-los en "producte" mercantil al servei del creixement que el PIB expresse. Es pot cosificar, però, el món de la vida, allò genuïnament humà?

treballador, emprenedor i consumidor, condicions inherents a una ciutadania responsable i solidària.

En efecte, planteja una estratègia de desenvolupament endogen i de dinamització del territori mitjançant la revitalització del sentit de pertinença i la responsabilitat cívica. Mostra alternatives a la deslocalització i a l'acció depredadora de multinacionals. Cobreix serveis d'interès general, i en els de proximitat i atenció a les persones instaura models de govern i cogestió en què els usuaris-consumidors també són membres actius de les iniciatives i actors tant de la gestió com dels fins i la deontologia de l'empresa.

Per la nostra experiència hem constatat que sorgeixen majoritàriament de les accions col·lectives que pretenen instaurar noves regulacions, crear oportunitats d'activitat i ocupació des de l'autonomia i l'autogestió i contribuir a millorar la qualitat de vida i els serveis d'utilitat social. No es tracta de substituir la solidaritat redistributiva proporcionada per l'Estat per una altra de caràcter recíproc, voluntarista i amb confiança en el mercat, sinó de completar-la amb un sector d'economia social potent, arrelat en la tradició de la democràcia local participativa que revitalitza els sistemes de participació. D'aquesta manera promou més cohesió i equitat social i construeix un mercat social solidari i unes condicions laborals que es basen en les característiques i en les necessitats personals que atallen l'exclusió i la precarietat.

Incorporar la visió i el concepte d'una economia solidària és una aposta per a construir alternatives econòmiques, socials, ambientals i culturals més justes. Aquesta paraula no solament és un mitjà per a compensar l'atur i l'exclusió que genera l'economia que es centra en els beneficis. Com va afirmar el brasiler Marcos Arruda al Fòrum Social Mundial de 2004: "Per a un nombre creixent d'activistes, de pensadors i de polítics, l'economia solidària és també la base d'una nova forma d'organitzar la vida econòmica, de l'escala local a la global: és l'activitat econòmica que s'organitza pensant en el seu objectiu més important, l'acte de desenvolupament personal i col·lectiu segur i sustentable. Açò, però, implica compartir la satisfacció de les necessitats i els desitjos, i també, gestionar conjuntament les cases en les quals el poble habita, la llar, el barri, el municipi, l'ecosistema, el país, el planeta. L'Economia Solidària, en suma, és una forma ètica, recíproca i cooperativa de consumir, produir, intercanviar, finançar, comunicar, educar i desenvolupar-se que promou una nova manera de pensar i de viure".

Les dificultats i els conflictes són les parts que constitueixen qualsevol procés, no alguna cosa estranya o forana. Cal assumir-les i regular-les. Mai no desapareixen. Els problemes són els "pares" de les noves oportunitats. Les dificultats cal convertir-les en possibilitats.

Principis reguladors: redistribució, mercat, reciprocitat

1. El principi de redistribució és el dels poders i administracions públiques. La producció de béns i serveis està confiada a les autoritats que tenen la responsabilitat de repartir-les amb tràmits i regles legals que garanteixen l'accessibilitat, la transparència, l'equitat, la universalitat i la gratuïtat. Les autoritats públiques imposen obligacions com una manera d'assegurar els drets socials que impliquen finançament a través de la fiscalitat.
2. El principi de mercat és el que propicia una trobada entre l'oferta i la demanda de béns i serveis amb la finalitat de realitzar intercanvis a través de la fixació de preus. La base contractual s'estableix a partir del càlcul d'interessos.
3. El principi de reciprocitat és el que s'estableix entre grups o persones mitjançant prestacions voluntàries. Manifesten un vincle social entre les parts.

El sentit de la reciprocitat s'oposa al d'intercanvi mercantil perquè és indissociable de les relacions humanes i posa en relleu els desitjos de reconeixement i poder. Es distingeix de l'intercanvi redistributiu en la mesura que no és imposat com a obligació per un poder públic central.

Una de les seues formes més particulars, tal com assenyala Polanyi, és la que trobem en l'administració domèstica, que es refereix a la família, i en d'altres cèl·lules bàsiques de la socialització.

Riscos i problemes de l'absolutització d'aquests principis reguladors

Com hem esmentat anteriorment, els estudis dels francesos J. L. Laville i B. Eme a l'entorn de l'economia solidària i les seues anàlisis comparatives a nivell internacional aporten conclusions que orienten les estratègies viables. Lamentablement les seues reflexions no s'han difós gaire en el nostre país. Ara sintetitzem ací els principals riscos i problemes d'aquests principis reguladors. El primer de tots és la tendència al domini i l'exclusivitat que anul·la l'esfera dels altres. Això ocorre quan l'economia es redueix a una economia mercantil.¹⁰ Quan es pretén mercantilitzar la vida i privatitzar els serveis públics, l'impacte cultural més evident és deixar de ser ciutadans per convertir-nos en consumidors.

Així, doncs, només l'economia mercantil és considerada com a natural i les altres com a supletòries, residuals o marginals.

Des de la intercooperació cal estimular la implicació i la responsabilitat amb l'entorn i el territori en què realitza les seues activitats, i convertir l'empresa que presta serveis de proximitat en empresa ciutadana.

Un altre risc és el fet que s'autonomitze i es burocratitze progressivament la redistribució pública fins que aparega com l'expressió de la solidaritat "abstracta" que oblidada o nega la dimensió de reciprocitat de la solidaritat viscuda. Així, adopta formes autoritàries amb un fals igualitarisme reductor i uniforme.

Certament no es poden negar determinades motivacions que no són consumistes ni utilitàries ni instrumentals i que s'expressen històricament mitjançant diverses formes d'auto-organització autònomes.

Límits al monetarisme d'activitats

Cal reconèixer l'equilibri subtil, però real, entre les activitats susceptibles de generar ocupacions remunerades i entre les que són competències i serveis d'autoajuda, relacionades amb l'esfera privada i que, per tant, no es podrien "monetaritzar" ni "assalariar" sense que soccaven els fonaments culturals i d'organització social de la comunitat local.

En realitat, la globalització de l'economia imposa els seus dictats. Un d'aquests és la tendència al monetarisme de l'economia, ja que això produeix "creixement". La resolució autònoma de les necessitats de les persones que es fan al marge del "mercat" no tenen expressió monetària i, per tant, no es poden comptabilitzar en els comptes del "creixement econòmic". Si perviuen les cultures vernaculars fonamentades des de principis comunitaris i solidaris, de fet, se supera l'esquema "comprar/vendre" i la racionalitat econòmica que hi subjau. La preeminència de la raó econòmica i la instrumentalització de les necessitats humanes que es mercantilitzen en forma d'"ocupacions" i nous "professionals-experts" destrueix els substrats i els vincles col·lectius que es basen en l'ajuda mútua i l'intercanvi. El projecte de globalització de l'economia de mercat i la generalització de la societat salarial agreuja encara més els problemes d'atur i exacerba les desigualtats que pretén combatre. Aquest requereix l'especialització i la divisió internacional dels sectors econòmics i determina quines "quantitats de treball" necessita. De més a més, trenca les condicions naturals i l'autonomia de cada espai de producció i ho subordina tot a les exigències dels mercats mundials. D'altra banda, aqueix model de desenvolupament que, amb l'excusa de "crear ocupacions" per a l'"ocupació", arrasa les bases culturals i les comunitàries, també demostra que és insostenible ecològicament i que genera dependència.

Tot això provoca una veritable "mutació" tecnocultural i econòmica de grans conseqüències socials, no solament una

Incorporar la visió i el concepte d'una economia solidària és una aposta per construir alternatives econòmiques, socials, ambientals i culturals més justes.

“mudança”: Per a quin futur cal educar? Només és possible la idolatria del mercat? Per a quines ocupacions cal formar?

Cedir a sectors lucratiu i a raons econòmiques la iniciativa de possibles desenvolupaments i respondre a aqueixa “nova demanda de serveis de proximitat” implica subordinar la utilitat social d'aqueixes activitats a les exigències de la rendibilitat financera. És necessari alterar les lògiques i les raons de fons per no estendre els mateixos objectius del mercat a l'esfera quotidiana i privada. Existeixen algunes dimensions de convivència, culturals, socials i interpersonals que no s'han de sotmetre a la lògica de la “mercaderia” que es compra/ven al mercat. No es poden “monetaritzar” algunes activitats sense que s'altere la capacitat d'autonomia, d'ajuda mútua, de solidaritat i de la substantivitat democràtica de les comunitats locals. L'acció per l'ocupació s'ha d'integrar en una acció global que democratitze amb intensitat el teixit social, que afavoresca la capacitat dels col·lectius perquè s'autoorganitzen i s'autogestionen determinats processos. No podem dicotomitjar el desenvolupament econòmic del desenvolupament comunitari. És necessari ajudar a la capacitat col·lectiva dels subjectes de les diferents comunitats perquè aprenguen a afrontar els problemes de convivència, supervivència i competència social. Cal que es coresponsabilitzen i cerquen solucions a l'atur i a les amenaces d'exclusió. D'aquesta manera es fomenta l'autonomia, la capacitat d'iniciativa i la cooperació per tal d'assumir una “ciutadania activa” que no s'inhibesca dels problemes i aprenga a interrelacionar allò personal i allò col·lectiu, a desvetllar la interconnexió entre democràcia i treball, a equilibrar l'activitat laboral i l'activitat voluntària i autònoma.

Més enllà del treball assalariat: l'activitat socialment útil

Les actuals polítiques de formació i d'ocupació no es poden constituir sobre una base nostàlgica, ni tampoc enyorant un passat industrial i una situació de treball assalariat indefinit. El futur es pot construir i formar des del present.

Existeix ja l'oportunitat històrica de reestructurar el temps sense el determinisme del treball productiu. Emergeix el temps de treball, el temps de descans i el temps “alliberat”. Perquè aquest temps disponible que ens el possibilita el desenvolupament tecnològic es convertesca en temps alliberat es requereix un canvi cultural capaç de recrear i reinventar noves “activitats” d'elecció personal. També és imprescin-

El sentit de la reciprocitat s'oposa al d'intercanvi mercantil perquè és indissociable de les relacions humanes i posa en relleu els desitjos de reconeixement i poder.

dible un canvi de valors i de mentalitat que aprecie el sentit i la qualitat de vida plenament humana.

Des de la iniciativa local podem enriquir el debat sobre la significació cultural de l'ocupació, l'atur i la precarietat en les nostres societats. Podem prendre decisions que se situen dins la perspectiva alternativa que humanitza.

No podem seguir confonent “mercat” i “capitalisme”. Segons Braudel, al llarg de la història, el capitalisme i el mercat se situen en lògiques parcialment contradictòries. El capitalisme es fonamenta a través de la lògica del domini. És depredador dels recursos naturals i genera forces de competència econòmicament mortíferes, ja que provoca una acumulació de capital tan gran que, per a mantindre's, necessita anul·lar el lliure joc d'aqueixa mateixa competència. La seua lògica interior el porta a construir “trusts” i monopolis. El capitalisme sense límits destrueix la diversitat.

El mercat, no obstant això, necessita organitzar intercanvis entre una pluralitat d'actors. En aqueix sentit el moviment obrer occidental va ser un factor poderós en la construcció de mercats regulats davant la lògica capitalista. Podem utilitzar el “mercat” com una protecció davant el capitalisme unificador i reductor.

El mercat no pot ser mai el més important. Dóna més importància a les relacions entre coses que a les relacions humanes, subordina els problemes de les persones als dels objectes. Tanmateix les persones són més importants que les coses. No podem “cosificar” les persones i les seues relacions.

És necessari cercar i desenvolupar una altra economia multidimensional i plural. Una economia “amb mercat”: una economia d'utilitat social, ecològica i sotmesa als imperatius del desenvolupament sostenible; una economia que segueisca la perspectiva dels canvis radicals que afecten tots els ordres de la vida econòmica, cultural i social.

La desocupació no és la falta de treball, és l'absència d'ocupació, és a dir, l'absència de projectes de vida a curt o llarg termini. L'ocupació és el contrari del treball. L'ocupació concebuda com a treball triat i creador permet criticar el treball obligatori i servil. Si persisteix l'actual confusió de termes i no detectem la subtil diferència, difícilment podrem construir alternatives viables per a la majoria de les poblacions.

S'amplia el temps alliberat per la limitació del treball forçat. La revolució del coneixement cal complementar-la amb la globalització de la solidaritat i l'esperança. És el temps de l'economia solidària.

Quan es pretén mercantilitzar la vida i privatitzar els serveis públics, l'impacte cultural més evident és deixar de ser ciutadans per convertir-nos en consumidors.

Bibliografia

Jover, Daniel. *Praxis de la esperanza-educación, empleo y economía social*. Ed. Icaria. 2006.

Morin, Edgard. *Tierra-Patria*."Introducción al pensamiento complejo, Ed. Gedisa. Viveret. Patrick. "Pourquoi ca ne va pas plus mal? Ed. *Transversales*, Fayard. 2005-10-01.

Arruda, Marcos. *Humanizar lo Infrahumano*. Ed. Icaria. 2005.

Fromm, Erich. *La Revolución de la Esperanza*. Ed. Fondo de Cultura Económica. 1980. También *La por a la llibertat*.

Vázquez, Alfonso. *La Imaginación estratégica*. Ed. Granica. 2000.

Garcia, J.; Via, J.; Xirinacs, L. M. *La dimensió cooperativa*, també a Vázquez, Alfonso. Op.cit.

Freire, Paulo. *Pedagogía del Oprimido*. Ed. Siglo XXI, 1975. *Educación como práctica de la libertad*. Ed. Siglo XXI, 1976.

García-Nieto Paris, Joan-N. *La Honestidad de un compromiso*. Libro-Homenaje. Ajuntament de Cornellà. 1989.

Polanyi, K. *La Grande Transformation*. París. Ed. Gallimard 1983. Hi ha traducció espanyola a Ed. Virus.

Laville, J.L et Eme, B. *Cohesion sociale et emploi*, París, Ed. Desclée de Brouwer, 1994. et. "Dossier: Économie Solidaire", *Travail* n. 29. 1993. *L'économie solidaire, une perspective internationale*. Ed. Desclée de Brouwer, 1994.

Gorz, Andre. *Miserias del presente, riqueza de lo posible*. Ed. Paidós. 1998. Vegeu també les seves obres: *La metamorfosis del trabajo*, *Adiós al proletariado* i *Los caminos del paraíso*.

"Aznar, Caillè, Laville, Robin i Sue. *Hacia una economía plural -un trabajo, una actividad, una renta para todos*. Ed. Miraguano-Promocions. 1999.

Críteris de sostenibilitat

Hèctor Galvany

Per a les empreses d'economia solidària la sostenibilitat és un compromís de coherència, un codi ètic que sorgeix del model econòmic que han triat i que cal aprendre a aplicar en el funcionament quotidià de les activitats tant internes com externes. És important que l'austeritat i la moderació en l'ús dels béns comuns doni forma a un estil d'administració i de gestió.

És obvi que hi ha una sèrie important de dificultats enfront de la decisió

d'implantar la sostenibilitat a l'empresa, subjectes a condicionants econòmics i polítics d'una magnitud que s'escapa de les possibilitats de decisió estrictament empresarial, com poden ser la disponibilitat d'energies renovables, l'ús de certes matèries primeres en els processos de fabricació, etc., però estem convençuts que podem incidir en un ampli ventall de decisions en favor d'anar avançant en la imperiosa necessitat de la sostenibilitat.

És inevitable que cada empresa que es proposa aplicar aquesta coherència ètica, es plantegi els objectius als quals pot/vol arribar i elabori unes estratègies de comportament i un sistema de seguiment que li permetin conèixer la qualitat mediambiental que pot aportar.

Sostenibilitat interna

La sostenibilitat interna suposa un esforç de sentit comú que passa per llistar tota una sèrie de paràmetres, decidir uns comportaments i assumir-los. Tots ells estan íntimament lligats amb criteris de sobrietat i racionalitat de l'ús i suposen un compromís de modificacions que s'ha de poder incorporar en el dia a dia.

Caldrà, per tant que algú, que també pot ser una empresa cooperativa especialitzada, analitzi els comportaments i les instal·lacions i confeccioni aquesta llista d'incorporacions que afecten tota una sèrie d'usos ineludibles. L'aigua, l'energia, el paper, la maquinària, les instal·lacions i els comportaments humans s'han d'orientar de manera conscient vers l'estalvi (energètic, d'aigua...), en la incorporació de materials que incloguin el seu reciclatge quan queden obsolets, el paper reciclat i la seva recollida, així com el rebuig en l'ús de materials contaminants o que produeixen contaminació en produir-los, la separació dels residus generats i també de comportaments poc respectuosos amb el medi.

Un cop elaborada aquesta anàlisi caldrà posar-la a debat per tal que sigui assumida per la totalitat de les persones que intervenen en el desenvolupament de les tasques empresarials. Una

classificació de les prioritats ajudarà a anar assolint les decisions, i un seguiment assembleari de les aplicacions donarà sentit als conceptes mediambientals incorporats i ajudarà a crear una cultura d'empresa que té cura de l'entorn.

Sostenibilitat externa

Practicar la producció neta i produir béns i serveis socialment útils és un dels

objectius de l'empresa sostenible que ha d'orientar la relació amb tot allò exterior i que s'ha de dur a terme des de qualsevol de les àrees laborals. Els departaments comercials, de producció, de promoció i d'administració s'han d'imbuir de la filosofia que cal practicar i mostrar en les relacions empresarials (consumidors, clients, proveïdors...) el compromís amb la conservació i el millorament de l'entorn ecològic. Com més interioritzat es tingui la necessitat de situar el cicle econòmic de l'empresa dins la lògica del medi natural, més fàcil serà administrar els recursos de forma adequada des de comportaments ètics i respectuosos amb el medi.

Per a les empreses de serveis la major part de la seva activitat es pot organitzar com la descrita en "la sostenibilitat interna", que pot millorar amb un control dels productes que consumeix en el desenvolupament de la pròpia activitat, tot procurant que els seus proveïdors apliquin també els principis de sostenibilitat, o bé convèncer-los que atendre aquests conceptes és també procurar pel seu futur. Cada vegada s'accepta més que la qualitat passa inevitablement pel respecte al medi natural.

És important que l'austeritat i la moderació en l'ús dels béns comuns doni forma a un estil d'administració i de gestió.

Per a les empreses dedicades a la transformació i producció es tracta d'estar predisposats a incorporar una nova sensibilitat i tots aquells avenços que tinguin en compte els principis de sostenibilitat i que ajudin a desenvolupar l'activitat empresarial de forma ecològicament sostenible.

Aquesta és una exigència ètica que permet millorar els processos productius propis i aplicar de forma integral el concepte de qualitat. Els caldrà també fer una anàlisi de tot el que utilitzen

per a la seva activitat i adequar processos i maquinària amb un programa progressiu basat en les possibilitats econòmiques que permetin cada una de les incorporacions necessàries, conscients que algunes són d'aplicació senzilla i altres més complexes, però que totes contribueixen al millorament qualitatiu de l'empresa.

Extret de "Economia solidària, economia sostenible", Papers de Sostenibilitat. Xarxa d'Economia Solidària

Servei generals d'arts gràfiques

- disseny
- filmació
- tecnologia CTP
- enquadernació
- manipulació i acabats de tota mena
- transport i logística arreu d'Europa

Especialistes en tot tipus d'impressions

- llibres
- revistes
- catàlegs
- cartells
- calendaris
- agendes

Fem bona impressió

C/ Corders 22-28 • 08911 Badalona
Tel.: 93 389 94 60 • Fax: 93 389 95 42
a.e.: gramagraf@gramagraf.com

Membre del GrupCultura03
i del Grup Aqueni

CLIMATIZACION
LES PUNXES
S.COOPCL

INSTAL·LACIONS
AIRE CONDICIONAT
I CALEFACCIO

Sant Antoni, 17, baixos

Tel.: 93 466 60 50

Fax: 93 385 01 52

08923 Santa Coloma de Gramenet

ESTALVIÈTIC

> Aportacions a 3 anys.

SERVEIS FINANCERS

- > Préstecs a curt termini.
- > Préstecs a llarg termini.
- > Finançament de circulant.
- > Avançament de subvencions oficials.

Obrim noves perspectives a la captació d'estalvi ètic
i al finançament de projectes d'economia social

serveis financers ètics i solidaris

Méndez Núñez 1, PraI. 2a. 08003 Barcelona. Tel/Fax: 93 268 29 49. mail: coop57@comalter.net

---

Les seccions de crèdit i el crèdit cooperatiu a Catalunya

Josep Parcerisa Casals

Les reflexions al voltant de les seccions de crèdit (SC) de les cooperatives agràries i el crèdit cooperatiu a Catalunya són una font inesgotable de literatura. Aquesta gran quantitat d'escrits posa en evidència la diversitat de plantejaments i estratègies al respecte.

A continuació, analitzo un seguit de factors que expliquen en bona part la situació actual i que no podem oblidar de cara al futur. L'element central de l'exposició es resumeix en la necessitat de no confondre la secció de crèdit amb

una entitat financera de crèdit cooperatiu. Aquestes sempre han estat vinculades a les cooperatives agràries, com una secció més, i aquest fet és la causa principal de llur singularitat.

Un primer factor que no podem deixar passar és l'històric. Cal tenir present el com i el per què sorgeixen, a principis del segle XX les primeres caixes rurals, com una secció de les cooperatives agràries (sindicats agraris¹). La majoria d'aquestes primeres caixes rurals no tenen personalitat jurídica

pròpia i, per tant, tot i el nom, hem de parlar de seccions de crèdit. En aquest període els bancs i les caixes, centrats en poblacions amb predomini industrial, no satisfien les necessitats financeres de la població rural. Per tant, les seccions de crèdit neixen per satisfer aquestes necessitats.

Sense voler entrar a valorar en profunditat l'evolució d'aquestes dues fórmules d'organització a Catalunya, seccions de crèdit i caixes rurals, sí que crec interessant tenir present la realitat. Actualment a Catalunya només hi ha la seu social de dues caixes rurals (Caixa Rural de Guissona i Caixa Rural Sant Fortunat de Castellans amb uns dipòsits conjunts que superen els 250 milions d'euros) i 117 cooperatives agràries amb secció de crèdit amb uns dipòsits que superen els 650 milions d'euros. Sembla evident que les seccions de crèdit han superat molt millor el pas del temps que les mateixes caixes rurals. Les Caixes Rurals Provincials no varen reeixir en l'objectiu de coordinar l'activitat financera de les SC.

Si tenim en compte el per què del naixement de les SC, caracteritzat bàsicament per la manca de serveis financers eficients en l'àmbit agrari, cal reflexionar sobre si aquest context és comparable a la situació actual. S'estima que menys del 5% dels impositors de les seccions de crèdit la tenen com a únic proveïdor de serveis financers.

Un segon factor és tenir molt present la realitat d'avui de les cooperatives amb secció de crèdit pel que fa la seva distribució geogràfica. A Catalunya, 28 de les cooperatives amb secció de crèdit estan en poblacions on no hi ha cap

entitat financera. 29 SC estan en poblacions amb menys de 500 habitants i 25 en poblacions entre 500 i 1.000 habitants. Per tant, més de la meitat de les cooperatives amb secció de crèdit presten llurs serveis en poblacions de menys de 1.000 habitants i, una quarta part, en poblacions on no hi ha cap entitat financera.

**No s'ha de confondre
la secció de crèdit
amb una entitat
financera de crèdit
cooperatiu.**

És factible que una entitat financera de tipus cooperatiu mantingui operatives 29 oficines en poblacions amb menys de 500 habitants? Si ens basem en criteris econòmics, tot sembla indicar que la resposta seria negativa, almenys amb els paràmetres d'eficiència econòmica amb què operen les entitats financeres actuals. La qüestió és reflexionar sobre si és possible la viabilitat d'una organització sensible en aquesta realitat i que contribueixi a millorar-la.

Un tercer factor a considerar és la distribució dels dipòsits entre les SC i el volum econòmic de la resta de seccions de la cooperativa. 65 d'aquestes gestionen menys de 3 milions d'euros. Tanmateix, una tercera part de les cooperatives amb secció de crèdit tenen un volum de facturació inferior a 1 milió d'euros. Per tant, podem afirmar que més de la meitat de les cooperatives amb secció de crèdit són de petita dimensió.

Les seccions de crèdit destinen aproximadament el 17% dels seus recursos a préstecs als socis i un 15% en préstecs a la resta de seccions. L'estalvi supera amb escreix les necessitats de préstec dels socis. El 40% de les cooperatives amb secció de crèdit tenen endeutament bancari, és a dir, que tot

i tenir secció de crèdit, complementen el finançament amb el d'entitats financeres.

Hi ha 10 SC que gestionen quasi la meitat de tots els recursos de les SC. Consideren aquestes SC la possibilitat d'agrupar-se per consolidar llur futur? La realitat s'entossudeix a donar resultats negatius. L'agrupació permetria una millora en el compliment de llurs objectius? La realitat es torna a entossudir a respondre negativament quan aquestes actuacions tampoc no es concreten entre cooperatives d'altres sectors d'activitat, mútues o caixes d'estalvi. En aquest sentit, és molt interessant seguir el procés que s'ha donat a la Comunitat Valenciana on 22 de les SC més grans s'han agrupat per fundar una cooperativa de crèdit (Crèdit València, any 2001).

Un quart element és valorar el fet que entre els membres del consell rector de les cooperatives agràries predomina l'interès per la problemàtica agrària i no així la financera, pròpia de la secció de crèdit. Dit d'una altra manera, els òrgans de gestió de la cooperativa estan més preocupats per la liquidació dels productes agraris que per les condicions i futur de la secció de crèdit. Els objectius agraris estan per damunt dels financers, és això contraproductiu? Tot sembla indicar que pocs consells rectors de cooperatives amb secció de crèdit s'han formulat la pregunta sobre si les SC han de crear una institució de crèdit cooperatiu. Segurament han estat molts més els que han valorat la possibilitat de concentrar la producció de vi, oli, fruits secs, arròs, fruita o cereals.

S'estima que menys del 5% dels impositors de les seccions de crèdit la tenen com a únic proveïdor de serveis financers.

En aquest entorn, crec difícil plantejar uns acords de col·laboració entre seccions de crèdit si abans no es produeix una fase de col·laboració entre les seccions agràries de les pròpies cooperatives, on clarament es poden aconseguir importants economies d'escala. En altres paraules, sense un entorn de confiança i voluntat de cooperació és impossible assolir fins ambiciosos. La legislació

pot ajudar a crear aquest entorn?

Un cinquè factor és l'àmbit social. En aquest apartat tan sols apuntaré dues idees. Una seria l'envelliment de la població rural i la manca de recanvi generacional. Aquesta situació comporta el decreixement de l'empresa familiar agrària com a principal organització productiva del sector i l'augment de d'altres tipus d'organitzacions. Cada cop són menys els socis de les cooperatives amb secció de crèdit que depenen econòmicament de l'activitat agrària. Una segona idea és el predomini de l'esperit individualista que contrasta amb l'esperit mutualista que existia quan van néixer la major part de les cooperatives agràries. Tan sols un recordatori, Friedrich Raiffeisen (creador de les primeres caixes cooperatives locals a Alemanya, actualment "Raiffeisenbanken" seguit del nom de la ciutat o regió respectiva) propugnava la responsabilitat solidària il·limitada del socis com la millor fórmula per garantir la gestió en la prestació i captació de recursos. La distribució dels fons de reserva és un exemple mutualista o individualista?

Un sisè factor pot ser la asimetria d'interessos pròpia de tota organitza-

ció. És interessant analitzar quins són els interessos predominants en cada organització i els conflictes entre ells.

Són els interessos dels socis els que defensa el consell rector? Són els interessos defensats pel director o gerent de la cooperativa iguals als del consell rector? Els interessos dels socis impositors en la secció de crèdit són els mateixos dels socis de la secció

agrària? Tots els membres del consell rector defensen els mateixos interessos? Els socis que aporten producció agrària tenen el mateixos interessos d'aquells que ja no realitzen aquesta activitat?

La combinació d'aquests interessos a cada cooperativa és un indicador objectiu sobre el nivell de convicció cooperativa d'aquesta. Sense un equilibri en aquests interessos, podem plantejar processos d'intercooperació?

Personalment crec que la millor aportació de les SC al moviment cooperatiu és l'enfortiment de l'estructura financera de les seccions agràries de les

cooperatives. Les SC són el mitjà per enfortir les cooperatives i en cap cas no han de ser un fi en si mateixes. En el futur, cal avançar en noves fórmules organitzatives que prioritzin la col·laboració (intercooperació) i no en aquelles que només busquen augment de volum, homogeneïtzació de processos i concentració de poder. El crèdit cooperatiu del futur s'ha de constituir so-

bre organitzacions que ofereixin valors cooperatius als serveis financers. A Catalunya som afortunats, ja tenim aquestes organitzacions. Tan sols resta ajudar-les amb fets.

Nota:

1: Els sindicats agraris eren organitzacions d'agricultors nascudes arran de la Llei de sindicats agraris de 1906 i que amb els anys es van transformar en cooperatives a mesura que van anar incorporant en la seva organització els ideals cooperatius. Els sindicats, amb caràcter general, no tenien aquests ideals en el seu naixement.

**29 seccions de crèdit
estan en poblacions
amb menys de 500
habitants i 25 en
poblacions entre 500
i 1.000 habitants.**

Fira d' experiències a la IV Jornada d' Economia Solidària

Diversos ponents

Nicolàs Peramarch (Entreveïns-Fundació Clariana)

Actualment estem portant diverses projectes, però el projecte pilot d'aquesta iniciativa comença fa tres anys en una associació de veïns de l'Hospi-

talet de Llobregat que es diu Associació de Veïns Collblanc-Torrassa i, a partir d'aquest projecte, es duen a terme una sèrie d'iniciatives i programes molt concrets.

Partim de la idea que una persona té tres eixos fonamentals per seguir end-

vant quan la seva vida està en un procés complicat. El primer eix és la feina. És fonamental que qualsevol persona tingui feina, no només a nivell econòmic sinó a nivell personal. Tenim més que constatat que, quan una persona té una feina digna amb la qual se sent mitjanament realitzada, té molta capacitat de seguir endavant.

Seguidament plantegem com a eix principal l'habitatge. És un tema fonamental, avui dia ho estem vivint ja a tot arreu i cada vegada és més problemàtic, sobretot amb col·lectius de barris en perill d'exclusió.

I finalment un tercer eix és el menjar i la higiene bàsica. Pensem que hi ha gent que no pot centrar-se a buscar feina simplement perquè no té per menjar. Nosaltres ens hem trobat amb gent que la intentem inserir laboralment i resulta que, com que han de trobar de menjar per als seus fills, estan més preocupats per això que per qualsevol altra cosa.

El nostre eix fonamental i que fins fa 3 o 4 mesos consideràvem una cosa irrefutable, era la inserció laboral. Consideràvem que qualsevol persona amb un treball digne podia tirar endavant, trobar un habitatge, aconseguir qualsevol cosa. I dic que això era vàlid fins fa tres o quatre mesos, perquè si fins ara ens trobàvem que funcionava a la perfecció, avui dia tot s'ha complicat encara més. Molta gent està treballant i cobrant vuit-cents o nou-cents euros i no pot, sota cap concepte, trobar un habitatge.

El que fem és treballar a través d'un apropament i un seguiment. La

proximitat és la base de com funcionem. Les persones que ens venen a l'associació de veïns les assessorem i les ajudem. No fem d'ETT. No li donem una sèrie d'ofertes i li diem que ja li trucarem, sinó que donem una sèrie d'ofertes perquè la gent es mobilitzi i s'espavili i fem un seguiment perquè la gent no s'adormi.

Així com hi ha molta gent, en aquest col·lectiu de risc, que vol sortir de l'atur

i tirar endavant, n'hi ha d'altra que, pels motius que siguin, problemes crònics generalment, no és capaç de sortir-se'n, amb la qual cosa no només ens encarreguem de treballar laboralment amb ells i de donar-los ofertes de feina i fer-los tirar endavant, sinó que hem d'aplicar un sistema metodològic de psicologia per esbrinar quina cosa hi ha darrere que a vegades no ens explica. De manera que, encara que al principi, vam començar a fer inserció laboral, al final acabem fent una mica de tot.

A més, tenim una botiga físicament dintre de l'Associació de Veïns Collblanc-Torrassa des d'on oferim productes d'higiene i d'alimentació bàsica no peribles. El nostre equip fa un seguiment de les famílies a qui donem inserció laboral i aquelles que tenen la necessitat d'aliments i higiene bàsica, les cobrim durant un temps màxim de 3 mesos, amb el compromís per part seu (seguit per nosaltres) que, si abandonen el projecte o no volen seguir treballant i només venen a omplir el carro, se'ls impedirà de continuar.

Nosaltres creiem que és una qüestió de solidaritat, no de caritat. És a dir, si

Una persona té tres eixos fonamentals per seguir endavant quan la seva vida està en un procés complicat: la feina, l'habitatge i el menjar i la higiene bàsica.

les persones no donen els passos per seguir endavant, nosaltres no les cobrim. Perquè tenim aliments però molts limitats i hi ha moltes famílies que es troben en aquestes processos. Llavors podem tenir de 15-20 famílies en aquestes botigues solidàries, però tenim 50-60 a la cua, amb la qual cosa si una família no es compromet en el procés la deixem.

El tema de l'alimentació i la higiene bàsica funciona a través del nostre voluntariat. Els fem un seguiment perquè s'emportin els aliments correctes. Per exemple: si una família té nens petits vetllem perquè s'emporti llet, si no, de vegades s'emporten 3 o 4 paquets de sucre i després el revenen per darrere.

L'altre tema central és el de l'habitatge i també ens el trobem *in situ*. Hi ha molta gent que, tenint un sou més o menys decent de vuit-cents o nou-cents euros, ni així pot accedir a un habitatge. Generalment són gent nouvinguda a qui no se'ls lloga un pis ni tan sols una habitació. I l'altre col·lectiu amb què treballem molt és el de dones amb canalla. Quan hi ha nens pel mig, molta gent no els ofereix una habitació per llogar. El que fem nosaltres és que, a través dels dos o tres pisos tutelats que tenim, agafem les famílies amb necessitats més immediates i els hi col·loquem temporalment mentre es recuperen i ells van cobrint una part del lloguer, si poden, i nosaltres anem cobrint l'altre part.

Quan tenim un pis de quatre habitacions, procurem que el comparteixen. Com que tan sols tenim dos pisos, el que fem també és treballar amb els

veïns i veïnes que lloguen habitacions i posem en contacte els uns amb els altres.

Per finançar tots aquests projectes a l'Hospitalet, una part l'obtenim per mitjà del que anomenem accions solidàries, que ens compra la gent a 5 euros l'acció.

Un altre programa que duem a terme, complementari als altres tres, és el d'assessoria jurídic-legal. Una vegada més, a través del voluntariat, tenim una sèrie d'advocats que assessoren gratuïtament en matèria d'habitatge, estrangeria o altres.

També disposem d'un programa de gent jove de 14-16 anys que es calcula que

no han acabat l'ESO i, per aquest programa concret, hem signat un conveni amb l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, en virtut del qual aquest ens ofereix una sèrie d'espais on, durant cinc o sis mesos, proven oficis determinats molt més pràctics que la teoria que es fa als instituts durant uns dies a la setmana. Són joves que, si no segueixen aquest tipus de programes, molts acaben al carrer en situacions bastant complicades i després ens els tornem a trobar ja arrossegant problemes d'exclusió social. Per això, abans intentem introduir-los en aquests programes.

També disposem d'un programa de grups d'interacció multicultural. Els barris de Collblanc-Torrassa tenen un 40% de gent nouvinguda. Fem projectes comuns entre nouvinguts i autòctons perquè siguem una mica més cívics tots. Perquè a vegades ells tenen uns costums i nosaltres en tenim altres, no ens entenem i llavors apareix el conflicte. Hi ha gent que se n'aprofita, d'aquests conflictes. Hem tingut casos de xenofòbia al districte justament per temes d'aquest. Intentem

també fer cursos de català o quètxua, que és la llengua materna de molts països de Llatinoamèrica.

Hem organitzat xerrades de planificació familiar, sobretot per a gent novinvuda, perquè normalment no disposen de gaire informació. També oferim programes d'informàtica i ofimàtica a nivell més general. Insistim, són programes per a veïns i veïnes del barri. Ens venen algunes persones de 50-60 anys que no saben usar las noves tecnologies i els intentem donar un cop de mà una vegada més a través del voluntariat.

Per finançar tots aquests projectes, evidentment una part prové subvencions que obtenim per mitjà del que anomenem accions solidàries. La gent compra accions solidàries a 5 ? cada acció i amb això subvencionem els projectes.

Finalment comptem amb una iniciativa d'economia social que és una empresa d'inserció vinculada a la Fundació Clariana i dedicada a la neteja. Part de la gent a qui donem inserció laboral la col·loquem en aquesta empresa.

Aquestes metodologies que emprem es fan entre el voluntariat i la gent contractada. Perquè ha de ser gent que estigui 6-8 hores i que sàpiga com tractar amb aquests problemes i això no es pot fer sempre amb gent voluntària; per això combinem els dos perfils.

Els projectes que estem portant s'estan obrint al barri de Santa Eulàlia i també a Reus i a Rubí. En cada territori adaptem el projecte al seu context i a les seves característiques.

José Antonio La Hoz (Barrio Oliver de Saragossa)

Per plantejar les reivindicacions fèiem anàlisis exhaustives i participatives per reflectir les qüestions que més interessaven als veïns.

Nosaltres som una associació de veïns una mica *sui generis* perquè no ens dedicàvem al que normalment fa una associació de veïns de gestionar equipaments per al barri. Des del principi ens vam plantejar que havíem de fer desenvolupament comunitari. No sols volíem reivindicar sinó també formar les persones

perquè, a través de l'acció, s'anessin conscienciant i sent veïns i veïnes conscients i crítics. El que teníem clar des del principi és que l'associació no seria una entitat que tragués les castanyes la foc a ningú, sinó que havíem de solucionar els problemes de l'entorn. I el mateix pel que fa a la solidaritat, ja que no l'enteníem com a solidaritat cap a ningú en concret sinó entre tots.

El barri Oliver ve a ser, segons m'han explicat, com el barri de la Mina a Barcelona. Va néixer sense cap tipus d'infraestructures. L'urbanisme es va fer com cada veí va poder. El percentatge de veïns i veïnes gitanes és del 10-15% i avui és un barri amb una gran quantitat de veïns immigrants. Tenim la sort de ser un barri multicultural.

Per plantejar les reivindicacions fèiem, primer de tot, anàlisis exhaustives i participatives, mitjançant assemblees, visites domiciliàries, contactes personals, etc., per tal de poder reflectir les qüestions que més interessaven als veïns.

Amb l'Ajuntament de Saragossa, vam elaborar un pla integral per al

barri que ha durat vuit anys. Mitjançant programes urbanístics socials, el barri s'ha anat transformant tant urbanísticament com socialment, educativament i culturalment.

Als anys 90 comencem a treballar amb joves propers a l'exclusió per la falta de feina i el baix interès en els estudis. El carrer era la seva escola. El primer programa que vam plantejar amb la infància va ser un "de temps lliure" que es feia al centre de temps lliure i on, a més dels nanos, es treballava amb la família, impartint programes d'alimentació i de suport familiar.

Per als joves vam crear un centre de "sociolaborals" amb tres mòduls: un per als de 14-16 anys, un altre d'ofici de paleta i un tercer de jardineria. Després vam introduir un quart d'esports. Ens vam adonar que es practicava només futbol per a nois i ens vam obrir cap a altres esports i també a les noies. El programa esportiu ja fa deu anys que funciona.

Un altre programa que vam implantar va ser el d'educació de carrer, i així pràcticament cobriem l'àmbit de la infància i la joventut en els aspectes laboral, formatiu, d'oci i d'esport. Per a nosaltres cada projecte té sentit, però en pren encara més quan s'implica de manera global.

La fundació gestiona programes sociolaborals, el "de temps lliure", un altre d'arts gràfiques que es diu "Pantalla", i un projecte productiu que es diu "Más Manos", integrat per dones que es dediquen a cuidar malalts, a la neteja domiciliària i a treballar en hospitals.

Tenim dues empreses d'inserció: Consolida Oliver, que es dedica a feines de paleta i jardineria, que fan els nanos que surten dels centres sociolaborals i serveix com a empresa-pont, ja que aprenen a ser puntuals, responsables i productius per a la seva posterior experiència en altres empreses, i Talleres Parque Delicias, que treballa amb pacients del Psiquiàtric de Saragossa, fent manteniment de parcs i jardins per part dels malalts psiquiàtrics. Dintre del psiquiàtric tenim un altre projecte

A Amayuelas hem iniciat un projecte d'agricultura ecològica que s'articula amb una xarxa nacional de llavors per evitar que es perdin les varietats locals.

amb dones que es dediquen a la confecció.

Per a nosaltres, el més important no són els projectes sinó les persones que els integren i com aconseguen relacionar-se després.

Alguns reptes són, d'una banda, aconseguir que, una vegada avançat el projecte, es transformi des de la seva concepció inicial, i una altra és la gran dependència de l'administració; hem d'aconseguir altres fonts de finançament.

Cristina Sancho (Amayuelas)

Fa més de 13 anys que vam començar el nostre projecte. L'objectiu era aconseguir que els pobles de l'entorn seguissin vius. Per aconseguir-ho, vam plantejar-nos impartir formació i crear petites empreses que fossin sostenibles per tal que els nous pobladors es quedessin. Es va començar amb una cuina industrial que elaborés menjars per a la gent gran dels pobles. Avui dia aquesta cuina es dedica a servir a

col·legis i ja està desvinculada del projecte.

Vam prosseguir obrint un alberg. Els propietaris de la casa que vam comprar ens van facilitar la transacció, però vam experimentar un revés al principi ja que el constructor va fote el camp amb els diners. Malgrat això, continuem amb el projecte.

Vam crear una cooperativa per a la construcció de cases, donada la necessitat d'habitatge que sorgia a mesura que hi havia més persones que anaven a viure a Amayuelas. Són habitatges construïts a l'estil tradicional, cases bioclimàtiques que utilitzen plaques solars i sistemes de calefacció no contaminants.

Aquest projecte, a més de la seva repercussió ecològica, té una repercussió social. També hem iniciat un projecte d'agricultura ecològica que s'articula, en primera instància, mitjançant una xarxa nacional de llavors. L'objectiu és preservar les llavors, perquè a poc a poc es perden les varietats locals.

Un altre projecte consisteix en la gestió dels residus orgànics, ja que a Amayuelas no hi havia cap depuradora. Un altre més és l'escorxador d'aus.

Per poder sortir de les línies convencionals del mercat vam fundar una distribuïdora i ens vam ajuntar amb altres productors que distribueixen a domicili per la província de Palència.

La formació és un altre dels nostres pilars. Els nens són els primers a qui transmetem el nostre treball mitjançant tallers. Respecte als adults, impartim la formació a la Universitat Rural Paulo Freire a Amayuelas de Abajo. Aquesta universitat s'anomena Tierra de Cam-

pos. No som els únics, sinó que estem en un grup d'universitats que s'estan creant en tot Espanya, 9 de moment. Els cursos versen sobre el treball en l'agricultura ecològica, la gestió de residus, etc. També impartim seminaris, un d'ells es denomina "Globalitzant les lluites, globalitzant les esperances", mentre que la segona part l'anomenem "Localitzant les lluites, localitzant les esperances".

L'últim cap de setmana de cada mes també fem uns fòrums de diàleg on, per mitjà d'alguns dels productes que comercialitzem, plantegem un debat ampli.

També preveiem obrir una residència autogestionada i tenim un projecte de producció de cervesa ecològica. Si algú ens vol conèixer més, l'esperem en Amayuelas de Abajo.

Raül Robert (Sostre Cívic)

Nosaltres interpretem la llar i l'urbanisme com una eina de transformació social. Som una cooperativa d'habitatge de cessió d'ús. Normalment a Catalunya s'havien fet cooperatives de construcció on cadascú era el propietari de l'habitatge.

La diferència entre un model i l'altre és molt gran per les implicacions en l'especulació que patim avui dia. El nostre model és el de dret d'ús indefinit i amb un lloguer tou per al cooperativista mentre que la propietat de l'habitatge la té la cooperativa.

El règim de cessió d'ús està previst en l'actual Llei de cooperatives tant l'espanyola com la catalana. Pel que fa a la sostenibilitat, implantem un cicle local d'energia, aigua i materials.

**Sostre Cívic
interpretem la llar i
l'urbanisme com una
eina de
transformació social.**

La cooperativa es crea amb voluntat de duració indefinida, ja que és la propietària dels habitatges. El dret d'ús pot ser indefinit en el temps i donat en herència. S'adquireix amb una entrada inicial (retornable) i es manté amb un lloguer tou mensual amb tendència a la baixa, que serveix per retornar el deute per construir o rehabilitar l'habitatge, els manteniment i la millora de l'edifici, les despeses comunes i la cooperació entre les cooperatives i usuaris.

Normalment el món cooperatiu ha estat molt interactiu entre les cooperatives de serveis o d'altres tipus, però no així en el cas de l'habitatge. Això ha propiciat que desaprofités el potencial que té la cooperació.

Aquest tipus de cooperatives de sessió d'ús fa més de 90 anys que existeix en altres països com Dinamarca. La primera promoció d'habitatges segons

aquest sistema l'estem fent a Cerdanyola del Vallès; en aquests moments ens trobem en el procés de parcel·lació de l'habitatge.

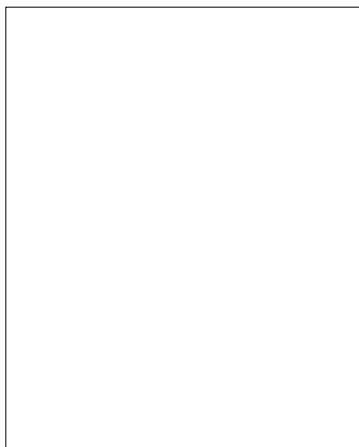
Sostre Cívic planteja el dret d'ús de l'habitatge a igual nivell que el dret a l'educació o a la salut. Igual com el ciutadà pot fer ús de la sanitat o les escoles, perquè son drets bàsics, el mateix hauria de passar amb l'habitatge. Creiem que la nova proposta suposa trencar el mite que el

preu de l'habitatge de mercat no pot baixar i que val més pagar una hipoteca que pagar un lloguer. Per portar a terme el projecte, però, hem d'obtenir sòl en condicions adequades.

La IV Jornada d'Economia Solidària va tenir lloc al CCCB, de Barcelona, el 19 de maig de 2007, i va ser organitzada per la Xarxa d'Economia Solidària.

El nostre model és el de dret d'ús indefinit i amb un lloguer tou per al cooperativista mentre que la propietat de l'habitatge la té la cooperativa.

Enraonant amb Marcos Arruda i Alfonso Vázquez: és possible un món millor?

Maite Darceles Tife

És possible un món diferent? És possible un món millor? Satisfà veure que algunes persones dediquen el seu temps, intel·lecte i treball a pensar en això i a posar-ho en pràctica. El passat 4 de febrer es va produir una trobada informal però molt interessant en la seu del Col·lectiu Ronda entre Marcos Arruda, Alfonso Vázquez i Joan Lluís Jornet. Es va parlar dels somnis frustrats de l'esquerra, del poder gegantí

del sistema capitalista i de les esperances que s'obren si som capaços d'entendre i desplegar la potència de cadascun de nosaltres. En aquest article intentem portar les reflexions que es van expressar, perquè el lector les pugui compartir.

Joan Lluís Jornet va ser qui va promoure aquesta trobada i raonava d'aquesta manera el perquè: "Marcos explica les raons profundes de per què

hem d'anar cap a una altra economia i Alfonso explica com ho podem fer". És evident, doncs, que la conversa entre ells resulta de gran interès per a qualsevol persona crítica amb la societat que vivim.

Jornet presenta breument Vázquez explicant que des que, fa pocs anys, va arribar a aquest Col·lectiu, el despatx ha canviat completament. Ho explica de manera molt gràfica dient que en aquest despatx se li hauria de posar un monument. La metxa es va encendre en una Assemblea

Anual de la Federació de Cooperatives de Treball on Vázquez va impartir una conferència. "Els qui van estar en aquesta conferència —explica Jornet— van venir profundament tocats pel que havien escoltat: 'Els plans quinquennals no serveixen per a res, fa dos anys no sabien el que succeirà dintre de tres', i resulta que nosaltres en aquell mateix moment estàvem a punt de començar un procés de planificació estratègica. Sabíem fins i tot qui ho anava a fer. Va suscitar gran inquietud entre nosaltres i vam decidir portar l'Alfonso perquè ens expliqués aquelles idees que semblaven realment potents, i veiéssim si ens podia ajudar. Res no és unifactorial —entre altres coses, en aquests mesos ha entrat gent molt bona, 'cervellets'—, però el despatx avui, després del treball realitzat amb Alfonso, i en aquell moment, no té res a veure".

Vázquez va militar en la seva joventut en moviments antifranquistes, té una formació marxista, qualificada per ell mateix com a acceptable i, com tants altres que en el 68 veien que el món s'o-

bria cap a una societat diferent, va veure frustrades aquestes esperances. Avui treballa com a consultor d'empreses i organitzacions de tot tipus, entre les quals es pot fer especial esment a cooperatives i institucions públiques, amb un senyal propi, empremta de la seva trajectòria i la seva extensa experiència acumulada com a consultor, que va plasmant en articles i llibres transformadors. *El model basc de transformació empresarial. Reptant al futur* i *La imaginació estratègica* són probablement

Apropiar-se cadascú del seu treball, convertir-lo en element de realització, pot ser una forma perquè la gent es faci protagonista del seu propi destí, el fonament de la revolució. (Vázquez)

les seves dues obres més esmentades. Explica així en què consisteix la seva feina: "Aprofundir en les noves condicions de la societat perquè el treball es converteixi en element de realització en contraposició del treball com a esclavitud. El coneixement s'ha convertit en factor massiu de producció; el factor competitiu està dins el cap dels treballadors. Quan la societat —els treballadors, en definitiva— sigui conscient del poder que té, és quan es podrà fer la revolució".

Afegeix que "el món del treball s'ha articulats entorn de sindicats, de partits de treballadors, que no han qüestionat l'essència del treball. Segueixen pensant en termes de lluita de classes i del treball com a manera d'esclavitud, del qual 'ens hem d'alliberar'. Apropiar-se cadascú del seu treball, convertir-lo en element de realització, pot ser una forma perquè la gent es faci protagonista del seu propi destí, que és el fonament de la revolució". (Crida l'atenció que Vázquez utilitzi sense cap objecció paraules com 'revolució'.)

Jornet relaciona aquestes paraules de Vázquez amb el que s'ha viscut en el Col·lectiu Ronda: "A mesura que el despatx anava creixent, s'anava fent més piramidal, més jeràrquic; la responsabilitat queia sobre el Consell Rector, que es distanciava cada vegada més de la gent. Amb la proposta d'Alfonso, s'ha aconseguit passar el poder de decisió a la gent de cada àrea, i això ha tingut efectes positius en tots els aspectes, des de la motivació fins als resultats econòmics".

Jornet introdueix Arruda explicant que van connectar immediatament, quan aquest va exposar que es dedicava a analitzar l'estructura de poder i veure com es pot passar el poder a la gent.

Arruda, nascut al Brasil, país on segueix treballant, va conèixer la presó i 11 anys d'exili durant la dictadura militar, que va passar a Washington DC i Ginebra. Economista i educador, va col·laborar amb Paulo Freire i ha treballat per a múltiples institucions com a consultor, molt vinculat sempre als moviments d'economia social i solidària. *Humanitzar l'Infracumà: L'Educació del Ser humà Integral - Homo Evolutiu, Praxi i una Economia de Solidaritat*, la seva publicació més recent, és el primer llibre d'una trilogia que enfoca les interrelacions entre l'emancipació del treball humà, el coneixement i la creativitat, i la construcció d'una economia de la solidaritat des de l'escala local fins a la mundial, i tracta sobre la contribució de l'educació per construir una societat nacional i mundial basades en els valors de cooperació i solidaritat.

L'augment de la productivitat hauria de dur-nos a dedicar menys temps al treball, per poder-nos dedicar a altres activitats més realitzadores.
(Arruda)

Comença la seva intervenció fent al·lusió al seu entorn pròxim d'Amèrica Llatina. "Cinc segles d'opressió continuada, amb aquest últim que ha estat duríssim. Ens enfrontem a la realitat d'un sistema de capital mundial constituït en un poder gegantí, no només econòmic, financer, militar, sinó també cultural. I això és el més greu, perquè com canvies la mentalitat de les persones?" "Així," explica Arruda que "des dels 70 s'ha intentat contraposar a

aquest poder gegantí un de nou important-lo des de dalt, és a dir, assumint el govern dels Estats. Però s'ha vist que fins i tot en els casos que va funcionar —com a Nicaragua i algun país d'Àfrica— el canvi no era automàtic.

"I és que no hi ha receptes. El somni de l'esquerra era que amb l'Estat tot es fa, i avui sabem que això no és així. Es transvestien vells dictadors amb nova cara, reproduint esquemes i patrons contra els quals s'havia promès lluitar. Quan l'Estat s'allunya del poble es torna opressor per molta esperança i expectació que hagi creat".

"Veiem, doncs, que el canvi és molt més complex que arribar a governar. Definim, així, tres estratègies complementàries: 1) Investigar l'estructura de poder i denunciar les injustícies; 2) Desenvolupar propostes de canvi i pressió sobre centres de poder a l'interior d'aquesta estructura de poder. (Alguns carreguen contra aquesta estratègia perquè es tracta de mer reformisme. Però és una cosa que es pot fer, que convé fer, i per tant, per què no fer-la?), i 3) Crear allò nou a l'interior d'allò vell. Es tracta de desenvolupar cons-

ciència sobre la importància del saber i la creativitat. Si donem valor a això, podem generar potencials als quals el capital no accedeix tan fàcilment, perquè no valora aquest tipus de coses. Aquesta seria, des del nostre punt de vista, una gran potència del moviment cooperatiu. Plantejaríem que es creessin aliances cooperatives que promoguessin una cultura distinta, un treball distint. Avui en

molts casos es dona una esclavitud respecte al treball per mera supervivència. I l'augment de la productivitat hauria de dur-nos a dedicar menys temps al treball, per poder-nos dedicar a altres activitats més realitzadores. A més, s'hauria d'assegurar a tothom un ingrés suficient per garantir la seva supervivència i poder escapar del treball esclavitzador. Des d'aquesta àmplia perspectiva, la propietat compartida –com a les cooperatives– és una clau important. I un altre pla en què cal treballar, i molt, és en el desenvolupament de mercats solidaris, xarxes d'aliances de cooperatives i afins, amb l'objectiu que els preus es formin en una altra lògica diferent de la lògica de l'acumulació, de la lògica del capital.”

Arruda ha introduït molts temes interessants en el debat, com li assenyala Vázquez, que vol reprendre primerament l'aspecte del temps de treball. “La separació del temps ja no té sentit. Quan el treball és cognitiu en grandíssima mesura, la presència física en el lloc de treball no és determinant com a separador del temps de treball de la resta. El meu enfocament –continua Vázquez– és tot un altre; es tracta d'apropiar-se de la pròpia activitat en tots

els àmbits de la vida i, per descomptat, en el treball. Això dona una potència fora de sèrie. Tinguem en compte que, si el treball et realitza, deixa de ser esclavitzador. I és que el sistema l'hem de subvertir des de dintre, perquè no hi ha fora, no hi ha fora –recalca–, no hi ha sistema, marc que pugui situar-se fora del sistema capitalista. La transformació ve de crear múltiples focus interrelacionats entre

La transformació ve de crear múltiples focus interrelacionats entre si dintre del sistema, des de baix. (Vázquez)

si dintre del sistema, des de baix. Si no, seguirem tenint esperances de promeses, que es frustren.”

El debat continua amb el tema de la renda bàsica apuntada abans per Arruda. Vázquez es mostra favorable per principis, entenent que, “pel fet d'haver nascut, tots tenim dret a viure”. Afegeix Jornet que “un defensor de la renda bàsica deia que, en el moment que s'implantés, la creativitat pujaria”. Vázquez s'hi mostra d'acord, ja que “no estar subjecte a l'esclavitud del treball faria poder-se dedicar a activitats més realitzadores i creatives. Però l'objectiu hauria de ser un treball realitzador, no esclavitzador”. Intervé Arruda introduint el concepte d'“empoderament” –habitual en el seu discurs i en les seves elaboracions–, que és una mica com créixer, realitzar-se, alliberar-se fins al punt de ser agent del propi destí. Per Arruda, “l'empoderament és la clau. En aquest procés, cadascú s'empodera i reconeix uns altres que s'empoderen, trencant totes les jerarquies. Som éssers humans i socials i, com a tals, estimem els altres. Així, l'amor es pot definir com ara ajudar l'altre a empoderarse fins al punt que ja no em necessiti”.

Els objectius dels governs orientats al canvi –7 dels 12 governs actuals a Amèrica Llatina– haurien d'enfocar-se, segons Arruda, cap a: “1) Defensar la sobirania del país enfront de les amenaces neoliberals; 2) Mobilitzar els recursos del propi país per a si mateix, de manera que no surti tot o serveixi perquè s'enriqueixin les elits; 3) Donar suport a l'empoderament de la societat perquè es converteixi en protagonista, en subjecte del seu desenvolupament.” Arruda –membre del Partit dels Treballadors de Brasil fins fa poc, que l'ha abandonat per desacord amb les polítiques que duu a terme, tal com ell mateix ens explica–, critica el camí que segueix el govern de Lula: “el poder crea narcisisme”.

“Pel que fa a Veneçuela, les coses no marxen millor. Serveixi com a exemple l'intent de trasllat d'una experiència reeixida portada a terme a Cuba, on s'ha desenvolupat l'agricultura ecològica a l'interior i a la ciutat, aconseguint arribar al 90% de cobertura de necessitats agrícoles. Doncs bé, a Veneçuela no s'aconsegueix que funcioni.” I algú diu allò d'un “país on tot s'inicia i res no s'acaba”.

Pel que fa a Europa, és interessant l'opinió que els interlocutors tenen sobre la visió del moviment cooperatiu i l'autogestió dels països europeus. França es posa com a exemple, “és clar que els francesos no creuen en l'autogestió” –diu, convençut, Jornet que ho argumenta amb un exemple il·lustratiu. La pretensió de l'esquerra francesa té, segons els interlocutors com a cim un estat fort, la socialdemocràcia, res a

veure amb l'autogestió, l'empoderament que proclama Arruda o la transformació de l'essència del treball, que propugna Vázquez.

Arruda s'interessa per com es relacionen entre si les cooperatives a l'Estat espanyol. Observa que un bon nombre d'aquestes es troben centralitzades en el Grup Mondragon, mentre que la resta estan disperses. Explica Vázquez que, en realitat, cada una de les cooperatives de MCC és sobirana i que les iniciati-

ves com a corporació serveixen principalment com a imatge a l'exterior.

“MCC és el primer grup empresarial basc. A la resta de l'Estat espanyol les cooperatives són de dimensió reduïda”. Apunta Vázquez que, contraintuïtivament, des d'una perspectiva profunda d'esquerres, hi ha moltes resistències a muntar cooperatives fora d'Euskadi, i fora d'Espanya “ni t'ho explico”. “El Grup Irizar –del Grup MCC– té una empresa a Catalunya i una altra a Sevilla. No s'han pogut constituir com a cooperatives i són societats anònimes, però les estan adaptant amb un sistema similar al de les cooperatives”. Cita també el cas del Grup Ulma, que està buscant formes intermèdies perquè “la gent no vol, prefereix ser treballador per compte aliè, amb els seus drets...”. “I és que la tradició d'esquerres reivindica vehementment aquest tipus de drets emmarcats en l'antagonisme entre treball i capital, però no estan avançant en el concepte de treball realitzador, en altres formes que avui podrien ser més eficaces per al canvi”. “Sindicats, polítics... tothom ha de canviar de paper”.

Cal desenvolupar mercats solidaris, xarxes d'aliances de cooperatives i afins, perquè els preus es formin en una altra lògica diferent de la lògica del capital.
(Arruda)

Arruda presenta l'exemple del Moviment sense Terra (MST) de Brasil, explicant que, "acostumats com estem a vetllar cadascun per la seva persona i família, prendre consciència que el col·lectiu funciona és una cosa que es va fent a poc a poc".

Arruda s'interessa per si MCC intenta participar en xarxes i aliances de cooperatives, perquè ell hi veu un gran potencial de construir mercats alternatius que puguin escapar-se de la fixació de preus en la lògica del capital. Vázquez explica que ell no té constància que s'estiguin donant aquest tipus de xarxes o aliances més enllà de trobades ocasionals i superficials. "MCC funciona amb paràmetres de gestió que li permeten competir al nivell d'altres empreses, i fins i tot superar-les. I de vegades, lògicament, es donen contradiccions. Almenys –apunta Vázquez– aquestes contradiccions entren en conflicte amb la declaració d'intencions i es poden posar de manifest, una cosa que en una societat anònima resulta més complicada. D'altra banda, la implantació de formes de treball diferents i més realitzadores es pot fer d'igual manera, independentment de la forma de propietat."

Arruda reprèn el fil entorn del gran poder del sistema capitalista. Recollint les paraules de Vázquez, repeteix que "no hi ha fora". "El sistema capitalista esclatarà, per això es tracta de crear noves formes, noves alternatives perquè, quan esclati, estiguem preparats". Vázquez respon que "efectivament el sistema presenta unes contradiccions brutals, però creu que no hem d'espe-

rar que esclati, sinó anar creant en el seu si formes alternatives que accelerin aquest esclat i d'alguna manera supleixin des de dintre la lògica capitalista".

En aquest debat sobre les contradiccions del sistema, Arruda exposa que "els combustibles fòssils s'acaben. Això suposarà el col·lapse de tot el sistema econòmic mundial. Però, des d'un altre punt de vista, pot ser que aquest desastre econòmic sigui la salvació del planeta, que aturi la

seva incessant degradació." "L'única solució des del punt de vista mediamambiental és una modificació dràstica de les pautes de consum dels països occidentals i les elits del sud".

Arruda explica que estan treballant sobre la base teòrica que requereix la "temptativa de crear una cadena de cooperatives des de la matèria primera fins al consumidor final. Una relació de xarxes que permeti fixar els preus fora de la lògica del mercat. Volem treballar sobre aquesta idea, perquè creiem que es poden aprofitar potències de les persones en les quals el capital no repara, i crear una nova cultura de consum, de treball, de vida."

Vázquez es mostra crític amb aquesta idea, per l'experiència viscuda en el Grup MCC. "Mentre ens trobem dintre del sistema –perquè el fora no existeix, tret de la hipòtesi que creiem una comunitat aïllada de la resta del món i absolutament autosuficient–, imposar a una cooperativa que es proveeixi obligatòriament de matèria primera o béns intermedis que li proporcionin una altra, generant mercats captius, crea situacions molt poc desitjables. De fet, MCC va eli-

La implantació de formes de treball diferents i més realitzadores es pot fer d'igual manera, independentment de la forma de propietat. (Vázquez)

minar aquest tipus d'imposicions, després de comprovar la seva ineficàcia i la deterioració de les relacions que provocava". Recomana Vázquez que no s'idealitzi la cooperativa, ja que aquesta no està fora de la lògica del capital. "El tema clau que pot anar desafiant al sistema és la transformació de l'essència del treball, que es pot portar a terme tant en cooperatives com en altres tipus d'empreses i organitzacions. L'avantatge de les cooperatives és que poden mostrar-se més proclius a aquest tipus d'orientacions, però el mer fet de constituir-se com a tals no és suficient per caminar cap a formes de treball més realitzadores".

***Els combustibles fòssils s'acaben. Això suposarà el col·lapse de tot el sistema econòmic mundial.
(Arruda)***

Vázquez continua aprofundint en la seva visió. "Es tracta que es vagin creant moviments, sistemes, formes de comunicació que vagin creant allò nou. Els qui tenim formació marxista creiem –fins i tot jo de jove– que se sap com arribarà la revolució. I no és així. En absolut. No es tracta 'de buscar' la terra promesa, sinó de 'construir-la' en el viatge". Els tres interlocutors fan comentaris relacionats amb aquesta al·lusió al passatge bíblic i es mostren d'acord que hi ha molt a fer per construir un món diferent. Que ho puguem veure.

ecotècnia solar

your best partnership

ECOTÈCNIA està estretament lligada a l'energia solar fotovoltaica i solar tèrmica.

- Desenvolupa projectes "claus en mà"
- Plantes connectades a la xarxa
- Promou parcs solars
- Sistemes autònoms híbrids

1981-2006

ECOTÈCNIA, s.coop.c.l.
Roc Boronat, 78 - 08005 BARCELONA (Espanya)
Tel. +34 932 257 600
solar@ecotecnia.com

www.ecotecnia.com

Manifest de l'Observatori de la Crisi Energètica i les Alternatives de Societat

OCEAS

L'esgotament dels recursos energètics fòssils i les emissions de gasos d'efecte hivernacle que provoca el seu consum ens aboquen a la urgent transició cap a un model energètic basat en les energies renovables. La qüestió energètica és transcendental per poder avançar cap a un model de vida realment sostenible i és precisament ara, quan encara disposem de recursos energètics fòssils relativament abundants, tot i que

la situació comença a ser crítica, quan s'ha de proposar a la societat l'oportunitat de decidir les polítiques que establiran el nostre futur energètic.

La forta pujada dels preus del petroli en els últims tres anys i la intensificació de les tensions geopolítiques entorn del Golf Pèrsic han fet tornar el petroli als titulars dels mitjans de comunicació. Són els senyals superficials d'un fenomen que té lloc milers de

metres sota terra: l'esgotament de les reserves. Dins l'obligada transició energètica que tenim per endavant, el petroli es presenta com el primer i potser el més decisiu dels seus episodis. La importància del petroli és coneguda: en el transport, en l'agricultura industrial i intensiva, en la indústria petroquímica i farmacèutica, etc. Amb l'etern debat sobre les reserves de petroli altra vegada sobre la taula, els arguments dels geòlegs "pessimistes" guanyen cada vegada més pes davant l'evidència de la dificultat de fer créixer la producció, malgrat els alts preus. Una arribada al cim de la producció petrolífera mundial que ens agafi desprevinguts tindria greus conseqüències en el transport de tota mena i, de retruc, en la producció i distribució d'aliments i tota classe de mercaderies. Un nou xoc petrolíer, aquesta vegada estructural, i per tant no momentani, afectaria greument l'economia mundial, mitjançant la pujada de la inflació i els tipus d'interès, i provocaria una recessió generalitzada.

Aquest xoc petrolíer està essent aprofitat per dur a terme una veritable ofensiva propagandística de la indústria nuclear, que presenta el seu relançament com a part imprescindible del futur model energètic. Es tracta d'una falsedat evident: per l'amenaça social i ecològica del seu funcionament, per la hipoteca sobre les futures generacions que representa el llegat de milions de tones de residus radioactius i per l'escàs volum de les reserves d'urani aprofitables, l'energia nuclear mai no podrà ser part d'un nou model energètic veritablement sostenible. L'e-

Aquest xoc petrolíer està essent aprofitat per dur a terme una veritable ofensiva propagandística de la indústria nuclear.

nergia nuclear produeix electricitat, no proporciona independència energètica i allò que poden fer les nuclears ja ho poden aportar les renovables. La nuclear no és una alternativa als usos que el petroli proporciona. Les nuclears econòmicament no són rendibles i els seus costos estan sent assumits pels ciutadans a través dels impostos.

El problema no només es pot abordar des del punt de vista del Primer Món, donada a més la circumstància que la majoria d'habitants del planeta tenen un consum energètic molt reduït, en comparació del consum del Primer Món. Dubtem seriosament que es pugui satisfer la ja enorme demanda del món industrialitzat i, a més, la futura demanda dels països en desenvolupament, que ja s'està fent realitat en el cas de la Xina i l'Índia. Cal recordar, a més, que malgrat que aquests dos països són veritables gegants demogràfics, la seva estatura energètica és encara molt petita: ambdós sumen el 29% de la població mundial, però només consumeixen el 15% de l'energia. La pobresa energètica no només suposa una manca d'oportunitats per al desenvolupament, sinó que està a l'arrel de problemes com l'absència de serveis bàsics (sanitat, educació i alimentació), la fam, pràctiques energètiques contaminants o les migracions forçades.

L'escenari continuista parteix de dos supòsits molt arrelats: que el món industrialitzat continuarà amb el seu desenvolupament deutor d'un ús cada vegada més gran dels recursos materials i les energies d'origen fòssil, i que el món en desenvolupament seguirà o

intentarà seguir el mateix camí. Però aquest continuisme, l'escenari base de la majoria de previsions oficials, és totalment insostenible. Ja sigui per la impossibilitat material de satisfer les nostres creixents necessitats materials, o bé pel col·lapse dels ecosistemes sota la creixent petjada ecològica produïda per les activitats humanes, el model industrialitzat no és un model assumible pel conjunt del planeta. I com a tal hem de concloure que, si no és generalitzable, tampoc no serà just.

L'alternativa, sempre ho hem sabut, rau en l'aprofitament de l'energia del sol, en les seves diverses manifestacions (radiació solar per a la conversió tèrmica i generació elèctrica fotovoltaica, energia eòlica, biomassa, o l'energia hidràulica), juntament amb altres alternatives, com la geotèrmica. Però les renovables, tot i ser l'única alternativa permanent amb què podem comptar, no tenen la capacitat, ni de bon tros, de donar continuïtat a un model social i econòmic basat amb el creixement infinit com és l'actual.

També són cabdals les mesures d'eficiència, entre elles cal considerar molt seriosament una reestructuració dels sistemes de generació i transport energètic, especialment pel que fa a l'energia elèctrica. L'actual sistema elèctric parteix d'un model centralitzat, que a més de provocar considerables pèrdues degudes a les grans distàncies entre la producció i els consumidors, està en mans de poques empreses, que generen molts beneficis que després van a parar molt lluny del territori on es genera aquesta energia. Amb un

model de base descentralitzada, i amb plantes generadores de capacitat més petita, es podrien desenvolupar models basats en energies renovables, i fins i tot amb un millor aprofitament de plantes tèrmiques amb combustible fòssil, mitjançant la cogeneració. Apropant la generació al consumidor, no només reduïm les pèrdues per transport, sinó que també fem visible la producció d'energia, responsabilitzant el

consumidor del seu ús. En aquest sentit, Catalunya és un exemple de desequilibris energètics, ja que més de la meitat de la generació elèctrica del país està situada en una sola província: Tarragona.

Per altra banda, la mobilitat obligada dels ciutadans, no només per raons de feina o estudis, sinó també per altres tasques, habituals o no, però igualment necessàries, té un gran impacte, i aquest augmenta amb la població i també amb el creixement econòmic. El turisme, la situació de Catalunya com a part del corredor mediterrani, i les demandes de transport de la indústria i el sector serveis són factors que agreugen la dependència energètica de Catalunya, especialment pel que fa al petroli. Aquestes demandes de mobilitat i transport de mercaderies són excessives per a un model sostenible. Les necessitats es poden satisfer de manera més eficient, amb modalitats de transport col·lectiu i amb un ús més extens del tren per a les mercaderies, però també caldrà prendre mesures per tal que les necessitats disminueixin, com una producció més local i uns béns de consum més duradors, que

La majoria d'habitants del planeta tenen un consum energètic molt reduït, en comparació del consum del Primer Món.

facin innecessàries noves infraestructures per al vehicle privat.

Passant a l'escala dels consumidors finals, existeix un elevat potencial d'estalvi energètic des de les nostres llars, llocs de treball, comerços, locals, etc. Aquest estalvi implicaria tota una sèrie de mesures tècniques i de conductes individuals. Començant per apostar per una construcció amb criteris d'eficiència energètica i de materials i una adequada distribució dels espais segons el seu ús dintre de cada llar o edifici. Aquest augment de consum es basa sovint en multitud d'aparells domèstics que malbaraten molta energia i no són necessaris. En aquest sentit cal evitar la confusió entre consumisme, qualitat de vida i serveis que l'energia ens proporciona (llum, calor, mobilitat, refrigeració).

És per això que cal parlar no solament de tecnologies eficients, sinó també de reducció del consum en xifres absolutes. Si de veritat es vol fer front al model energètic actual i a les seves implicacions socials i ambientals, és necessari avançar en el procés de sensibilització, conscienciació i implicació col·lectiva cap a una nova cultura de

l'energia, basada en l'estalvi en termes absoluts, l'eficiència i l'aprofitament de les energies renovables.

Amb la perspectiva d'una veritable sostenibilitat, s'haurà de considerar un canvi de sistema socioeconòmic que permeti reduir radicalment el consum energètic i de recursos naturals als països del Primer Món, per introduir un nou model energètic, alhora que se satisfà el

creixent i legítim desig de milers de milions de persones que encara viuen en extrema pobresa d'augmentar el seu nivell de vida. El repte és fer-ho de manera justa i eficient, evitant guerres per recursos i desastres econòmics i socials.

A partir de totes aquestes observacions i davant d'aquesta gravíssima i imminent crisi energètica, les entitats sotasignades posem en marxa aquest Observatori de la Crisi Energètica i les Alternatives de Societat (OCEAS), per fer xarxa i coordinar els coneixements i esforços de diferents entitats i persones de la societat civil que coincidim amb aquesta anàlisi i per fer visibles mediàticament les idees i propostes de cada entitat.

***Cal parlar no
solament de
tecnologies eficients,
sinó també de
reducció del consum
en xifres absolutes.***

Tres casos d'innovació mediambiental en l'economia social

Tomàs Llompart, Carme Ollé i Jordi Garcia

Introducció

No és casualitat que la millora mediambiental sigui un àmbit important d'innovació per al sector de l'economia social. Primerament perquè es tracta d'un sector que manifesta una sensibilitat social i ecològica especial. Recordem que el setè principi cooperatiu és el compromís amb la comunitat i que s'enuncia així: "La cooperativa tre-

balla per al desenvolupament sostenible de la seva comunitat per mitjà de polítiques acceptades pels seus membres" [la negreta és nostra]. En segon lloc, perquè la millora ambiental demana un tipus d'innovació centrada en processos i en productes, més que en sistemes de gestió o de comercialització, i processos i productes són precisament l'àmbit "natural" d'innovació de l'economia social, en la mesura que les cooperati-

ves i societats laborals són empreses basades en el treball, que és el factor que es troba més “enganxat” a la producció i, doncs, als processos i productes.

En aquest treball estudiem les innovacions mediambientals dutes a terme per tres empreses de l'economia social catalana: dues cooperatives, Ecotècnia i Trèvol, i una societat laboral, El Tinter. Tres empreses que pertanyen a

La millora ambiental demana un tipus d'innovació centrada en processos i en productes, més que en sistemes de gestió o de comercialització.

sectors diferents: Ecotècnia al sector de les energies renovables, Trèvol al de la missatgeria i El Tinter al de la comunicació (arts gràfiques i producció editorial i audiovisual). Tres empreses que han apostat a fons per la innovació ambiental, mogudes primer de tot per la seva preocupació ecològica. Buscant precisament la coherència entre les seves conviccions i la seva activitat, totes tres companyies han fet importants innovacions mediambientals en processos i/o en productes. Ecotècnia ha desenvolupat generadors propis, Trèvol ha inventat l'ecomissatgeria i l'ecopack, El Tinter ha adaptat el seu procés productiu a les exigències mediambientals i, a més, ha creat l'eco-disseny i la línia de productes “+ d'1 ús”.

La seva actuació en favor del medi ambient ha orientat decisivament la seva trajectòria. Ecotècnia perquè ja de per si pertany al mateix mercat ambiental de les energies renovables, Trèvol i El Tinter perquè les innovacions ambientals que han protagonitzat han suposat l'assumpció de nous reptes de cara al futur: canvis organitzatius i de gestió, reposicionament en el mercat, integració de la qualitat ambiental dins el valor de marca, etc.

L'objectiu que ens ha mogut a estudiar-les és aprendre de les seves experiències, tenint present que és un tema que pot interessar a la majoria de les empreses presents en el Programa de Direcció d'Empreses Cooperatives, com en certa manera ho demostra el fet que pràcticament totes hagin implantat algun tipus d'acció de millora mediambiental.

Ecotècnia

Ecotècnia va ser fundada el 1981 per vuit persones interessades a desenvolupar tecnologia que aprofités les energies alternatives. La majoria eren enginyers industrials i de telecomunicacions, a més d'un parell de professors de la UAB.

Aquest grup inicial va analitzar les possibilitats de desenvolupar les energies renovables. Fruit d'aquest estudi es van decidir per l'energia eòlica, ja que permetia arribar ràpidament al llindar de rendibilitat i, a més, s'adaptava millor als interessos i les capacitats tècniques dels fundadors.

En un principi, pràcticament el seu únic capital era la il·lusió. La cooperativa es va fundar amb 80.000 pessetes, 10.000 ptes. per soci, i amb un munt d'hores de treball. Durant els dos primers anys, els socis gairebé no van cobrar, sinó que treballaven a compte. Cadascú tenia altres activitats o recursos que li permetien viure.

De fet, Ecotècnia va haver de crear el mercat de l'energia eòlica, va ser la mateixa cooperativa qui va haver d'edu-

car i convèncer les institucions perquè apostessin per aquesta font neta d'energia.

El 1982 van sol·licitar un préstec al CDTI (Centre de Desenvolupament Tecnològic i Industrial) per desenvolupar un aerogenerador i connectar-lo a la xarxa elèctrica. Amb els 8 milions de pessetes que els van concedir, van haver de desenvolupar la tecnologia, dissenyar l'aerogenerador, construir un prototip, instal·lar-lo i connectar-lo per fer les proves. El març de 1984 van instal·lar el primer generador de tecnologia pròpia de l'Estat espanyol a Vilopriu.

Tres anys després, el 1987, ja eren 13 socis, la meitat a dedicació completa. Van començar a instal·lar més generadors d'aquell tipus i a créixer.

Com que amb 80.000 pessetes de recursos propis no podien demanar cap crèdit, Ecotècnia es va associar en una UTE amb les companyies que feien els accessos als parcs; ells posaven la tecnologia i aquestes els diners. També van poder demanar pòlisses de crèdit a un any, aportant garanties personals dels socis.

Fins a 1985 tenien un endeutament molt elevat (90%) constituït en un 80% per deutes amb els socis i un 10% amb proveïdors.

De 1987 a 1992 els alts i baixos de volum de feina són molt forts; per exemple, el 1992 van facturar més de 1.000 milions i eren 60 persones, però un any després, el 1993, la facturació queia a 500 milions i només van poder garantir feina per a 30. Aquestes fluctuacions han provocat que, durant molts anys, Ecotècnia no tingués més remei que

abusar del recurs de fer contractes temporals.

El 1989, la cooperativa desenvolupa un aerogenerador de 150 Kw, amb el suport de la Comissió Europea, que serà escollit el 1991 com el millor d'Europa quant a energia lliurada per metre quadrat de superfície escombrada per les pales, triat entre més de 4.000 màquines.

Gràcies a aquell desenvolupament tècnic i a l'impuls

que començava a rebre l'energia eòlica a Europa, l'any 1992 la cooperativa participa en la creació a Tarifa del primer parc eòlic amb finalitat comercial. Ecotècnia hi contribueix amb un 25%.

A partir d'aquest èxit, les coses ja els vénen molt més rodades. El 1992 disposen de 70 milions de fons propis, dels quals 56 són reserves voluntàries constituïdes amb aportacions dels socis. Cal tenir en compte que, fins aleshores, pràcticament tots els beneficis generats s'havien destinat a capitalitzar l'empresa.

El 1996 esclata el boom de l'energia eòlica; l'Estat espanyol esdevé el mercat de l'energia eòlica amb un índex més alt de creixement del món.

Però, a més de projectes eòlics, des del principi Ecotècnia ha subministrat també energia elèctrica de manera autònoma amb aerogeneradors o bé amb energia solar fotovoltaica. Ecotècnia ha fet projectes d'electrificació rural al Pirineu (granges, refugis, residències...), al Baix Ebre, a l'Àfrica per a governs i Ong, etc.

Al llarg de la seva història, aquesta cooperativa ha participat en desenes de projectes internacionals d'investigació,

Ecotècnia va haver de crear el mercat de l'energia eòlica, educar i convèncer les institucions perquè apostessin per aquesta font d'energia.

cofinançats per la Comissió Europea, en molts dels quals ha fet el paper de líder. Actualment forma part de la corporació Mondragón Corporación Cooperativa.

Les principals característiques de la seva estratègia empresarial han estat:

1. Participació en programes europeus
2. Desenvolupament de productes propis
3. Capitalització de l'empresa
4. Minimització dels riscs financers
5. Aliances estratègiques
6. Estructura àgil i flexible
7. Alta productivitat
8. Informatització

A l'hora de valorar els factors de l'èxit, els socis d'Ecotècnia esmenten que ha estat fonamental el suport de l'administració, la Comissió Europea, el Ministeri i la Conselleria d'Indústria i Energia, per desenvolupar l'energia eòlica. Concretament, consideren fonamental el finançament rebut de Brussel·les per a la recerca tecnològica.

Amb tot, per ells, la clau de tot ha estat l'alt nivell de desenvolupament tecnològic, la cohesió del grup humà i la seva organització autogestionària, a més d'haver dut un control estricte sobre els riscos. Sobre aquest tercer factor, cal tenir present que Ecotècnia no ha pogut permetre's mai el luxe de desenvolupar un producte, ni tan sols un projecte, que no fos un èxit tècnic, a diferència dels seus competidors que tenen negocis diversificats i una capacitat financera enorme.

Trèvol

El sector de la missatgeria es va desenvolupar al final dels anys setanta del segle passat com una activitat de transport urbà i interurbà. El seu creixement va ser tan ràpid com considerable, afavorit per les deficientes condicions dels missatgers. En aquest context general s'ha de situar el naixement de Trèvol. Aquesta cooperativa de treball es va constituir el novembre de 1984 com a conseqüència de la lluita d'uns missatgers pels

drets laborals del sector.

Vuit anys més tard, el 1992, Trèvol va iniciar un ambiciós projecte per canviar la moto per la bicicleta i es convertí en la primera empresa de Catalunya i de tot l'Estat espanyol a fer missatgeria en bici, un servei ja habitual en altres ciutats del món. Amb aquesta incorporació, Trèvol afegí a la seva missió empresarial un nou objectiu: ser ecològicament sostenibles.

La idea va sorgir en les I Jornades de Debat sobre l'Autogestió, mentre es discutia com practicar sistemes de treball que fossin respectuosos amb el medi ambient. Feia temps que els grups ecologistes i ciclistes reivindicatius amb els quals Trèvol sempre s'havia relacionat els temptaven fins que, per coherència, van decidir provar la "ciclomissatgeria".

A més de la necessitat de millorar el seu compromís ecològic, Trèvol va saber donar a la incorporació de la bicicleta una perspectiva de negoci. Es va pensar que podia ser una nova branca d'activitat que millorés la situació competitiva de la cooperativa, un actiu molt impor-

El 1989, Ecotècnia desenvolupa un aerogenerador de 150 Kw, que serà escollit el 1991 com el millor d'Europa pel que fa a energia lliurada per metre quadrat de superfície escombrada per les pales.

tant en un sector tan afectat per la competència deslleial com el de la missatge-ria.

El primer pas per convertir la idea en realitat fou detectar els diferents esculls amb què podia topar l'ús de la bici i cercar-hi solucions. En primer lloc, repartint en bicicleta serien pioners, i això estava molt bé, però la creu de la moneda era que s'arriscaven en solitari que el mercat acollís malament el canvi. Perquè els calia vèncer la desconfiança que podia provocar entre els clients que reparassin en bicicleta. Per més que la sensibilitat ecològica general anés en augment, el que els empresaris volien era disposar d'un servei barat i ràpid, i alguns podien pensar que, anant amb bici, trigarien més a repartir-los els paquets.

A més, es desconeixia la capacitat de treball real d'un missatger damunt d'una bicicleta: podria resistir físicament? Hi hauria treballadors disposats a repartir amb bici? Feia gairebé deu anys que Trèvol funcionava en moto i, per tant, la gent tenia una cultura de motorista; serien capaços de canviar-la?

Finalment, mancaven les infraestructures mínimes: vestuari per als ciclistes, caixes per als paquets i sobres, i una caixeta d'eines per a reparacions així com, naturalment, bicicletes; tot plegat suposava una inversió que calia poder amortitzar després.

En aquest mar de dubtes, l'abril de 1992 la cooperativa va decidir iniciar una experiència pilot i un missatger començà a repartir amb bici per la ciutat. En un principi, donava servei úni-

cament a un grup de clients de confiança que havien accedit a fer de conillots d'índies. Aviat la prova els demostrà que un ciclista pot resistir amb bicicleta una jornada laboral normal entre 6 i 7 hores i que el grau de perillositat no és superior a anar motoritzat. També van descobrir que la velocitat de tramesa a les zones on es treballa amb bicicleta no solament és, si fa no fa, la mateixa que anant amb moto; més encara, en determinats barris, com Ciutat Vella, la bicicleta és més ràpida i tot. I cal

tenir present que una part important dels clients de Trèvol tenen la seu a Ciutat Vella.

Amb totes les proves superades, a la tardor de 1992 el projecte es va considerar viable i s'entrà en la fase de preparar la comercialització del nou servei a partir de l'1 de gener de 1993.

L'estrena va obtenir un èxit mediàtic inesperat. Arran d'un petit article publicat a la revista *Integral* sobre el seu projecte d'ecomissatgeria, durant tot el gener la notícia reverberà d'un mitjà a l'altre, de la televisió a la ràdio. Sobre els missatgers en bici parlaven, fins i tot, les revistes del cor!

Implantant el servei d'ecomissatgeria, la cooperativa havia rebaixat tarifes; el nou servei resultava entre un 28% i un 40% més barat que el servei convencional, segons el temps de lliurament que es triés. A més, per esvaïr dubtes, Trèvol regalà cinc serveis a qualsevol empresa usuària que volgués provar la nova oferta. Per tant, en potenciar el servei d'ecomissatgers, més econòmic que el convencional, Trèvol sabia que la

Per a Ecotècnia la clau de tot ha estat l'alt nivell de desenvolupament tecnològic, la cohesió del grup humà i la seva organització autogestionària, a més d'un control estricte sobre els riscos.

facturació també disminuiria i que, per compensar la davallada, necessitava captar forçosament clients nous; el futur no sols de l'experiència d'ecomissatgeria, sinó de la mateixa *coope*, depenia d'aconseguir-ho.

Per sort, la difusió de l'experiència pels mitjans de comunicació, a més de la promoció implícita que representaven les bicis de Trèvol circulant pels carrers, juntament amb una activitat comercial frenètica, va donar resultat i van començar a guanyar nous clients. Al cap de tres mesos, els esforços permetien consolidar el nou mercat. Avui, la majoria de transports de Trèvol ja es fan en bicicleta.

L'aposta ciclomissatgera de Trèvol ha contribuït a inscriure en la consciència ciutadana que la bicicleta pot ser una eina de treball digna, viable i eficaç. Sens dubte, Trèvol ha jugat un paper important en la introducció quotidiana de la bici a Barcelona, no sols com a forma d'oci o mitjà de transport sinó també com a eina de treball.

Després que el 1992 Trèvol esdevingués la primera empresa a l'Estat espanyol a utilitzar bicicletes per al servei de missatgeria en trajectes curts (el 65% del volum de transport local és fet en bicicleta), el 2005 la cooperativa va fer un nou pas en el camí per oferir un servei integral de missatgeria de forma sostenible i començà a emprar vehicles elèctrics per als trajectes llargs o per repartir paqueteria pesant, voluminosa o fràgil, dos tipus de servei que no es podien cobrir amb la bicicleta convencional.

La nova aposta de Trèvol preveu utilitzar tant furgonetes com bicis i motos elèctriques. Les furgonetes elèctriques els permeten arribar a distàncies més llargues i cobrir les necessitats, cada vegada més freqüents, de lliuraments que tenen dimensions i/o pes que no es poden portar amb bicicleta. Una vegada més, Trèvol es val d'una innovació ecològica per adaptar-se als canvis en el mercat deguts al comerç per Internet, que redueix el nombre de sobres a transportar físicament, i a la deslocalització urbana de

El 1992 Trèvol va iniciar un ambiciós projecte per canviar la moto per la bicicleta i afegí a la seva missió empresarial un nou objectiu: ser ecològicament sostenibles.

moltes empreses cap a la perifèria, la qual cosa allarga els trajectes. Sigui per una raó o per una altra, les feines que s'han de fer amb furgoneta augmenten.

Si el 1992, Trèvol va afrontar la competència amb la missatgeria submergida introduint l'ecomissatgeria per abaratir preus; tretze anys més tard responia a l'augment de la demanda de cobrir distàncies més llargues o de transportar paquets més grans canviant el cotxe i la moto convencionals per vehicles elèctrics. Llavors inventà l'ecomissatgeria, el 2005 va ser el torn de l'Ecopack. Novament, aquesta innovació col·loca Trèvol en una posició pionera; amb l'Ecopack Trèvol esdevé l'única empresa a la península que ofereix un servei integral de missatgeria respectuós amb el medi ambient i una de les poques d'Europa, de fet només es coneix una altra experiència similar a Suïssa.

Trèvol calcula que amb cada furgoneta elèctrica estalviarà un 29% d'energia, a més de contribuir notablement a reduir la contaminació atmosfèrica i

acústica, sens dubte una bona notícia en la lluita contra el canvi climàtic i la reducció de les emissions contaminants.

El finançament dels vehicles s'ha fet a través d'un crèdit atorgat per COOP57. La iniciativa Ecopack ha rebut el premi Acció 21 que atorga l'Ajuntament de Barcelona, pel seu caràcter innovador i exemplificador, i forma part del Pla d'Acció que Trèvol es va comprometre a dur a terme com a signant del Compromís Ciutadà per la Sostenibilitat.

Tanmateix, el projecte ha trobat els primers obstacles. Les proves amb les bicis elèctriques (se n'havien pressupostat 3) han donat mals resultats, ja que s'ha comprovat que no tenen prou autonomia per recórrer diàriament uns 60 o 70 Km. I el mateix succeeix amb els dos models de ciclomotors avaluats, que finalment s'utilitzaran només per a gestions internes. Per dur a terme el projecte íntegrament es necessitaria, doncs, que el mercat oferís vehicles alimentats per bateries més duradores, aptes per satisfer les necessitats bàsiques d'autonomia. No obstant les dificultats, des de la cooperativa s'insisteix que el projecte continua endavant amb les furgonetes i que incorporaran les motos i les bicis elèctriques a mesura que els fabricants els perfeccionin.

El Tinter Gràfiques Edicions i Produccions, SAL

El Tinter és una impremta constituïda fa 25 anys com a cooperativa. Actualment és una Societat Anònima

Laboral, constituïda el 1994, i té el seu origen en la reconversió de l'empresa El Tinter, SCCL. La majoria de socis i tre-

balladors van participar en aquesta reconversió i tota l'experiència d'impressió adquirida en els darrers 25 anys és la que té actualment El Tinter. El Tinter sempre ha estat molt lligat al cooperativisme i al barri d'Horta.

Els productes i serveis que ofereix son disseny gràfic, autoedició i compaginació de llibres i revistes, impres-

sió de fullets, llibres, cartells i publicitat, i qualsevol altre imprès gràfic. Els productes i serveis pretenen satisfer el client mitjançant el procés que realitza el Tinter, intentant captar les necessitats i desitjos dels diferents clients. Han incorporat un nou departament que s'encarrega del treball editorial (redacció i correcció d'escrits i publicacions) i audiovisual.

Una altra de les responsabilitats que assoleixen és el compromís amb l'economia solidària. D'una banda, El Tinter participa de l'associacionisme cooperatiu i autogestionari ja que està federat a la FESALC (la Federació de Societats Laborals de Catalunya) i a la Xarxa d'Economia Solidària. A més, El Tinter ha estat un dels fundadors de la nova Associació d'Empreses Registrades en l'EMAS (Environmental Management and Audit Scheme). L'EMAS és un sistema de gestió i auditoria ambiental per a les empreses que operen dins de la Unió Europea. La seva finalitat és fomentar la millora contínua i l'adaptació de les empreses a mètodes de producció i comercialització que tinguin un menor impacte ambiental, i permetre

***L'aposta
ciclomissatgera de
Trèvol ha contribuït a
inscriure en la
consciència
ciutadana que la
bicicleta pot ser una
eina de treball digna,
viable i eficaç.***

que aquesta informació sigui accessible al públic i a altres parts interessades. La constitució d'aquesta associació és un fet únic en l'àmbit de la Unió Europea i representa una nova oportunitat per fer compatible el medi ambient, l'economia i l'empresa.

El Tinter pren el compromís de desenvolupar totes les seves activitats (comercials, administratives, de producció i investigació) amb el màxim respecte per la protecció i conservació del medi ambient. Com a indústria gràfica assumeix la responsabilitat de buscar i investigar com millorar els processos i productes per minimitzar els efectes mediambientals i fer-ho extensiu als seus col·laboradors, especialment els treballadors, i amb l'assessorament als seus clients.

Aquesta intenció de perjudicar el menys possible el medi ambient influeix de manera transversal a tota l'empresa. Les accions de millora ambientals realitzades se centren en tots els processos de l'empresa, a partir de les eines de gestió ISO i EMAS. (primera empresa a Catalunya a obtenir la certificació) Aquestes accions de millora afecten els productes i serveis del Tinter, els procés de producció així com la resta de processos de l'empresa, els comercials, els de gestió, etc.

Sintèticament, les accions de millora ambiental han estat les següents:

Eliminar el 100% de l'abocament de residus a la xarxa de clavegueram.

Eliminar el 100% de la utilització del servei de residus municipals, prioritant la reutilització, el reciclatge i la revalorització.

Crear un programa de gestió en tota l'organització (Programa de Gestió ISO 14001).

Crear l'ECO-Disseny, un procediment en què s'intenten definir tots els passos per oferir el producte que encarrega el client tenint en compte els factors mediambientals que comporta la seva producció.

Crear la línia de productes "+ d'1 ús", una iniciativa per allargar la vida del producte, eliminar residus i ajudar a la sensibilització de la problemàtica mediambiental.

Implantar aquestes millores es va fer absolutament a contracorrent; els assessors econòmics i companys del moviment cooperatiu ho desaconsellaven, per les dificultats i els costos econòmics de les implantacions, tot i això es va prendre l'opció d'engegar el projecte, que s'inicià a partir de dues accions: una anàlisi dels impactes ambientals i una estructuració del sistema de gestió dels residus.

Han aconseguit la ISO 14001 (International Standardization Organization) i l'EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) i, a partir d'aquí, s'ha anat desenvolupant el projecte de l'eco-disseny. El Tinter està fent en l'actualitat una ecogestió, no s'aboquen residus, sinó que es reciclen, no llencen res.

La voluntat de no deixar el barri si hagués seguit estant una empresa contaminant (i traslladar-se a un polígon industrial com era costum per a les empreses de la indústria gràfica), a més de ser conscients que la seva activitat productiva contaminava el medi ambient, juntament amb la voluntat de millorar i assolir un mercat més ampli,

El Tinter, com a indústria gràfica, assumeix la responsabilitat de buscar i investigar com millorar els processos i productes per minimitzar els efectes mediambientals.

van ser les motivacions de les persones del Tinter per llançar-se a millorar el comportament ambiental de l'empresa.

Una auditoria d'un estudiant de medi ambient va fer palesa l'impacte ambiental de la indústria gràfica en el medi ambient i va fer prendre consciència a socis i treballadors per tal de poder dur a terme una activitat que fos el menys impactant possible en el medi.

Treballar per assolir un sistema de gestió mediambiental, la ISO 14001 i l'EMAS, la implicació i formació dels treballadors/es, l'eliminació del 100% dels residus abocats a la xarxa del clavegueram, la reducció del 100% de la utilització del servei de residus municipal, la creació de l'ECO-disseny i la creació d'una línia de productes de més d'un ús, han estat les principals accions desenvolupades aquest darrers anys. Aquest procés no s'ha realitzat sense dificultats: dificultats generades des de les persones, de canvi de mentalitat, metodologia de treball i motivació de les persones treballadores; dificultats d'índole econòmica, i la incomprensió externa en els inicis.

Cal destacar que, malgrat les dificultats, el Tinter valora resultats i beneficis força positius de la implantació d'aquest projecte. Consideren que els ha permès millorar operativament, que han atès el seu compromís amb el medi ambient, i els treballadors estan contents de treballar en una empresa social i pionera en gestió mediambiental. També valoren l'augment de clients i facturació i l'interès de nous clients (cridats per l'ecogestió), així com haver rebut el

Premi Acció 21 i el Premi de les arts gràfiques per un dels productes que elaboren.

Ha estat sobretot la pròpia convicció allò que ha portat Ecotècnia, Trèvol i El Tinter a embarcar-se en uns projectes que, en una valoració aparentment objectiva, semblaven una bogeria.

El Tinter ha estat una empresa pionera en l'aplicació del pla de gestió ambiental a Catalunya, Espanya i Europa.

Conclusions

1. La predisposició interna cap al canvi, com a principal suport a l'activitat innovadora

Els socis d'Ecotècnia van estar dos anys treballant gairebé sense cobrar. Els socis de Trèvol van inventar-se l'ecomissatgeria per coherència amb la seva sensibilitat ecologista, tot i saber que, si en uns mesos, no aconseguien augmentar els clients gràcies a aquesta acció, entrarien en crisi. Als socis del Tinter tothom, assessors econòmics inclosos, els desaconsellaven emprendre les millores ambientals.

Per tant, el motor de la seva preocupació ambiental ha estat el desig col·lectiu d'aconseguir-ho. Totes tres empreses han anat contracorrent i han arriscat molt. Ha estat sobretot la pròpia convicció allò que els ha portat a embarcar-se en uns projectes que, en una valoració aparentment objectiva, semblaven una bogeria. Però se n'han sortit, han fet avançar l'empresa i, a més, en els casos d'Ecotècnia i Trèvol, fins i tot han creat un mercat i han tingut imitadors.

Aquests casos són congruents, doncs, amb els resultats de l'estudi de Marià Moreno i Anastasi Pérez sobre la innovació en les cooperatives de treball,

que observen com “la predisposició interna cap als canvis apareix de forma destacada com el factor que més ha ajudat al desenvolupament dels projectes innovadors” i que “en pràcticament 4 de cada 10 cooperatives, els aspectes econòmics simplement no obtenen cap significació tant si es tracta de massa risc, com de falta de finançament apropiat i, fins i tot, considerant costos d'innovació massa alts”.¹

2. *La necessitat d'estar oberts a les idees de l'exterior de l'organització*

Almenys en els casos del Tinter i Trèvol, la font de l'activitat innovadora va provenir de l'aprofitament de les idees i *inputs* exteriors (una estudianta que fa una auditoria en el cas del Tinter, un debat amb grups ecologistes en el cas de Trèvol), amb la bona predisposició dels socis per incorporar-los en la seva planificació estratègica.

Aquests casos suggereixen que les empreses, i és raonable imaginar que les de l'economia social bastant més encara, utilitzen per trobar clients o proveïdors, o per innovar, fonts que no apareixen en la literatura empresarial, la qual es refereix tan sols a clients, proveïdors, competidors, fires i revistes del sector. La manca en l'ús de fonts externes (fires, revistes especialitzades, reunions sectorials...) evidenciada en l'estudi de Moreno i Pérez –un dèficit que el sector ha de superar– pot ser en part compensada pel recurs a altres fonts com les que acabem d'esmentar.

3. *La possibilitat de convertir en negoci allò que primer només és una exigència ètica*

Totes tres empreses han anat contracorrent i han arriscat molt. Ha estat la pròpia convicció allò que els ha portat a embarcar-se en uns projectes que semblaven una bogeria.

Triar, a l'hora de constituir una empresa, per la fórmula cooperativa o de la societat laboral, obeeix força vegades a una motivació ideològica. Aquesta mateixa motivació és la que va fer que Ecotècnia, Trèvol i El Tinter apostessin per situar el medi ambient al cor dels seus negocis. La singularitat dels seus casos respecte d'altres és que aquestes empreses no ho van fer en

clau de “requeriment de l'administració” o d'aconseguir simplement la pròpia coherència ideològica, sinó que han incorporat la innovació mediambiental a la seva estratègia de negoci, l'han convertida en un avantatge competitiu.

Nota:

1: Moreno, Marià; Pérez, Anastasi. *La innovación en las pequeñas empresas catalanas. Las cooperativas de trabajo*. Pàg. 231-232. Generalitat de Catalunya, CIDEM. 2003.

Treball elaborat com a pràctica del màster d'Economia Coperativa d'ESADE. Novembre de 2006

Praxis de la esperanza Educación, empleo y economía social

Daniel Jover

Antrazyt, 245, Economía solidaria, Editorial Icaria

per Henryane de Chaponay* i Patrick Viveret*

Aquest llibre tradueix magníficament un camí de vida, de reflexions, de conviccions i de retrobaments. Daniel ens ofereix una oportunitat per intercanviar i compartir, ja que en el llibre germinen idees i sentiments que ens són comuns, ens qüestionen i ens provoquen.

A través de la singularitat de cadascuna de les nostres trajectòries, la trobada amb Daniel és una d'aqueixes coses que compten significativament i que mútuament ens enriqueix. Ens transmet tota la força de la humanitat del seu compromís, de la seua passió per l'educació, de la formació, de l'economia social i dels interrogants entorn del treball i també d'altres temes interrelacionats i vinculats a una ètica solidària.

Així, tenim l'ocasió de tornar de nou sobre aquests assumptes amb una mirada crítica i reflexiva. Són els temes i les causes que han fundat el seu itinerari vital. Les seues experiències han sigut una font d'aprenentatges compartits. Ens presenta diverses reflexions acompanyades per diàlegs nodrits i per fecundes relacions humanes al llarg dels anys.

També expressa gratitud cap a aquells que reconeix com els seus mestres i amics, com ara Joan N. García-Nieto París i Josep Maria Rueda

Palenzuela, dels quals ens presenta els punts essencials dels seus ensenyaments. Després hi haurà altres trobades fèrtils, com aquella amb Paulo Freire en un seminari que vam organitzar prop de Madrid en 1986.

És així, a través de les paraules i de les estimulants idees i vivències que escriu al llarg del llibre, com ens tornem a retrobar i ens creuem les mirades. Tornem a descobrir emocions que ens permeten superar les fronteres del temps i de l'espai en una fraternitat humana que es reprèn entorn de la tasca comuna d'«humanitzar la humanitat».

Fa poc de temps, en una reunió amb amics, constatarem la importància de l'amistat i de l'alegria generada per la força de l'esperança i el fet de compartir. Tal com escriu Daniel «... saber preservar el bon humor, l'alegria i la felicitat és fonamental per a tots nosaltres i per a la col·lectivitat».

Açò és tan cert que un dels nostres amics a França, Thierry Vermont, ha impulsat un moviment, l'objectiu del qual, és ajudar que tots descobresquen els moments de felicitat que els ajuden a viure perquè contribueixen millor a canviar la mirada sobre la seua existència.

Felicitat i tendresa són, en efecte, estadis de l'existència que alliberen

energies positives i contagioses que ens ajuden a combatre els efectes negatius de la por o del dolor.

Daniel ens recorda també que l'alternativa per educar i humanitzar el món, sempre confrontat a la seua deshumanització, continua anomenant-se «Amor». Afegeix, però, que no hi ha felicitat real sense desig de justícia, sense el combat per la dignitat i la igualtat.

Moltes pàgines d'aquest llibre són per meditar serenament i ens conforten en l'esperança que ens projecta cap a un futur en gestació.

Així, en el cor de la seua reflexió, trobem la noció d'una «societat del coneixement» que, en desplegar-se, provoca la necessitat d'innovacions radicals tant en la metodologia com en la concepció de la intervenció social i de l'educació. Açò, però, sempre que ens atrevim a assumir responsabilitats. També estudia que els coneixements complexos i generadors de valor necessiten un clima apte per alliberar la creativitat, és el que anomena «praxi creativa». Es constata que la llibertat és l'autèntic oxigen de la intel·ligència. De fet, vivim una veritable revolució que té els seus impactes en el món del treball i de l'empresa. Avui «pensar» i «treballar» ja no poden ser considerats com a àmbits separats que legitimen d'aquesta manera la divisió social i funcional del treball. No es tracta de formar «treballadors amb coneixements» sinó «treballadors del coneixement».

El vertader saber transformador implica la interacció recíproca, ja que existeix un vincle secret que relliga tots els aspectes de la vida humana i del seu entorn. Així la capacitat creativa i la fecunditat de la intel·ligència en la societat depenen, alhora, de totes les dimensions espirituals, antropològi-

ques, culturals i emocionals que no es poden reduir a una simple visió economicista o material.

Amb tot, constata Daniel, no hem sigut educats des de la perspectiva de la innovació i del risc de la cooperació. Més aviat al contrari, hem sigut domesticats per la por, la rivalitat i el desig de posseir o dominar, amb la qual cosa naix una contradicció cultural al si de les organitzacions i en la mentalitat de les persones, que inhibeix l'esperit d'innovació i les energies creatives emprenedores. Actualment vivim, permanentment, entre la tensió d'un ahir sense tornada i la d'un demà incert.

Tanmateix, el passat és memòria i el futur promesa i, per això, només el present ens permet desvetllar el somni de l'«inèdit viable», que és com el nostre amic Paulo Freire anomenava la Utopia.

És la força creativa de la utopia quotidiana allò que permet realitzar «la praxi de l'esperança». Aquesta, però, implica saber arriscar-se.

És un desafiament permanent que ofereix simultàniament perspectiva i possibilitats.

Daniel Jover també denuncia en aquest llibre el fals dilema entre la realitat i la utopia i afirma una manera de viure-la que no nega necessàriament el realisme, sinó que, per contra, manifesta noves dimensions de la realitat. Si desplaçem les fronteres d'allò possible es revelen noves dimensions de la realitat que no havíem sospitat.

Així, recuperar i reinventar l'esperança significa també restituir als xiquets i joves l'alegria de ser joves i el dret a somiar i a estimar la vida. Però si no hi ha futur els xiquets i els joves no són res.

L'autor reafirma que com a educadors i educadores tenim la responsabilitat de creure en la vida, en l'esperança i en el futur.

Mentre recorda una experiència particularment rica d'autogestió i de cooperació en què va participar a l'Escola Cooperativa Gregal, destaca el fet que l'acció per l'autonomia i l'autogestió exigeix crear i reinventar el poder. Un poder entès com a innovació, participació i generació d'idees, amb la força de la creativitat i la reciprocitat en l'acció.

Nosaltres podríem reprendre totes les declinacions del poder com a verb i no com a substantiu, segons diu la nostra amiga Claire Heber Suffrin, fundadora de les Xarxes d'Intercanvis Recíprocs de Sabers (RERS): jo puc, sóc capaç, és possible i açò m'és possible, tinc la capacitat, puc, jo ho decidesc...

Daniel ens ajuda a continuar creient en la capacitat humana d'imaginar i de construir respostes col·lectives, i propicia la participació real i conscient de les persones que es construeixen a través d'un diàleg igualitari i d'un aprenentatge cooperatiu com a subjectes històrics. Les persones som responsables de les nostres decisions, expertes i protagonistes de la nostra vida. El destí no pot existir com una fatalitat, sinó com una possibilitat inèdita per a cadascú.

Ens anima a reinventar un altra concepció del treball per superar el terme «plena ocupació industrial, assalariat» i proposa un altre terme, el de «plenitud d'activitats socialment útils» amb dret a una renda de ciutadania amb més i millors polítiques públiques. Quan reflexiona a l'entorn de la ideologia del fet de «tindre» de la societat, que tot ho mercantilitza, i del «diners rei»

que s'oposen a la recerca de l'ésser, Daniel denuncia les noves formes subtils de dominació i violència basades en el submissió i el consentiment. Les frustracions creades per aquesta ideologia del fet de tindre que pretén assegurar una felicitat edulcorada comporta greus impactes en l'esfera emocional i explica molt bé els comportaments violents de les nostres societats.

Daniel ens ofereix, doncs, amb aquest llibre vitalista que es basa en l'experiència, una síntesi admirable d'idees i reflexions a l'entorn de la pràctica. Assaja unes propostes innovadores articulades com a «praxi de l'esperança» a l'entorn de l'educació, l'ocupació i l'economia social.

* Presidenta del CEDAL (París), antiga responsable del CCFD. És una de les animadores del Fòrum Social Mundial iniciat a Porto Alegre. Impulsora de xarxes d'intercanvis de sabers i cooperació com Euralat.

** Conseller del Tribunal de Comptes de França (París) i antic director de la revista *Transversales Science Culture* és un dels iniciadors del procés «Diàlogos en humanidad» i de la Xarxa Transformació personal i col·lectiva, que participa al FSM. Ha sigut responsable de la missió «Nuevos factores de la riqueza» (2004) i de «L'évaluation des politiques et des actions publiques» (1990).

L'or de l'empresa social

Comunicació i màrqueting social: els llocs del treball femení

Antonia De Vita

Edicions: CREC / Xàtiva, 2006

per Daniel Jover Torregrossa

El llibre que tenim entre les mans és el fruit impacient d'un procés formatiu molt original i singular tal com és l'organització i les dones participants que ho van viure. Representa una "bona pràctica" i un bon exemple demostratiu de com la creativitat i la innovació con-substancial a l'aprenentatge dialògic és productiva i genera resultats expressats en noves empreses socials pròpies de l'economia solidària.

El llibre recull una síntesi significativa dels materials i continguts d'un curs "experimental" de formació-acció: *Comunicació i màrqueting social: els espais del treball femení*, dirigit a "dones que treballen o que volien introduir-se en l'empresa social i en el sector terciari". Ha estat promogut per la Mag, (Società Mutua per l'Autogestione) finançat pel Ministeri de Treball i sostingut per la Cambra de Comerç de Verona. "La clau pedagògica i organitzativa de la iniciativa és que ha interrelacionat el pensament crític i la pràctica política del feminisme de la diferència amb la potencialitat de l'economia cooperativa i solidària." En la lectura dels textos es transpira vida, emocions i reflexions profundes. Es detecta una concepció holística que integra aspectes essencials del sers humans que no es poden escindir ni fragmentar. En efecte, les emocions i els sentiments són indis-

sociables de la racionalitat i els pensaments que sempre estan vinculats a l'acció. La visió dinàmica de la realitat i la vida ens porta a la dialèctica educació-economia, subjectivitat-objectivitat. Les coses no són simples, són complexes; no estan aïllades sinó interconnectades; no estan quietes sinó en moviment.

Qui és aquesta organització Mag pionera a Itàlia i Europa que ha estat capaç de portar a terme experiències de formació i gestió amb dones emprenedores tan "transgressores" amb el discurs convencional de la creació d'empreses i el màrqueting? La Mag naix a Verona en 1978 per la voluntat dels homes i les dones que creien en l'economia de la solidaritat i en les noves formes de treball autogestionades. La Mag comença a recollir diners entre els socis i les sòcies per donar vida a projectes de cooperació, modalitat en la qual han trobat inspiració les altres cinc realitats Mag a Itàlia i el mateix moviment nacional de les finances ètiques. Un dels seus fruits es la Banca Ètica i Popular.

A l'activitat política i econòmica, la Mag volia donar assistència tècnica a les cooperatives que anaven creant-se, acompanyant-les en els assessoraments jurídics, administratius o de gestió. Cada vegada més cooperatives i empreses sense afany de lucre han volgut

implicar-s'hi, associant-se a la Mag, que es presenta avui com una xarxa que uneix, a banda dels 150 ciutadans i ciutadanes, més de 250 cooperatives, associacions, comitès i ONL. Un món fet per, més o menys, 1.800 persones que treballen en diferents sectors, des dels serveis assistencials fins a l'agricultura biològica; des del finançament ètic fins a la producció i la comercialització de productes artesans i industrials; des dels serveis d'assessorament al Sector Terciari, al comerç just i solidari, fins a activitats culturals i artístiques.

La Mag va rebre una nova llum i una nova orientació en incorporar un nou potencial: la qualitat en les relacions interpersonals i alliberar la força del desig. Aquesta confluència de discursos i praxis va fusionar la filosofia crítica del feminisme i el cooperativisme que ja es feia. Des d'aleshores moltes coses canviaren a la Mag, tant en la forma de fer i pensar l'empresa social, mantenint la fidelitat a l'origen, com en la manera de posar-se en relació i teixir vincles i lligams significatius cap a una economia més solidària sostenible i alternativa amb sistemes de finançament ètics.

Concretament la Mag se situa avui dia com un espai de creació i de suport d'experiències d'autogestió, posant a disposició les pròpies estructures operatives. Per això el títol del llibre: la qualitat humana i la creativitat de les relacions entre les protagonistes, totes dones, perquè són elles *l'or de l'empresa social* i, sobretot, elles són les responsables de l'èxit de l'economia sense afany de lucre. De fet ara són les dones, més que no els homes, les que inventen pràctiques i modalitats de treball que van en la direcció de la modificació profunda de la realitat social, econòmica i política. Les dones, més que no els

homes, saben mantenir juntes competències relacionals i capacitats tècniques i professionals d'objectius econòmics adequats a la qualitat del treball desenvolupat.

El llibre està estructurat en un capítol filosòfico-sociològic amb continguts de fons: "Camins de la subjectivitat femenina": el desig; la relació; el conflicte; anomenar el desig en el fer mercat; diners i empreses socials; per l'eficàcia de la llengua: política i poesia.

I un altre capítol tècnico-metodològic: la paraula de les expertes en comunicació, màrqueting social i tecnologies informàtiques amb continguts diversos: màrqueting i responsabilitat social: Disperses o focalitzades?; una humanista prestada al màrqueting; màrqueting; *brainstorming* i art d'escoltar; informàtica i Internet: xarxes virtuals i amistats reals; escolta i curiositat creativa; ressorts del màrqueting social; dones a l'ordinador amb paciència i rapidesa.

Un altre apartat està dedicat a les alumnes, la seva biografia, objectius, la narració dels motius i opcions en la professió i l'esperit emprenedor és producte del mateix curs que ha fomentat molt l'escriptura, la capacitat d'escoltar i dialogar com a instrument de coneixement i intercanvi.

Certament no és la fi del món del treball però sí d'una certa manera de concebre'l, administrar-lo i gestionar-lo. L'esperit emprenedor es pot situar en el context del neoliberalisme o de l'economia solidària. Aquest llibre se situa a favor del cooperativisme, l'economia social i de l'eixamplament de les fronteres del possible, construint "utopies viables" de democràcia econòmica i educació contínua.

Els relats i les reflexions que integren el llibre provenen de persones que

han tingut oportunitat de desenvolupar projectes d'empresa sempre en cooperació. Han intentat inscriure la seva opció professional en coherència amb un projecte personal i col·lectiu basat en la confiança i l'obertura. És una experiència anecdòtica o són el símptoma d'una gran mutació a la societat del coneixement? Això em porta a pensar que vivim un canvi d'època i som testimonis directes de la gran metamorfosi de la societat laboral, de l'empresa i l'economia tradicional. De vegades ens embarquem en aventures que ens condueixen on no volíem anar. O recorrem camins que no duen enlloc. La condició humana i els conflictes interpersonals estan darrere de molts fracassos i empreses frustrades. L'art de saber viure no l'ensenyen en cap manual. Hem descobert que l'amor a la vida és precisament el que li dona valor. Crec que és el poeta Benedetti qui diu que "de vegades un no és lliure de fer el que vol, però si té el dret per a no fer el que no vol fer". Les eleccions laborals i professionals no poden fer-se a costa de sacrificar la felicitat o perdre el bon humor. Al cap i a la fi un acaba responent a les preguntes més importants amb els fets de la seva pròpia vida. Si perdem la nostra llibertat per realitzar una activitat alienant, o treballant en una empresa que ens frustra o amarga la vida o que no desenvolupa el millor de nosaltres mateixos estem encegant la font de la nostra creativitat i intuïció. La llibertat és el veritable oxigen de la intel·ligència. Sense entorns oberts ni emancipació no solament deixa de brollar el millor de cadascú sinó que acabem atrofiant-nos. Per això el dret a democratitzar la iniciativa econòmica i l'espirit emprenedor pot ser font de creativitat.

D'aquí ve l'interès del llibre: com abordar el problema de fer solvent i viable l'empresa social? Com aconseguir ajuntar subjectivitat i bona economia? És possible guanyar més, actuar amb més eficàcia en el mercat, sense perdre, per això, sentit? Fer empresa social capaç "d'estar en el mercat sense ser mercat"?

Necessitem una educació permanent per afavorir l'economia solidaria basada en la cooperació a favor d'un desenvolupament a escala humana i d'aquelles pràctiques que permeten el desenvolupament de capacitats subjectives com l'oïda, l'atenció, el diàleg, el sentit de la mesura, l'art de la mediació, el coratge d'afrontar els problemes, la contractació sobre els nous passos a fer junts, la capacitat de fer-se entendre per qualsevol. Fer empreses és un acte de creativitat col·lectiu però on manifestem també la passió i el desig personals. Preservar el bon humor, l'alegria i la felicitat és, doncs, fonamental no solament per a la nostra salut individual sinó per a la col·lectiva. Les nostres societats estan malaltes per l'angoixa que inocular el discurs ideològic de la competitivitat i la globalització econòmica sense límits. La gran dificultat del ser humà és el desamor i la por. És el temor als altres i al futur que ens empeny a "competir" i a "rivalitzar" amb els altres en comptes d'ajudar-nos i cooperar. Impel·lits a acumular riqueses o poder ens oblidem dels fonaments essencials de l'humà: l'amor i l'amistat amb el potencial de generositat i cooperació és el millor antídote al verí de la por i la inseguretat. El sentit original de "mercat" es intercanvi, no poder oligopòlic.

Al llibre, el testimoni de les dones emprenedores participants destaquen la importància del diàleg com a font d'a-

prementatge i intercanvi. Sabem que no és el mateix oir que escoltar. Escoltar és un acte de voluntat. Saber escoltar requereix decisió i esforç. És un exercici de respecte i reconeixement que l'altre pot tenir la seva veritat diferent. En canvi oir es pot fingir. Pots assentir i donar la raó amb indiferència total perquè no modificarà gens la teva decisió predeterminada i invariable durant el diàleg de sords. Creus tenir una solució desitjada per tu encara que ja no importi el problema. Qui no escolta no sap dialogar.

El llibre és una oportunitat per compartir unes reflexions personals a manera d'intercanvi sentimental i intel·lectual. Sense sentiments no hi ha creació humana de cap tipus. La raó no és suficient per moure a l'acció ni a l'esperança. Les empreses socials fomenten una economia més humana on el centre són les persones i la qualitat de les relacions. Es fomenta el diàleg i la creativitat a les accions de formació continua?

Necessitem construir el diàleg sense prejudicis ni respostes preestablertes. Essencialment consisteix a acceptar que els altres poden tenir la seva raó encara que no coincideixi amb la meva... i que jo no imposaré el meu punt de vista o posició. Molta gent que parla entre si sap prèviament que no s'entendran perquè parlen sense escoltar-se. Aquesta és una de les característiques de la nostra època.

Les empreses d'economia social i cooperativa, tal com demostra el llibre, aposten per una altra cultura de gestió i de relació: l'empresa-xarxa i un màrqueting social amb causa justa. Saber organitzar-se i ser solvents és fonamental per l'empresa.

Les novetats pròpies de l'empresa social: treball d'alta qualitat, respecte a la seriació; originalitat, respecte a l'ho-

mologació; relacions i xarxes d'intercanvi, en lloc de jerarquies i rols; diferència masculina i femenina, en lloc d'identitat; parlar "a partir d'un mateix", de la pròpia experiència, en lloc de parlar a partir d'un "nosaltres", darrere del qual amagar-se; construir dia rere dia el propi treball, arromangar-se per resoldre problemes pràctics en el context, en compte d'esperar o confiar en les intervencions "d'experts" i en iniciatives institucionals; nou sentit de la direcció, entesa com a forma d'autoritat que promou i que orienta, que observa les coses de prop, regula els conflictes i crea motivació, en lloc de la distància-fractura entre treball i direcció; continuïtat entre treball i vida personal, en lloc de separació rígida. S'han de dir, s'han de fer circular, s'han d'escriure amb lletres d'or! Altrament el sistema econòmic dominant les fa pròpies i les absorbeix dins de la seua lògica i pel seu profit.

La millor política per fomentar l'economia social i l'educació i la més interessant és la que no es resigna a gestionar una mera agregació d'interessos conjunturals. No és suficient una simple addició d'accions i programes sense projecte emancipador que assegure la coherència global. Això és el contrari de l'ecosistema o la visió holística consubstancial a l'educació crítica i transformadora. Alternatives que intentem construir per oposició a l'educació domesticadora i adaptativa que requereix el sistema neoliberal imperant. Sabem que la definició del propi interès no pot portar-se a terme sense els altres. I menys imposar-los als altres. És necessari reconèixer els diferents interessos en joc per pactar objectius interessants que siguin coincidents. Això és la base de l'empresa cooperativa.

La consecució de l'objectiu comú està condicionada a la incertesa, característica de les accions complexes i de llarg abast en les quals hi ha molts actors i agents implicats. La política deixa d'interessar de vegades perquè ja no és interessant per a la ciutat. És percebuda com a qüestió de pocs, d'oligopolis...

El diàleg no es pot establir sobre teories o intencions. Requereix dia-praxi. Parlar del que sabem perquè ho hem assaborit, experimentat i sentit. Saber és sabor. Ramon Llull deia que el veritable diàleg no és confrontació entre dues realitats oposades per dirimir qui està equivocant... Essencialment és un intercanvi del que surt una veritat nova... que no és cap de les que entren en confrontació. En el diàleg es pot anar fins al límit com Llull, que no exclou la certesa dels qui dialoguen: la veritat pot ser una construcció compartida, una altra veritat generada per l'acord assolit.

Hem de replantejar-nos el contingut de la nostra activitat professional: pot ser novadora o burocratitzadora. Fer empresa d'economia social i solidaria té molts estímuls perquè és comprovar la fertilitat de la passió i el desig. El desig diu la veritat sobre nosaltres i sobre la qualitat de les nostres relacions. És la font d'energia més gran que tenim. És més fort que la voluntat, més fort que la "força dels forts", com diria Simone Weil, quan naix de la nostra capacitat d'estimar la realitat, de fitar-la sense apartar la mirada ni cercar vies per escapar com la imaginació, on no hi ha ni obstacles ni contradiccions. En lloc de la pregunta sobre la identitat (qui sóc?), convé fer-se la pregunta del desig: què desitge? Cada forma de desig diferent de la masculina, que no fa referència a la possessió del poder, al prestigi social, als diners, ha estat històrica-

ment situada en un segon pla, censurada, considerada culpable, ridiculitzada. Avui més que mai, si homes i dones volen "traure al món el món", és necessari reconèixer i anomenar el desig, alliberar-lo d'esquemes i models que redueixen la seua força creativa.

L'empresa social sense afany de lucre comença allà on un desig és escoltat i, en lloc de ser negat o jutjat únicament a través del filtre d'una cultura que separa rigidament el subjecte de l'objecte, és cultivat mitjançant una pràctica de les relacions. El criteri de la qualitat de relació és la primera mesura del desig. Qui fa l'empresa social és un subjecte marcat per la diferència, que ha sabut posar en joc el propi desig i convèncer els i les altres perquè feren el mateix, de forma que fóra possible intercanviar alguna cosa més que "mercaderies" o "serveis": un projecte .

Una altra característica del llibre és que ens permet aclarir el malentès i la confusió entorn del "treball" a partir de les reflexions i els testimonis de les participants. L'obra i l'ofici és més ric i suggeridor que no el "professionalisme" o el "treball". Hi ha una diferència fonamental entre l'"obra" com a ofici creatiu i el treball. Etimològicament ve de "tripalium", poltre de tortura. Maledicció bíblica que està en la base dels sistemes d'explotació i dominació. El treball imposa condicions de penalitat i esgotament, és una situació de dependència i obligació servil, i és necessari en la lluita per la supervivència per obtenir ingressos. Pot ser una "condemna" a guanyar-se el pa amb la suor del front. Una manera d'anar fent en la vida sense acte-realització ni aportació substantiva socialment útil. En canvi, el treball creatiu i estimat com a obra d'art és molt diferent. Pot ser l'eix del projecte de

vida. Una opció existencial. Els éssers humans no ens conformem a néixer per “vegetar” o a ser com “mamífers” que es limiten a buscar la supervivència posant-se fora de perill dels depredadors practicant l'individualisme consumista, materialista o hedonista. O fent com l'estruç amagant el cap per no veure el perill. En realitat, els éssers humans som els únics habitants de la Mare-Terra que sabem que anem a morir. A tots ens arriba aquesta hora fatídica. I això és una cosa molt seriosa. Si fóssim plenament conscients d'aquesta realitat ontològica, la nostra vida tindria un sentit més ple. Per a què viure si morirem? És una pregunta que no admet evasives. Requereix una jovial radicalitat en la resposta. Una aposta per la praxi de l'esperança nodrida per la confiança i l'amor solidari. Les persones som éssers amb intel·ligència, bondat i responsabilitat que ens fem càrrec de determinades qüestions generals de tipus col·lectiu. Que complim el nostre deure de consciència per créixer en humanitat perquè les condicions d'inhumanitat i infra-humanitat ens interpel·len. Una cosa és limitar-se a viure i una altra és “existir” amb plenitud i sentit. Tolstoi deia que “Tots pensen a canviar el món, però ningú pensa a canviar-se a si mateix”. També hi ha una relació dialèctica entre conèixer i transformar. Necessitem experimentar la transformació personal i social canviant el nostre entorn. Creant les nostres pròpies empreses. L'esperit d'iniciativa, de cooperació, es dona en totes les persones emprenedores guiades per altres valors i cultures diferents del neoliberalisme reductor. La interrelació recíproca sempre és fecunda. També necessitem buscar sentit a la nostra existència i, sobretot, saber-lo trobar. Al llibre es

planteja la importància de ser subjectes i protagonistes actius de les iniciatives econòmiques. Podem crear empresa social d'una altra manera: creant xarxa, millorant les relacions al servei de les necessitats humanes i no sota la tirania de la lògica mercantil.

Certament és necessari conèixer per transformar. Però sovint ocorre que la tasca de “conèixer” es limita a descriure els símptomes eludint les causes. No interessen les arrels ni les interrelacions dels “perquè”. Aquesta sofisticació a descriure l'obvi és àrdua i inacabable. I es converteix en la gran coartada per no transformar adoptant actituds acomodaticies pseudoerudites que s'inhibeixen de produir canvis. És en el procés de transformació que coneixem el millor perquè en el canvi es produeixen les novacions que ens permeten un coneixement complet. En l'esforç per canviar la nostra vida també canviem el món i una humanitat fraterna serà realitat. Perquè les coses que realment importen i que cal aprendre per fer-les solament les aprenem fent-les a partir del gust i curiositat pel coneixement; amb la inspiració de l'amor i l'amistat. Sense valors ètics, esforç ni emulació, no hi ha educació ni economia solidaria.

Necessitem les interaccions, reflexions i afectes amb altres persones per sentir-nos vius. Per això necessitem canviar aquest paradigma simplificador que separa el subjecte pensant de la cosa pensada. Enfront del model reduccionista, racional-mecanicista necessitem el paradigma de la complexitat basat en la riquesa de la diversitat com a valor que s'expressa en els conceptes ecosistema i cooperació en xarxa. Enfront de la lògica de la por, rivalitat i dominació que és consubstancial al sistema econòmic i sociocultural vigents,

anteposem la dinàmica de cooperació i alegria pròpia de l'economia social i solidària i l'ètica consubstancial als drets humans i la democràcia.

Esperança consubstancial en el ser humà. Sense ella tot esforç és estèril. Tot compromís, efímer. No hi ha res pitjor per a l'educació que el treball inútil i sense perspectiva. És més, sense esperança ni el mateix pensament adquireix lucidesa. Solament amb esperança tenim un coneixement holístic i ple. Perquè ens permet percebre la realitat amb tot el seu potencial. No solament el que és sinó el que pot arribar a ser.

No em refereixo, és clar a l'esperança vana o ingènua producte de la il·lusió supersticiosa, sinó a l'esperança com amor a la vida i, per tant, indissociable de l'amor al proïsme. Esperança com a aquest impuls amorós creador de valor que ajuda a buscar la veritat de l'experiència humana, la realitat de la presència activa en el món. A aquesta esperança generadora de l'alegria d'estimar és a la que ens referim. No a l'esperança "alienadora" i "conformadora" de les situacions d'injustícia o alienació; que es manifesta en la pèrdua de consciència de si, en la tergiversació i manipulació del reconeixement de la pròpia identitat personal que ens fa desitjar fantasies o ficcions. No la vana espera d'alguna cosa inassolible, sinó el dret a somiar i estimar una vida que sigui digna per a tots i un treball en condicions decents.

No és possible l'experiència d'amor sense esperança ni confiança en el que s'estima. Per això cal crear alternatives

educatives, de treball i economia solidària demostratives d'altres maneres d'aprendre, cooperar per produir i progressar. Cal evitar el "reduccionisme mental" que el fenomen de la "jibarització"-supressió de l'esperit crític i la capacitat de pensar-propri del model neoliberal que vol imposar. És necessari formar en i per a la llibertat i l'equitat, amb maneres creatives i responsables de fer ciència-tecnologia per a la resolució de les necessitats socials i ambientals tenint en compte el seu context, ja que el coneixement científic és interpretatiu perquè és històric. L'educació així concebuda té un important paper no solament en l'accés al coneixement sinó de creació de signes i transformació de l'ordre simbòlic i cultural del món. Tal com caricaturitza Morin, sempre és preferible la qualitat d'un cap clar que un cap ple. La producció de significats i de sentit associats al desenvolupament humà i l'economia solidària com a font de llibertat i drets humans és una de les més grans responsabilitats que tenim.

El llibre que vos convida a llegir amb gust ens revalida una intuïció: és possible formar ments pensants i cors que senten perquè es treballa amb sentit i cooperació en el risc de crear la pròpia empresa social en xarxa relacional. Una aposta per retrobar-nos homes i dones en la diferència fraterna de ser persones quan ens comprometem per una economia solidària.

Nota: Reproducció del pròleg del llibre.

Hilando fino

Mujeres, un viaje común

7 autores

Icaria Milenrama, 22

Hilando fino és un llibre calidoscòpic que integra en un tronc comú la salut i les dones, des de múltiples àmbits de la realitat social i cultural. Aquesta obra col·lectiva és un espai a l'encontre entre dones, també entre professionals, des del quatre punts cardinals. Des de vides edats, opcions, activitats, molt diverses.

Com noves Ariadnes, hem infringit les normes, hem anat estirant del fil del nostre propi laberint personal, per sortir a l'encontre del nucli comú, i no perdre el cabdell. Cada una ha explorat una part de la vida col·lectiva. Des de la seva mirada i el seu cor de dona. És un treball conjunt. Una mirada des d'allò individual fins a allò col·lectiu. Des d'allò personal a allò professional.

Autores: Mª Jesús Balbas Cisneros, Rosa Bautista Guerra, Mabel Cañada Zorrilla, María Fuentes Caballero, Malka González Bayo, Ana Martínez Álvarez, Mª Luisa Ponte Arroyo, Consuelo Ruiz Vélez Frías, M. Pau Trayner Vilanova.

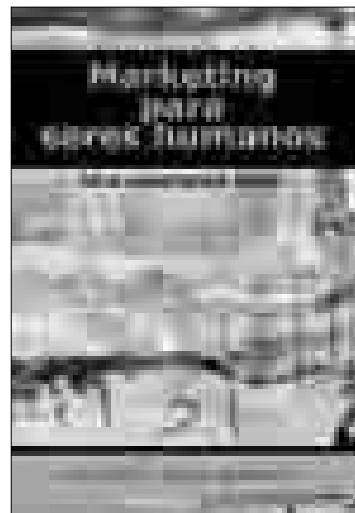
Marketing para seres humanos

Una esperanza ética

Marià Moreno i Mauricio Oppenheimer

Ed. Díaz de Santos

Els autors de *Marketing para seres humanos* perceben que el vell món dels negocis està canviant i s'han llançat a l'apassionant aventura de tractar de construir un nou mapa que permeti orientar-se en el nou món que el substituirà, un món nou en què les persones ocuparan un lloc central. En aquest llibre fan un ampli recorregut pel planeta per mostrar-nos els nombrosos senyals d'aquest canvi, un canvi que s'expandirà, sobretot, si les persones, les que consumeixen, les que dirigeixen organitzacions, les que hi treballen, situen la seva humanitat en el primer lloc de l'agenda.

Per una nova cultura del territori?

Mobilitzacions i conflictes territorials

Àlex Casademunt, Eva Alfama,

Gerard Coll, Helena Cruz, Marc Martí

Icaria Antrazyt, 253

Sèrie El pensament i l'acció.

A Catalunya, durant els últims anys l'augment dels conflictes relacionats amb l'ús i la gestió del territori sembla prou evident. Aquest llibre, amb la voluntat d'estimular el debat i la reflexió entre els polítics, activistes, acadèmics o simplement les persones preocupades pel seu entorn, posa sobre la taula algunes de les seves causes: l'augment de la construcció, les noves tensions introduïdes per la globalització, les mancances de les polítiques i l'evolució dels moviments socials; alhora que entra en els debats al voltant de l'anomenada "nova cultura del territori".

Específicament, s'aprofundeix en l'anàlisi de les mobilitzacions que han sorgit al voltant del Pla Hidrològic Nacional,

el Pla 22@bcn, la planificació territorial i urbanística a l'Empordà i l'Eix viari Vic-Olot per Bracons, i es planteja la pregunta de si des de les mobilitzacions "en defensa del territori" s'estan elaborant alternatives de progrés i s'està lluitant per un aprofundiment democràtic que incrementi la capacitat de decisió de les persones en els projectes que afecten el seu entorn.

Els autors i autores són membres del grup de recerca sobre Moviment Socials de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la Universitat Autònoma de Barcelona. Eva Alfama i Guillén és politòloga; Àlex Casademunt i Monfort és professor titular en Ciència Política i de l'Administració de la UAB; Helena Cruz i Gallach és geògrafa i Gerard Coll-Planas i Marc Martí i Costa són sociòlegs.

El jefe de todo esto

Es tracta d'una pel·lícula danesa dirigida per Lars Von Trier i produïda el 2006. L'amo d'una empresa de tecnologia de la informació la vol vendre. L'únic problema és que, quan va fundar l'empresa, es va inventar un president fictici darrere del qual podia aixoplugar-se cada vegada que calia prendre decisions incòmodes. Quan els potencials compradors insisteixen a enraonar directament amb el president, no li queda més remei que contractar un actor aturat per fer de "president". L'actor no trigarà a descobrir que és un peó que posa a prova la seva (inexistent) categoria moral.

www.cooperativismo.coop

Web creat per la Confederació de Cooperatives Espanyoles de Treball Associat (Coceta) amb l'objectiu de difondre la cooperativa com una bona opció per al desenvolupament empresarial dels emprenedors. "Reconeixem el paper fonamental, en el desenvolupament integral de les nostres accions, de les cooperatives i demés organitzacions de l'economia social, basada en els principis de productivitat, competitivitat, complementaritat, solidaritat i, sobretot, responsabilitat social. Les cooperatives enforteixen el caràcter participatiu de les nostres democràcies, impulsen la generació d'ocupació, donen suport al combat de la pobresa, convoquen a la integració i la cohesió social".

En aquest web pots trobar informació sobre actes, notícies, etc. A part hi ha allotjada la revista *Empresa y trabajo* on es recullen notícies sobre cooperatives en el territori espanyol.

www.ecoconsum.org

Ecoconsum és el punt de trobada de les cooperatives de consum agroecològic de Catalunya. Neix als anys 80 agrupant en un principi tres cooperatives (El Brot de Reus, Germinal de Barcelona i El Rebot de Girona), diverses associacions de consumidors i alguns grups de consumidors no legalitzats. En aquests moments són una vintena de grups de consum i a través del web intercanvien informació i experiències sobre proveïdors, productes i formes organitzatives. Volen ser un grup de referència per a tots aquells que vulguin informació veraç i optar per un consum responsable. El seu creixement els ha de permetre una pressió efectiva davant de l'administració, de les lleis i dels sistemes comercials. Al seu web podem trobar recursos i informació no només de les organitzacions membres, sinó també de tot allò relacionat amb el consum responsable.

Garantia
Responsabilitat
Sostenibilitat
Innovació

Pot un grup
Immobiliari agrupar
aquests valors?

Si.

GRUP QUALITAT és l'única companyia
a Espanya que ofereix un servei de
gestió immobiliària integral.

- Gestió integral de propietats
- Gestió de patrimoni immobiliari
- Gestió de finques
- Gestió de negocis immobiliaris
- Gestió de patrimoni
- Gestió de finques
- Gestió de patrimoni

GRUP QUALITAT és el líder

- Gestió integral de propietats
- Gestió de patrimoni immobiliari
- Gestió de finques
- Gestió de negocis immobiliaris

GRUP QUALITAT
GESTIÓN INTEGRAL DE BIENES

GRUP QUALITAT és el líder en gestió immobiliària integral a Espanya. www.grupqualitat.com

GRUP QUALITAT

GRUP QUALITAT és el líder en gestió immobiliària integral a Espanya.

nexe BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Dades personals

Nom i cognoms .....

Adreça ..... Tel. (....) .....

Població ..... DP ..... A/e .....

Subscripció: 24 euros (4 números, 2 anys)

Domiciliació bancària

Nom del/de la titular .....

Població .....

Entitat	Oficina	Control	Núm. de compte
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Us prego que, fins a nova ordre, carregueu al c/c o llibreta indicada els rebuts que us presentarà nexe en concepte de subscripció.

Signatura

Envia'ns una fotocòpia d'aquesta butlleta a nexe carrer Premià, 15, 1r, 08014 Barcelona o bé per fax: (93) 302 18 85

Els llibres XES de l'economia solidària

La **Xarxa d'Economia Solidària** i les editorials **Icaria** de Barcelona i **Nordan comunidad** de Montevideo tenen un acord per publicar llibres sobre l'economia social i solidària. Són llibres per reflexionar i crear eines d'evolució des d'una economia que té com a valor central el treball humà, una nova forma de produir, consumir i distribuir que es proposa com a alternativa per a la satisfacció de les necessitats individuals i globals. La Xarxa d'Economia Solidària coordina, conjuntament amb les dues editorials, autors, títols i difusió. Icaria i Nordan s'encarreguen d'editar i distribuir els llibres a l'Estat espanyol, Mèxic, Colòmbia, Uruguai i Argentina.

Llibres publicats

Reconsiderar la riqueza y el empleo. Patrick Viveret i Equipo Promocions

Humanizar lo infrahumano. Marcos Arruda

La dimensión cooperativa. Jordi Garcia, Jordi Via i Lluís M. Xirinacs

Economia solidària, de l'obsessió pel lucre a la redistribució amb equitat. Caterine Galaz i Rodrigo Prieto. I Premi Abacus d'Economia Solidària

Praxis de la esperanza. Educación, empleo y economía social. Daniel Jover

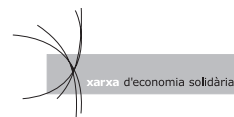
Propera publicació

¡Participación! Caja de herramientas para la economía solidaria.

Revista *Illacrua*

Nordan Comunidad

Icaria Antrazyt

nexe

quaderns d'autogestió i economia cooperativa

Quatre últims números publicats

Núm. 16

Jordi Panyella i Carbonell, *Entrevista a Josep Maria Gasch*. Antoni Comín, *De la responsabilitat social de les empreses a l'economia social i cooperativa*. Marco Grassi, *Les assegurances ètica-ment orientades*. Heloïsa Primavera, *Xarxes d'intercanvi a l'Amèrica Llatina: quo vadis?*. Jordi Arcarons i Daniel Raventós, *Filosofia i economia de la renda bàsica de ciutadania*. Josep Parcerisa i Casals, *Com evoluciona el cooperativisme català?*. Paulo Peixoto de Albuquerque, *Auto-gestió*. Marcello Baquero, *Capital social*. Xarxa Italiana d'Economia Solidària, *Carta per la Xarxa Italiana d'Economia Solidària*. Fundació Nova Cultura de l'Aigua, *Ciència, tècnica i ciutadania: claus per a una gestió sostenible de l'aigua*. Vandana Shiva, *Terra Mare: Una celebració de les economies vives*. CIPO i CONSOP, *Bones pràctiques de les cooperatives d'iniciativa social*

Núm. 17

Jordi Panyella i Carbonell, *Entrevista a Enrique del Río*. Josep Parcerisa, *El finançament cooperatiu a les XX Jornades de Prada*. Joelle Palmieri i Dominique Foufelle, *Feminisme i economia social i solidària*. Jöel Martine, *Per un sector de la propietat social viable en l'entorn econòmic actual*. Bruno Clémentin i Vincent Cheynet, *El decreixement sostenible*. Luiz Inácio Gaiger, *Eficiència energètica*. Ana Rita Castro i Ricardo Augusto Alves, *Identitat i treball auto-gestionari*. Josep Puig i Boix, *Per què l'eèrgia nuclear no podrà ser mai la solució ecològica a escalfament de l'atmosfera?*. Alfonso Vázquez, *Societat del coneixement i biopolítica*. Diversos autors, *Desenvolupament personal i inserció laboral*. Perfecto Alonso, *Conveni del sector del lleure*. Jordi Garcia Jané, *Sobre humanitzar allò infrahumà*.

Núm. 18

Jordi Garcia Jané, *Entrevista a José Luis Coraggio*. Iosu Lizarralde i Inazio Irizar Etxeberria, *Cooperativisme i competitivitat a Europa. L'experiència de Mondragón*. Richard Bickle, *L'educació i l'adaptabilitat en l'èxit cooperatiu*. David Seaman, *Rresponsabilitat social corporativa i cooperativisme*. Jordi Panyella Carbonell, *Modernitat i exclusió*. Àlex Boso, Irkus Larriñaga i Mihaela Vancea, *La renda bàsica davant el repte de la immigració*. Jordi Garcia Jané, *Cooperativisme: regeneració o assimilació*. Xavier López, *Elements que configuren un grup cooperatiu*. Euclides André Mance, *Xarxes de col·laboració solidària*. Antonio Faveau i Patricio Igor, *La solidaritat, base per a una nova racionalitat econòmica*. Mariana Gil Schemel, *Cooperatives a fons perdut*.

Núm. 19

Jordi Panyella Carbonell. *Entrevista a Joan Subirats*. Ester Vidal. *De la gestió cooperativa a la cooperació en la gestió i l'autoorganització*. Joel Martine. *Té futur el socialisme a Cuba? Hipòtesis i impressions*. Jordi Garcia Jané. *Mite i realitat del creixement*. Josep Maria Gasch. *El nou Estatut i el cooperativisme*. Pere Alberti Huguet. *El balanç social i les cooperatives*. Esther Pérez. *La llei de mesures de protecció integral contra la violència de gènere*. Diversos ponents. *Fira d'experiències sostenibles a la III Jornada d'Economia Solidària* Ignacio Ramonet. *Globalització i cooperativisme*. Alfonso Vázquez. *Ciutadania activa: entre el global i el local*. Diversos ponents. *És el cooperativisme una alternativa a la deslocalització empresarial?*. Josep M. Gasch. Francesc Casares. *Memòries d'un advocat laboralista (1927-1957) I part*. *Índexs dels nexes, del número 0 al 19*.

Podeu demanar números endarrerits al tel. 93 318 81 62, a/e: federacio@cooperativestrellcoop
Edita: Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya

BIBLIOTECA
de la **FUNDACIÓ ROCA I GALÈS**
ESPECIALITZADA en COOPERATIVISME
al vostre servei

Horari: de dilluns a divendres de 9 : 30 a 13 : 30h

Aragó, 281, 1r 1a - 08009 Barcelona
Tel. 932 154 870 Fax 934 873 283
biblioteca@rocagales.org

**consulteu el catàleg al nostre web:
www.rocagales.org**

SERVEI DE DONACIÓ GRATUÏTA DE LLIBRES

📖 Agraïm la col·laboració de totes aquelles persones i entitats que amb les seves donacions han contribuït a assolir els 5.000 exemplars que actualment la nostra biblioteca pot oferir als seus lectors

📖 Segueixen arribant nous llibres, i a fi d'obtenir l'espai necessari, estem reestructurant la biblioteca, retirant les obres de les quals disposem més d'un exemplar i d'aquelles que no tracten específicament dels temes sobre els quals estem especialitzats.

📖 Cada mes, la biblioteca de la Fundació Roca Galès publica a Cooperació Catalana un llistat de 15 títols que podran ser obtinguts de forma gratuïta per qualsevol persona o entitat que hi estigui interessada.